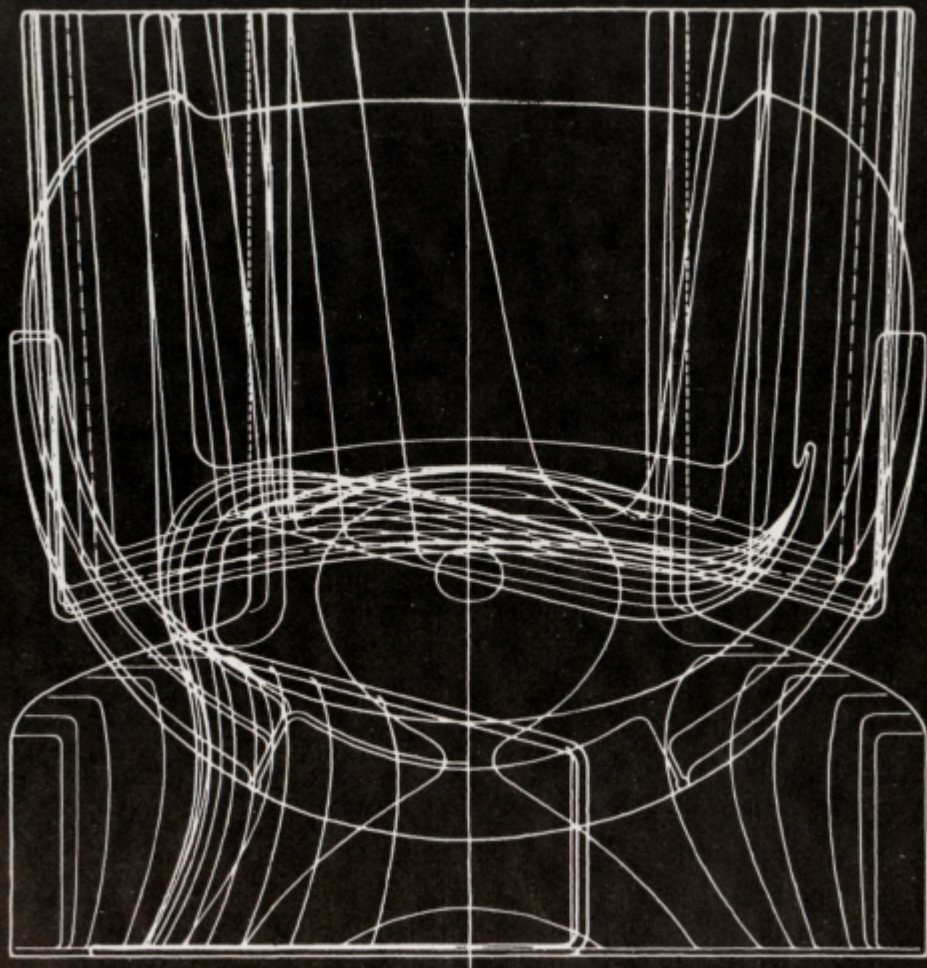

teratura/literatura/literatu

PROBLEMI

PROBLEMI

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, SOTESKA 10. TEKOČI RAČUN 50101-678-48982 Z OZNAKO ZA PROBLEME

CELOTNA NAROČNINA 80 DIN, ZA INOZEMSTVO DVOJNO. IZDAJATELJ RK ZSMS.

UREDNIŠKI ODBOR: IGOR ANTIČ, MLADEN DOLAR, MATJAŽ HANŽEK, LEV KREFT
(glavni urednik) PAVLE LUŽAN, JURE MIKUŽ, RASTKO MOČNIK (odgovorni urednik)
RADO RIHA, BRACO ROTAR, DAVID B. VODUŠEK.

LITERATURA 6

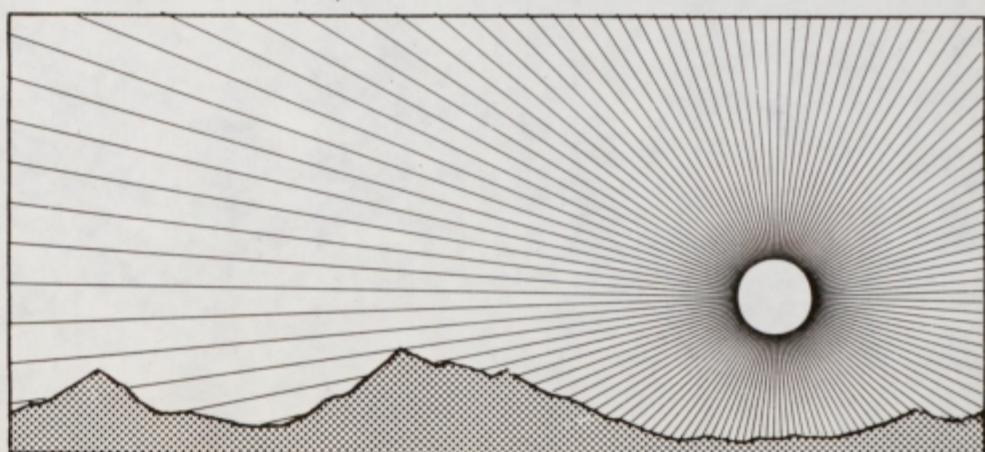
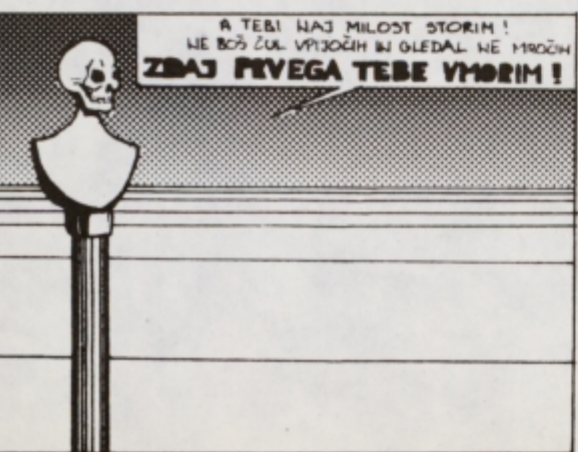
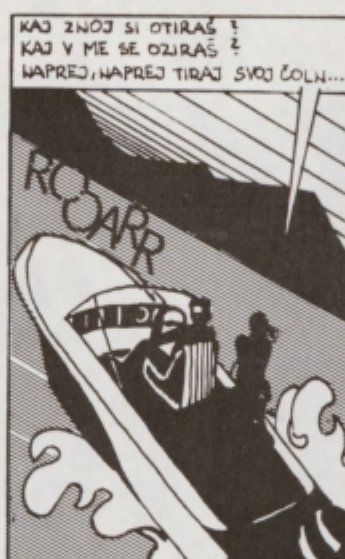
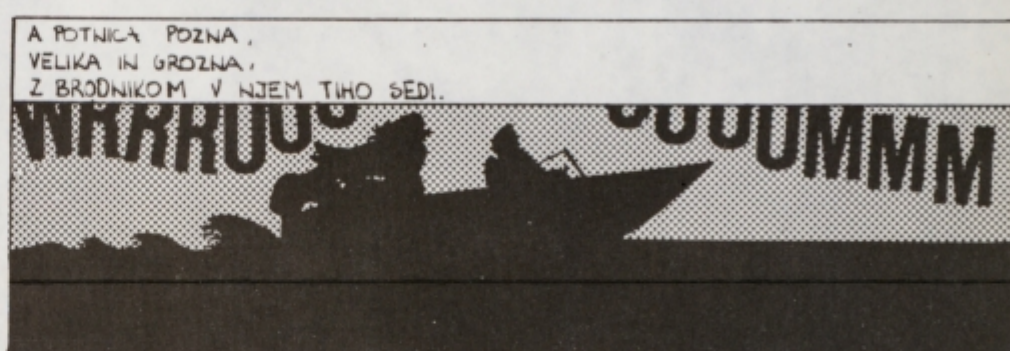
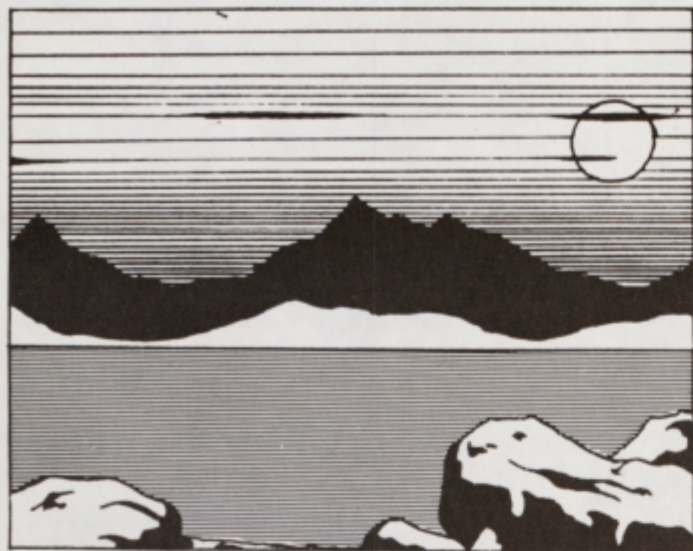
TO ŠTEVILKO SO UREDILI: LEV KREFT, PAVLE LUŽAN, DAVID B. VODUŠEK, JURE
JANČIČ (grafika in fotografija) BLAŽ OGOREVC IN IVO SVETINA

REVIJO DENARNO PODPIRA KULTURNA SKUPNOST SLOVENIJE. PO SKLEPU REP.
SEK. ZA PROSVETO IN KULTURO ŠT.: 421-1/74 DNE 14.3.1974 JE REVIJA OPROŠČE-
NA TEMELJNEGA DAVKA NA OD PROMETA PROIZVODOV.

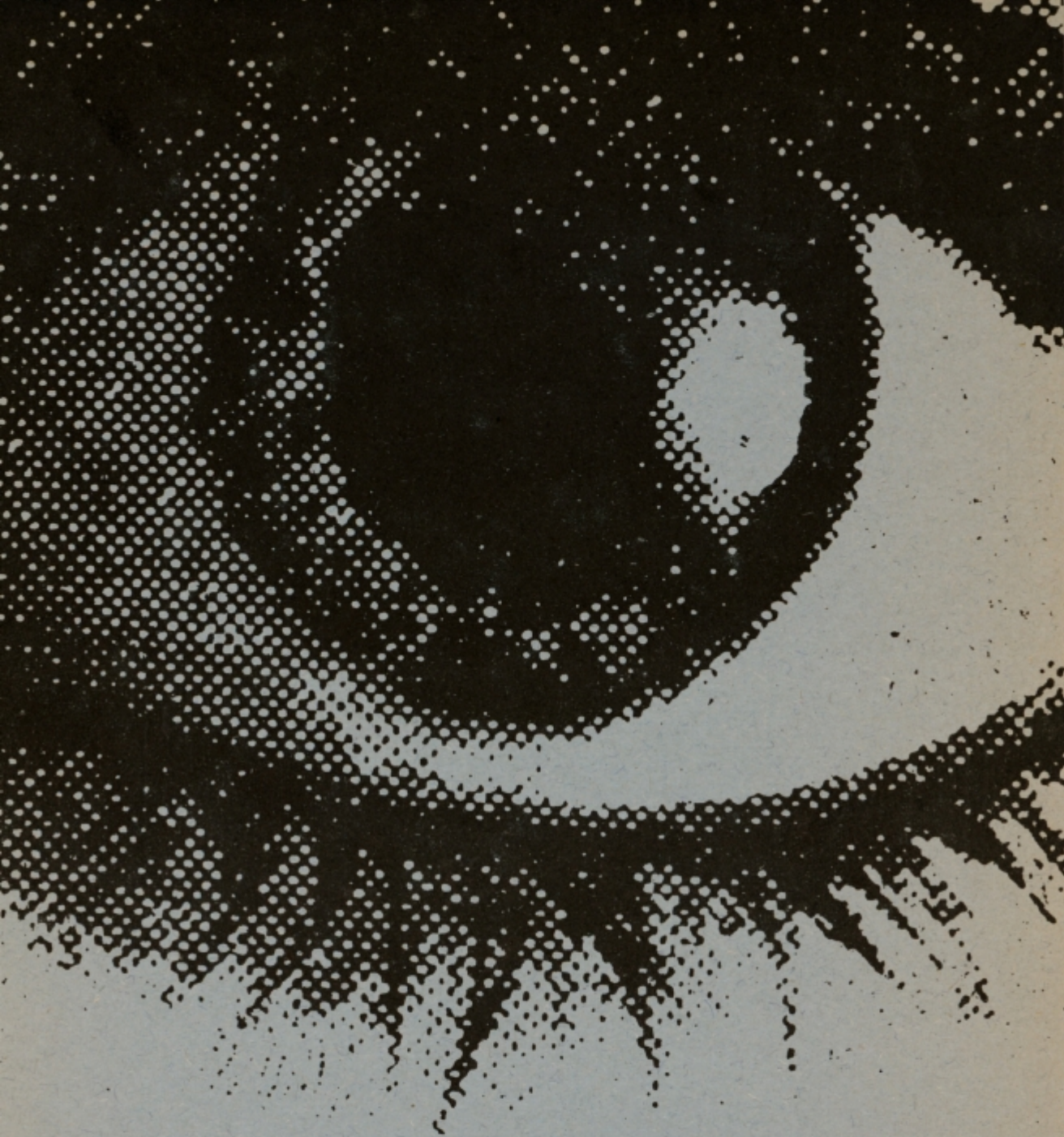
PONOČNA POTNICA

ANTON AŠKERC

VALTER VALENCIČ

KONEC

PROBLEMI

poezija & proza

Kalčič

XLVII POGlavJE

(vlom v njegov roman, str. 99)

vi svinja, joj!”

V dveh samih korakih sem bil pri njej, nikdar ne pozabim.

“Ti . . . ti meni take besede – Ti!”

In potem sem udaril. Dvakrat, trikrat, štirikrat. Po napetih, vlažnih licih. Tudi tega ne pozabim nikdar. In napišem. Kajti nikdar doslej nisem tako udaril ženske. Zdaj so ti udarci šli in si jih ne spominjam z največjo natančnostjo, ker jih nimam tu pri sebi, in se spreminjajo. Tako da jih nikdar več trdno ne vem. Včasih, kadar koračim po drevoredu črnih rogovil, s katerih kaplja od ranega dežja, ko smo še spali, so mi natančno kot štirje zeleni lapuhovi listi, ki mehko, a za vekomaj legajo, da zavijejo obraz napihnjenega plavajočega mrtvaka, kakšnega anonimnega biciklista, ki ga je pred tedni vrglo dol z magistrale v reko. Drugič, ko sem na lepem sam in obkrojen s samimi bajoneti in črepinjami in oglatimi predmeti v tej sobi, v izbruhu hysterije, so to štiri jeklne kugle, ki bi jih spet imel, da vse to predrem. Potem, kadar me na kakšnem obisku na Poljanski 20-c zvije napad euforije in sredi naslonjača dobim občutek, da sem že ves svet posebej, pa se vendar na novo peni, vzhaja in narašča nazaj pred mojimi očmi kot kakšna potica, tedaj so to štirje ostri ptiči, ki vsak s svojo nalogo in torbo letijo čez nebo, da naredijo red na štirih straneh zemlje. Potem, z vlakom, ko v njem drvim, tesno ob vlažni in hladni šipi, ko je okno okvir in notri slike, da se ti še posebno zarine v zavesti kadarkoli se peljem, vedno so te poljane in telegrafstange kot da bi se peljal mimo nazaj s časovnim strojem, vedno, in tam nekje v Verdu, ko v kupe stopi kakšna črna debela baba s petelinom v roki, da ga pelje v Borovnico življenja prikrajšat, in me v vsem tem zmoti, tako da mi uidejo vajeti iz rok in s tem svojim časovnim vozom zašajtam in se zarijem v blaten graben, v globoko otožnost, s počeno glavo tam kje v tretjem razredu osnovne šole, ko sem prvič videl Tanjo. Takrat so to štirje udarci nihala, ki je prej in poslej mirovalo. Potem, kadar čakam Markota, ki je šel v trgovino po vino, in splezam na snežen hrib tik nad njihovo garsonjero, da je dolina globoko pod menoj in se vidi potka, po kateri se ima vračati Marko s težkim cekarjem vina, da se mu nekaj kmečkih ščenet zaganja v hlačnico, takrat so to štiri čaše žolčastega vina, ki bi jih rad izpljuval. In potem, kadar mrzim, kadar v velikem odvratju stopam po zgoraj zmrznjenih spodaj mehkih krtinah, da se vali ven topla sapa kot iz gnojne kopice in iz Markota, in to vedno kje malo stran od civilizacije, tako da nimam pri roki nečesa, kar bi ubil. Takrat, ko rečem: Pa saj vseeno nimam rad, saj ni vredno, saj kljub vsemu veselju, ki nam ga dela, ni vredno, saj mi lahko stokrat in milijonkrat rečete, da je, pa vam jaz enkrat čez vse to, da ni. In da mrzim in črtim. In da naj se me vse pazi. Takrat se kar tresem, ko sem tako divji, in razbrcam grudo zemlje. Takrat so to štirje sramotni ščurki, ki so nekoč hodili po meni.

Ampak so bili od začetka kljub vsemu le štirje udarci, le štirje suhi udarci v njen obraz, znanstveno vzeto. Ne spominjam se jih, a vem da so bili: spominjam se samo teh nihal, kugel, ptičev ščurkov, samih suhih udarcev ne, so pa morali biti; že zato, ker so povzročili, da zdaj odmevajo v obliki teh ščurkov. Kot če udariš zvon. Kaj je udarec ob zvon drugega kot ponavljajoče se vračanje prvega v vedno novi obliki, ki pa ni več on. To je za koga mogoče preveč pesniško vzeto, ampak je vseeno res. Vse to je res in preverjeno; vse to sem skrbno preveril na sebi in še poskuse sem delal: za eksperiment sem šel dvakrat po cesti gor in dol in štirje udarci, na katere sem pomislil, so bili prhut štirih netopirjev. To je potem čista empirija. Tako da je potemtakem čisto znanstveno vzeto, če rečem, da so bili tisti štirje udarci v njen obraz štirje udarci v zvon mojega življenja, zvon, ki hoče nazaj v mirovanje čez vedno nove vibracije in udarce. Ker pesniško se teh besed brati ne da. Ker pesniško je tisti oblak, v katerem v tem trenutku jaz sedim; oblaka pa ne boste prebrali.

Samo stali so, jaz pa sem naglih korakov zapustil to hišo, ki jo zdaj vidim skozi okno.

Kaj intenzivno mislim te dni na kraj Špico na Prulah, kjer imamo rjavo roko in rjav potok, ki se zariva vanjo. Zdaj čutim, da sem se končno izkukal. Kaj imam še tam? Profesor Č. je šel na avtobus in se utopil v rjavo reko. Njegovo bitje zdaj tu so le še gazi v zbrozganem snegu, tako je šlo z njim. Tudi jaz sem bogve kje tam. Ne bi se smel spuščati v to – z njim – kaj zdaj? Imam še pol glave, ki jo je treba izkoristiti, da se obrabi. Profesor Č. je šel na postajo je sedel v avtobus je peljal je zahvalil je stopil dol je dal klobuk na ograjo je dal torbo na pločnik je stopil gor je skočil dol v rjav potok je utonil v rjavi reki. In zdaj končno vidim, dasi so mi vseskozi pravili, jaz pa njim grdo nazaj, da ne bom nikoli, kaj je to trda resničnost. Kaj imamo še na Prulah? Na Prulah imamo še

breg. Kaj imamo še na Prulah? Tam imamo še velike vrbe. Pa kaj še? Še pot. Pa kaj še? Klopce. Kje? Ob poti. Kje še? Na Prulah. Lahko bi bil usekal do konca ko sem bil že tam, zdaj bi bilo takointako vse isto. Moral bi zgrabiti nož in v enem zamahu babi odrezati glavo. V enem kosu. Kaj je še na Prulah? Hiše. Kakšne? Navadne. In kakšne še? Še po eno gostilno in po eno trgovino. Kakšna gostilna je to? To je gostilna za ribe. In kaj še? Rake. Kakšna gostilna je to? To je gostilna za ribe in rake. Kakšna gostilna je to? To je gostilna za ribe in rake. Mož iz črnega neroplana se zdajle trdo vzpenja po belih marmornatih stopniščih v prestolnici – mogoče je norost samo od njega. Kakšna trgovina je to? To je trgovina za moko. In kaj še? Mleko. In kaj še? Zelje. In kaj še? Kvas. In kaj še? Kvas. In kaj še? Kvas. In kaj še? Kvas. In kaj še? Kvas. Svetloba zunaj postaja vedno bolj tema; se pravi, to dvoje le dve obliki nečesa enega. In drevesa se majejo, ker piha vanje veter in jih maje. In kaj imamo še tam na Prulah? Špico. In kaj še? Prule. In kaj še? Ljubljano. In kaj še? Golovec. In kaj še? Livado. In kaj še? Hišo kot gramozanski otrok z dvema dimnikoma. In kaj imamo še tam na Prulah? Rjavo reko. In kaj še? Rjav potok, ki? Ki se zariva vanjo. Saj sem že skoz hotel tja. In zdaj grem. In grem zares vrtat tiste luknje z bosanskim svedom. Kdaj? Zdajle.

Prva luknja

Septembra rano zjutraj smo najprej morali v Trst. Najprej morali v Trst zato, ker nam je čevljev pošlo. Zato, ker čevljev pošlo, kakršnih na Špici ne premoremo. Ob štirih točno, ob treh osemindeset, tri četrta na štiri, štirih celih sedem, pol štirih, kdo ve, to je bilo še vse zalizano v kdove kakšne mreže, smo se prebudili od lastnega krika. Lastnega krika, ker nas je nekako tako pri srcu kot da bi bil nekakšen infarkt. Potem smo mirno ležali, čakali in premišljevali, kaj je zdaj to, ali se je to zgodilo v resnici ali v snu. Preštevali: malo verjetno, da se nam je to zgodilo samo v sanjah, saj ta infarkt ni bil nadaljevanje prejšnje sanje: da na primer sanjamo, da smo starček, ki leze v hrib, šest sedem ur, zleze na vrh, sede na klopco, prime daljnogled, da bi pogledal dol na zemljo ali pa gor na sonce, pa ga pri tisti priči infarkt in omahne; še huje; ta naš infarkt je našo prejšnjo sanjo prekinil – kot bi prekinil resničnost – brez sleherne povezave! Prej smo sanjali od Debeli Bredi. Debela Breda je meter osemdeset velika mlada ženska, ki je prišla, se nekoliko priklonila, je pa kljub svoji agromnosti nič prej kot nežna in krhka ženska. To je zelo ranljiv, izjemno ranljiv človek, povrh vsega smo pa še mi malo krivi, da je tak, ker smo imeli nekoč v mlajših letih, ko še ni bil debel, neko zgodovnico z njim, s katero smo ga zelo potrlji. Tako je torej tiho prišla v sobo, kjer smo mi bili cesar. Vsa je trepetala, kar je bilo ob njeni ogromnosti in milini nadvse neprijetno, ščipala se je za svojo najboljšo večerno obleko, ki jo je bila šivala sto let nalašč za to priložnost, v strahu nas je gledala in mežikala, v strahu, da kaj takega ne rečemo, da bo potem ona kot mlinski kamen, ustavila se je pri loncu s filodendronom, naslonila se je na naslonilo oguljenega fotelja, hotela je, da bi umrla. Mi za pultom smo zaprli neko črno mapo, odložili nalivno pero, sklenili roke, in bili pripravljeni prisluhniti pritožbi Debele Brede. In Breda je rekla, oba veva, kaj vse se je bilo zgodilo. Pripravljena sem na ... na vse.

In potem je prišel tisti infarkt in smo zdrknili iz te sobe. Iz te sobe v to, v kateri smo potem rano zjutraj ležali in premišljevali, kaj je bilo res. Tipali smo si prsni koš, da bi čutili, kako nam srce še bije. A srce ni bilo. Pa smo vseeno še naslednjih mnogo sekund živeli. A bali smo se še naprej. Potem smo se hoteli spomniti in si zapomniti, kako je točno bilo, da povemo zdravniku kardiologu: Ravno tako smo ležali kot zdajle, ko je znenada začelo poskakovati, neenakomerno, vmes dolgo ni udrihalo, pa spet skoraj nič in malo in šibko, potem je kar naenkrat takole na hitro vztrepotalo, kakor da leze ven iz koša, potem pa je nekaj naraščalo in je doseglo in naraslo do bolečine, potem se je nekaj stisnilo, nekaj stisnilo, topo nas je usekalo v levi roki in navzdol po levi nogi, potem smo zakričali in se zavedli lastnega krika. Spomnili smo se tudi, da je bilo kljub vsej strašni grozi starega preizkušenega srčnega bolnika, ki leži v veliki postelji, ki ve in reče: Zdaj, sestra! Zdaj prihaja! prostora še za eno drobceno misel: pravzaprav nam kriči le telo in vsi tisti socialni in drugi mehanizmi, ki so že tudi telo, le ti se derejo in upirajo, jaz sem se pa hudobno potuhnjen znotraj teh teles hehetam in se na sedežu guncam in suvam, da bi šlo še hitreje v tisto grenko smrt, da bi **tudi** jaz videl, kako je to. Kot da **jaz** že ves čas in še naprej samo čakam, da me vsi ti mehanizmi že enkrat minejo. To je bil tisti trenutek, ki nam je dal podvomiti v neresničnost infarkta. To priporočamo obiskati.

Potem smo ležali kot bebci in čakali, da pride ura šest ali sedem.

Potem smo gledali gromozanski rastlinojed v loncu, ki je še spal. Še spal zaradi tega, ker ni bilo kakšnega sonca, da bi ga pokonci spravilo. To je bil filodendron, iz rodu flora. Bil je že prevelik, da bi lahko rasel še naprej skoz strop, zato se je sklonil in začel rasti nazaj dol proti svojim nogam, ki so hkrati njegova pametna glava, da jo popraša, kaj storiti v tem primeru, če ne more več rasti naprej navzgor skoz strop, ker je glavonožec. Ta pošastni fikus se nam je kljub svoji obilnosti na mah zazdel le ena izmed ubogih vegetacij, ki se ravno tako matra kot mi in je majhen drevec. To je bilo zaradi te temne predjutanje svetlobe v tej zagrjnjeni sobi sredi septembra, da nismo mogli niti povsem jasno dojemati razdalj in velikosti niti prostora. Ta rastlina temno zelene barve ima ... mesnate liste. Zaprli smo oči.

Ni bil dan. Bila je noč. Ni bil še dan. Še noč, spali smo. Odprli smo oči, ker nas je zbedel grahek. Na vse veke in čase prekleti grahek. Stari ... tam v kotu je stal velik lonec, velik temen lonec. V njem je živel in poganjal ogromen filodendron, a je še spal. Spodaj je stala ... zgoraj je spal stari filodendronom. Mi smo bili hudi! Zakaj si zleht, Debela Breda, smo rekli in zaropotali z nalivnim peresom, Pred seboj smo imeli odprto črno mapo, v

črni mapi bel papir s črnimi črkami. Hudi smo nate, Breda, smo rekli, hudi, ker nas hudo motiš. Hudo motiš zaradi tega, ker pišemo roman. Roman, ki se je zdajle strgal. Strgal ravno tam, kjer mlad junak hoče, da njegova najdražja dekle umre. Umre zaradi tega, ker je ostudno prelomila prisego. Ker je bila lahkomišelná, mora zdaj umreti, ker tako hoče junak. Ker ni bila pridna, je odnesla na pošto neko listino, ki jo je spisal ostudni kripel. To je bil upokojeni birokrat, ostudni kripel, ki je hotel izsiljevati očima od glavnega junaka. A dekle je bila radovedna in je pogledala v rdečo škatlico. Pa jo je dobil ostudni kripel, jo zgrabil za vrat in je odnesla listino na pošto. S tem je tudi odnesla ostudno prelomit prisego. Ker jo je ostudni kripel izsiljeval, grozeč, da ima sposobnost poslati njenega fanta k vojakom daleč na tromejo, odkoder se še nihče ni vrnil kako drugače kot v rakvi. In dekle je vse to naredila. Toda kaj, ona za vse to ni vedela. Toda kaj, fant za vse to ni vedel. In zdaj je prišel njen fant, da jo s svojo zvesto sekira. Tu, pred njenimi očmi! Ona kriči, si pokriva oči in ne verjame več, da je to še njen fant, a on je neusmiljen in jame krožiti po volčje okoli nje, naštevajoč ji vse po vrsti, kaj je povzročila s tem, da je odnesla listino na pošto. Prvič, njegov očim se je takrat, ko je bil še v Mariboru, zapletel, ne po svoji krivdi, z neko na pol noro žensko, katere imena ne zveste, ker je vsa resnična in še na pol nora na vrhu. Zapletel v neki, sprva kaj nedolžen, čez čas pa, kakor se je pokazalo, še kako silovit škandalček okrog nekega premoženja. Takrat so vso zadevo potlačili, je dejal fant z solzami v očeh, dvignil sekira, da je dekle okamenelo. In nadaljeval. Potem pa je prilezel iz Varaždina ostudni kripel in začel vleči čreva na dan. In takrat se je nesrečni očim, ki je bil čudovit človek, zapel še v en nov škandalček, ki se je sestavljal v tem, da je dal ostudnemu kriplu tri tisoč, če mu vrne listino. In mu je vrnil listino, a še prej je bil zvit. Zvit, ker je dal listino nakopirati v tisoč izvodih, da je lahko sleherni mesec izsiljeval očima, lažeč, da ima le še eno zadnjo kopijo. A očim, a očim, a očim je bil čudovit človek in je verjel. Dekle je zakričalo in se hotelo vreči fantu v objem, a fant ni pustil. Trdo je nadaljeval. Tu so bile potem še druge reči. Ostudni kripel je zbolel, da je postal negiben in je potreboval, da mu kdo odnese listino na pošto. Potem so bile tu še druge reči: Umrla je gospodična M., še danes pravzaprav nihče ne ve vzroka njene smrti, a so zatlačili, V. je na presenečenje vseh zbežal v Niš, zdravnik je bil po nemarnem ob doto, B.-jevo pismo je zamudilo za pičlih dvajset minut in končalo neko sumljivo zgodbo. Je dejal fant, dvignil sekira, jo zavihel po zraku, da je zatulil veter in je dekle padla k nogam. Ostudno si prelomila prisego, zato boš morala iti, da se v grenki smrti skališ. Jaz pojdem v grenko smrt kmalu za teboj in se ti čist pridružim. In zato smo hudi. Hudi zato, ker pišemo roman, ki se je zdajle strgal ravno tam, kjer mlad junak hoče, da njegova najdražja dekle umre. In potem smo zaprli oči, da poslušamo tiho pritožbo Debele Brede, tiho tako zelo, da je bilo komaj slišati. Prenehala sem jesti čokolado s kruhom, je šepetala, prenehala sem jesti čokolado s kruhom. Mi smo takrat že spali. Breda, mi smo takrat spali. A jaz sem prehalá jesti čokolado s kruhom. Samo zaradi vas, samo zaradi vas. In zdaj ste se vi poročili z drugo. Z drugo? Z drugo, Breda? Da, zdaj ste se vi poročili z drugo. Zdaj ste vi mene pustili ob strani. Zdaj sem jaz sama, zapuščena, vi pa greste naprej, oddaljujete se od mene, odhajate, z njo! Nikar, Breda, nikar ne misli tako. Jaz sem prenehala, a zdaj bom spet začela jesti čokolado s kruhom, s kruhom, da bom od debelosti umrlá. Mi smo imeli zaprte oči in smo se rahlo smejali. Potem smo se prevalili na desni bok. Glavni junak je s truščem vstopil. Potem je glavni junak hrnel gor in dol po tovarniški sali, gonil pred seboj svojo najdražjo in zahteval, da spleza med zobata kolesa ogromnega stroja, da naredi čežano iz nje.

Bil je že dan. A to je kot vedno najprej vedel samo možic iz železarne Jesenic. Ker tam čez goro se je skoz vejevje dreves, med katerimi je v koči spal, prikazal sončni žarek, se zlomil in se mu zadril v oko, da je bil mož jezen, da bolj hud sploh ne bi mogel biti. In je kar grgal in sikal od togote in je pograbil železno žago, kladivec in žeblje. Kričal je po gozdu, kaj je to, da se mora že petdeset let kar naprej ravno on prvi v Jugoslaviji zbužjati, medtem ko še vsi drugi smrče. Trdno je zaklel, da se bo enkrat še za vas maščeval, in stekel v Ljubljano. Tam je prežagal palice na našem oknu, splezal v sobo, sedel na posteljo in nam začel narahlo zabijati žebličke v kožo. Mi smo najprej te žebličke sanjali, potem pa smo videli, da je vse to res, in smo skočili pokonci, da bi zgrabili tega železnega možica, a ta je že daleč tekel nazaj v Jesenice, ker je moral biti ob šestih že v železarni. Mi pa smo morali biti ob devetih v Trstu.

Pili smo kavo in gledali časopis. Tam je pisalo, da so šli eni v Trst. Štirje so šli v Trst po auspuh, nazaj grede pa, ko so auspuh že imeli, ko so bili že čez carino, ko so ga bili že čez prešvercali, že pri Vrhnikih, že iz avtoceste dol, ko so ga imeli že čist za ziher, takole v rokah, ko je bil že praktično njihov, ko je bil takorekoč že montiran na njihov avto, nazaj grede, tam pri odcepu, ko se siva stranska cesta zariva v sivo glavno cesto, tam pa je prišel skopski kamion z Angelovskim, ki se je menda ravno odpravljá spat, zapeljal na levo v njih in jih zmazal v štiri mrtva trupla, kakšen nonsens! Kakšen sarkazem! Kako plehko! Ljudje ti grejo v Trst po auspuh, verjetno zato, da bi se bolje ali bolj neslišno vozili, pa se ravno zato nikdar več ne bojo. Nikoli več se ne bodo vozili. Nikoli več ne bodo šli na izlet. Nikoli več ne bodo videli Gozda Martuljka in nikoli več ne bodo rekli: Mangart! — Takrat nas je nekaj stisnilo v grlih, da nismo več mogli kave piti. In smo rekli, kaj pa, če vseeno ne bi šli v Trst. Da si kupimo tiste čevlje samo zato, da potem nikoli več ne bomo mogli hoditi. Da nam zbijejo trugo, jo posteljejo z belo svilo in srebrno blazinico, nas notri položijo, nam sklenejo roke okrog šopka! — Potem smo pljunili in se smejali. Kaj bi nam grenka smrt: Živeti bos je še vedno hujše kakor mrtvačiti obut. — In da bi šli kljub vsemu po čevlje v Peko; samo zato, da bi lahko potem drugega dne brali po časopisih, kako so šli štirje po čevlje v Peko in kako so jih imeli že praktično na nogah, pa jih je pri izhodu doletelo, da se je utrgal napis in zgrmel na njihove glave; na vsako točno po ena črka.

Potem smo gledali veljavnost pasporta in svoj topi obraz notri, ki nas je nazaj ven gledal. Nasmehnili smo se in

rekli: In tale naj bi bežal čez mejo v Ameriko! Potem smo se za hip zamislili in si predstavljali, kako bo šel današnji dan. Spomnili smo se, da bi bilo dobro napisati roman, ki gre v Trst in na koncu umre. Potem smo rekli: Če bi kavo! In se spomnili, da ta stavek sploh nismo rekli mi sami. Potem smo, ko bi bilo treba že vstati in si obleči rekelc, nenadoma rekli: Ne gremo, ne gremo nikamor. — Vsi so nas osuplo gledali: Zakaj ne gremo? Zato, zato! — Pa kaj nam je zdaj? — Nič nam ni, nič, samo ne gremo pa konec. — Pa kaj, se nam je zmešalo? — Ne vemo. Ne vemo, a se nam je zmešalo, samo mi ne gremo, samo to vemo. —

Potem je bila dolg čas tišina. Dolg čas nismo spregovorili besede, se pogledali, se dotaknili.

Nazadnje smo sunkoma vstali in rekli: Če bi to vedeli, sploh ne bi šli. — In smo odšli ven iz hiše na ulico, kjer smo zavili v pripravljen avtomobil.

Druga luknja

Najprej smo bili nezadovoljni že pred Brezovico, ko je S. na lepem rekla, da so pizde. Mi smo gledali skož okno, kako hodijo mali Brezovčani v šolo v Brezovico in nismo hoteli nič drugega. Pizde zato, ker imajo oddelek za ženske bolezni, na enem in oddelek za venerične bolezni na istem hodniku te poliklinike na Njogoševi. Kakih trideset odstotkov jih je poprijelo, da je to res nekaj takega, kar lahko povsem normalnega odraslega pahne v blaznost, da se ti lahko kar na lepem zmeša in omrači. Na Finskem imajo to tako, da je oddelek za ženske bolezni teden dni hoda stran zaradi macesnovega nasada, oddelek za venerične bolezni pa tisoč milj v tundri sredi mahovja, kamor še ni stopila noga. Zato pa imajo skupinske savne, kjer vsi nagi fukajo po cele mesece, dokler se jim ne omrači um; kar znese isto kot pri nas, ko tega nimajo, imajo pa zato ženske in venerične bolezni na istem hodniku. S. je tedaj povedala še nekaj več o tem hodniku in kaj vse se nam bo pripetilo, če bomo šli vanj sedet.

Sedela je lepo na tistem hodniku in veste, kaj je bilo takrat? Takrat se je tam doli iz temine hodnika oglasilo nekakšno tuje zavijanje. Pogledala je in se je primajal, tako da je šel v kači sem in tja in se zaletaval v levo in desno steno hodnika, star pijanec v grdem plašču, snel klobuk, se priklonil, a pri tem skoraj padel na prvo prestrašeno gospo, in rekel: Dober dan, gospa in gospodje. — Potem je tiho stal in vse je bilo tiho, ker se je vse balo. Medtem je pijanec zelo pomenljivo gledal zdaj eno zdaj drugo in se zaspano smehljal. Potem je zaprl oči, nagubal čelo, kakor da se silno napenja spomnit se na nekaj, in rekel počasi besedo za besedo! Jaz sem prišel iz živčne bolnice v Mariboru in rabim za avtobus. — Zdaj so se ženske malo oddahnile in kakih sedemdeset odstotkov jih je jezno zatrjevalo, da lahko napamet pove, kaj bo pijanec z morebitnim zneskom. Potem je pijanček, kakor da ne ve za nič okrog sebe, stopil do prve gospe, pomolil dlan in čakal. A gospa je bila trdega srca in je rekla: Ne dam, ker boš potem potrošil za žganje. Naslednja gospa je bila mehkejša, a se je bala, da je drugi ne bi imeli za kaj manj trdo, in je nemo odkimala. Dala ni tudi tretja in četrta, peta je že hotela, pa jo je tisti trenutek poklicala sestra, šesta je popolnoma ignorirala, sedma se je le bedasto smejala, osma je rekla ne dam, deveta je rekla nimam, deseta je rekla nočem. In tako je šlo naprej s to žalostno statistiko in šele na koncu, že v temini hodnikovega dna, se je našla dobra gospa, ki je odprla denarnico, zvelkla jurja in mu ga stisnila v roko. Zdaj pa on! — Zdaj pa je on čisto mehanski odprl šlic, izvlekel tisto in ji ga stisnil v roko kot da bi bila to praksa!

Mi, ki smo se naslanjali na okensko šipo in mračno gledali ven, si nismo mogli kaj, da se ne bi nasmehnil, kajti S. se je pravkar nevede izdala, da ima: bodisi žensko bolezen bodisi venerično.

Tretja luknja

Še naprej tesno ob mrzli šipi ...

... v april ...

Prišel je čas — radi bi vam povedali, to nas tišči, kakšna je trava od Brezovice pa do Vrhnike, od tiste Brezovice, po kateri je nekoč moj oče s škornji hodil, do tiste Vrhnike, kjer smo v usnjarski industriji nekoč skrivaj uzirali — med visečimi zaplatami smrdljivih kravjih kož — njen, Tanjin hladni obraz. Povedati vam moramo zato, da boste že enkrat nehali govoriti, da je zelen gozd, biljke pa majhna drevesa, mravlje pa majhni medvedi, ki plašijo majhne črve gobarje, mušice pa majhni ptički, majhni črvi pa majhni pionirji, ki gredo v gručici gledat uši, ki so majhne kravce gozdne. Zato vam tudi povemo, kakšna je ta trava od Brezovice do Vrhnike, ker se bomo nekoč tam na njej še skupaj pasli. Samo veke nam je odpreti ...

Stričeva koč, zadelana v mah zlahtnih plesni, vkleščena na edini kos suhe ruše ... na krpi ... od tamkaj smo v škornjih odhajali na losose ... in kangla vode. Prišli s potovanja, slana koža ... Gudrum ... mrč ... tedni ležanja. Potem so prinesli kitove masti ... Za kitovo žolto mastjo so prišle bele noči ... in spet Gudrum ... mrč ... svitanja ... in tedni ležanja. Okrog in okrog so bili koli, koli za konja ... stric Jonatan je bil strašen človek ... v tistih mesecih preležanin. Spomnimo se tistih črnih dni ... stric je imel tak nos ... nas je prijelo, da bi ... bežali stran ... stran ... a stric je bil strašen človek, strašen ... in je začutil, da nas je prijelo. In nas je bil s koli za konja: Ne boste šli, ne boste šli, ne boste šli! To je vpil! S koli za konja, ki ga nikdar ni bilo. Potem ... smo ležali, v hladnih, sivih dneh ... potem smo se vsi naenkrat, ko je bilo sonce ravno tako v črti z zmrznjeno zemljo, zaljubili v Gudrum ... v belih nočeh, ko smo delali krog okoli Gudrum ... stric ... a stric je imel strašen nos, kajne ... zgrabil Gudrum ... za plave

kite ... razparal srajco ... bičal ... bičal po nagi koži, da so tiste plave kite ... Potem so prinesli loja ... za sveče ... pravzaprav je bil le eden ... in Tor je vprašal ... kdaj pojedete na potovanje. In stric Jonatan je samo pljunil ... takole ... in Tor je zaklel, pljunil tobak ... in rekel ... prekleti sever ... hudičevi ... kot bi vrgel železno palico in se sunkoma obrnil, krohotajoč se kot stekli volk ... stric Jonatan pa je imel že nož ... v rokah, nož za tjučenja in lose ... Tor je rekel ... pes ... stric je siknil in mu prerezal grlo ... da je prišel Torov ... pes ... in pil gospodarjevo kri ... Jonatan je plesal ob edini lojenki ... in metal strašno senco na nas ... Potem so prišli trdi dnevi večne megle in dima ... in nas je prišlo ... da bi zbežali stran ... stran ... a stric je bil strašen človek ... in je začutil, da nas je prišlo ... In nas je bil s koli za konja, konja, ki ga nikdar ni bilo! Ne boste šli, ne boste šli, ne boste šli ... je kričal ... nikdar več ne boste šli ... Potem smo ležali v trdem dimu mesece, duhali slanike ... z raztolčenimi kostmi ... in gledali svetlobo z razbitimi očmi ... strica, kako pretepa konja ... in biča nago Gudrum ... ki je nikdar ni bilo ... ko je skoraj dehtela sivka ... in se je začel usipati ... borov prah ...

Poleg mene, na sedežu temno rdeče, na mestih skoraj že črne – je sedel in se me dotikal, tako da sem se ga tudi jaz lahko dotikal – lahko bi ga pravzaprav sunil v oko – mlad sin uglednega družbenopolitičnega delavca iz Ljubljane, ki se je šel zdajci zarezat v molk in enakomerno brenčanje motorja na prednji pogon:

„Spomnim se, ko sem šel enkrat, ko sem bil še majhen, ko še ni bilo avtoceste, ampak si moral po sredi Vrhniko v klanec in kačje ride za tovornjaki ped za pedjo, toliko da te ni polž prehitel tako neznanško počasi smo se premikali, da sem od dolgega časa zaspal in se mi je sanjalo, da sem vrtni polž, ki leze že tri tedne navzgor po kamniti ograji in je že ves slinast ob misli na jerebiko, leze in leze, pride na vrh, kjer je še kar vetrovno, da se dobršen del skrčim nazaj v svojo hiško, tedajci pa se stegne otroška pest, začuje smeh in – pam! zletim v nekaj trenutkih navzdol po poti, tako dolgi navzgor ... Razbije se mi hiška, umiram, poslednjič odprem oči – in kaj vidim! Strašnega črnega kamnitega moža na marmornem podstavku, kako nekaj grozno tuhta. Šele po dolgem času sem se zavedel, da sem pravzaprav ugledal Cankarjev spomenik ob cesti – to je bila strašna smrt in ... in sem kar vesel, da so zgradili avtocesto.“

Prišlo je do pogovora ... Sin uglednega slovenskega antropologa je prekrizal noge, si zvil vitko cigareto, puhnil gost dimček in počasi povzel, nadaljujoč pretrgano misel prejšnjega govorca.

„Pravzaprav ne bi bilo neumno, ko bi šli in malo pobrskali po kletih njegove rojstne hiše. Kajti notri je stoo odstotno skrit kakšen stroj, ki je napisal Na klancu: jaz osebno bi najprej pogledal pod premog. Tako velike knjige namreč ne bi mogel napisati človek z nogami, rokami, rodili, ritjo in scalnim organom, da se izrazim prosto. Poglejte – poznam priče, ki vedo povedati, kako so tiste strašne, tiste usodne deževne noči, ko se je izvolil naš pisatelj skotaliti črez spolzke bukvene korenine nizdol po Rožniku v mokroto po pljučnico, kako so tiste noči stale zraven in dobro videle, je ženiju pri tem radikalnem padcu zletelo iz žepa prgišče zobatih kolesc in tega materiala.“ Golobradec je nekoliko pomolčal, da je lahko slišal vse tiste „ah in oh“ iz vseh kotov salona, vdihnil dimček, vstal iz fotelja, izbrano oddrsal proti izhodu, ugasnil cigareto na strežajevem čelu, se obrnil, rahlo priklonil, rekel: „Sicer pa mislim, da je to, ali je bil on živ človek ali pa zgolj mehanikum, povsem ne-a-de-kuat-no.“ in s tem pljunil na vso zbrano družbo, še posebej pa na -skega.

Četrta luknja

V kovinskem okvirju s stekleno fasado mož, ki nam daje svobodo voziti po dolgih pasovih razvlečene, počasne avtoceste. Tudi sme sebi v veselje in srčno voljo spreminjati zelene in rdeče signale, morda pa, tudi če za to trpi, deliti kartončke, da se sporazumeva in dogovarja z oddaljenim, sebi identičnim možem na drugem koncu dolge avtoceste v Razdrtem, z možem, ki nam vzame svobodo nazaj.

V tem srednjem hitrostnem pasu sive struge, v katero smo se brez dna potopili, življenje bije zunaj mestu in vasi odrejenih zakonitosti, počasi, in tudi misli postajajo lene, vlaknaste; in smo potrebovali po tri kilometre pri stoštirideset kilometrov na uro, da se nam je sveža spočeta misel vzrasla in se zagrizla v sebi lasten rep. Na tej vožnji v Trst nismo marali te – grde, blazne ceste. Skozi ledene dobe bakanalij terciara in tisočletnih vojsk smo točili solze po vijugastih klancih, tam, kjer stoji črna ravbarkomanda, živa smrt za dotaknit. V tem najstrašnejšem evropskem stolpu groze sred zamolklega slovenskega smrečja, kjer smo prekrvaveli sto tisoč svinjarij, bi se radi v spominu vračali in vedno znova poslušali odmevajoči korak svojih škornjev – po spranih kamnitih ploščah, ko je ravno šepajoč odhajala in se zgubljala v temnem koridorju grbasta čistilka z vedrom in krvavimi kunjami, tja! bi radi stopili s svojo človeško nogo, tja, kjer se kri meša s scavnico, spermo, verigami, tnali, celulojdnimi punčkami, Marilyn Monroe ... Zakaj drugače so nas učili tisti, ki so sami kdaj klali, vklepali, preivali kri, nategovali mladenke iz Postojne. Ker začelo se je povsem nedolžno: debeli baron je pogledal čez rob vinske kupice. S tem je zapalil, da se je končalo strašno, vitkega tlačana, ki je šel čiste studenčnice iz izvirka sreat. Osedlal kljuse, da ga je zasrbelo, oślinil meč in šel. Šel pod to ravbarkomando rohnet, naj mu vrnejo voljno mladenko. In je znojil, zložil in razstavil tja svoje življenje na prodaj, dobro delat. In v vsem tem, o, je bila velika radost in lepota, kajti: na tnalu in v verigah in nikjer še nikdar ni umrlo dobro, temveč le zlo, in tudi nikdar ne bo drugače! – Tri dni je spal v strelskem jarku, v trhlem hrastovem listju, in si ogledoval strahotni stolp, da se ga privadi. Prve zore po tem je planil na pokvečenega svetilničarja z lanterno, mu z britvo razparal grlo, stekel v temo stolpa navzgor po vijugastih stopnicah, čez razmrcvarjena trupla in kose udov, okleščke. Kar ni bilo razmrcvarjeno, to je razmrcvaril on; kajti stolp je bil le topli dom debelušnih grofov in badmintona,

Peta luknja

Pri Postojni, se pravi pravilno, nad Postojno je, to je tako jasno, da se sploh ne da zlepa in zgrda dopovedati, kako, ker nam med tem prši slina in se pene nabirajo od prevelike količine volje, da bi lahko kakorkoli dopovedali, kako kristalno jasno je vse skupaj, jasno namreč, da je konec, da se ne da več naprej; še to je vse več kot čudno, da smo sploh tako daleč do semkaj prišli v enem zamahu, ne da bi se nam prej vsaj diza zamašila, če že ne kaj drugega še bolj verjetnega, da bi kdo dobil porodne popadke.

Pri Postojni je konec.

Pri Postojni avto s svojo vsebino pade v nepreklicno ekstazo.

Pri Postojni se zakonca G. spopadeta v silovit oster ravs, zažreta gladno drug v drugega, da sovraštvo sika in šprica ven iz njunih šestečih teles, dvakrat počita po svojih si licih, rujeta lasišče koreninic, iz praske se pcedi kri, da on ponori in slepo seka levo desno, njun otrok kozla po polivinilni vrečki emona mimo dol po svojih in naših nogah, da smrdi za kozlat, B. jo povsem po nedolžnem dobi s tujo pestjo po naočnikih, da mu ta domača očala odnese na tla, maha z roko in kriči: Ne, ne, pazi pazi, ne pohodit!, A., ki upravlja mehanizem avtomobila, prisebno zategne ročno, doda gas, vrže v drugo, kuplunga, oster zasuk krmila, gume zatulijo, šajbenbrisarji delajo s polno paro, kolesa se vrtijo nazaj, da zasmrdi po prežgani gumii, izključeni so vsi goreči, stekleni in ostri predmeti, zaprta so vsa okna, električna napeljava odsekana, varovalke iztaknjene, vključi se avtomobilska sirena, potegne za vzvod, sprožijo se verižne reakcije, vklopi se avtomatski varnostni ventil, luči divje utripajo, v armaturi kaže rdeča, rdeča, blinker ordinira, kazalec pade na nulo, odštevata se, zdaj, zdaj, vsa šasija se strese, polosi zaječijo, celotna konstrukcija poskoči, kompozicija se zavrti za tristo šestdeset stopinj po naši kotni lestvici, dvigne se obkrajni prah s ceste desnega počasnega pasu za tovornjake TIR, Angelovske, Tomassinije, nikamor ne seže pogled, rumena megla, utihnejo propelerji, zacvili in zadnjič strese — avto se ustavi, malo zaguglje in obmiruje. Zakonca G. se bijeta zdaj naprej ob varnostni ograji, okna se odpirajo, na zadnji klopi kozlamo vsi v vrsti, da lije v počasnih zavesah in slapovih, se dviga topla in jedka žolčna para, spredaj skačejo ven. A., ki je upravljal mehanizem, kriči kurbe kurbe kurbe. Tam zunaj je že vse polno tisočih kurb, se zgrinjajo in migotajo v avgustovski svetlobi, da pride Renoir s svojim trinožnikom, zakonca G. srepita nepremično in si mečeta v glavo dolge in težke šuse mrznjih pogledov, padajo posamične klofute, v čase, pogledi se zaostrujejo še naprej, če je mogoče, do same krvave teme pred očmi, ko sta že povsem zaslepljena od mrznje in na koncu vse skupaj zoper prerašča v mir in po dolgih žalostnih razdobjih in veneče trave so ubijeta s sekiro, se ubijeta z nožem, se ubijeta z kladivom, se ubijeta z električnim tokom, se ubijeta z grabljico, stoje, leže, na kuhinjski mizi, v špajzi, poleti v gozdu.

Zunaj mir — večer. Toplo morje. Naredil bom samomor. Kostanji so zreli, tudi voda je dovršena. Mlad sem. Vse je preveč. Turistke so se vrnile v Frankfurt in Amsterdam. Gaprandašvili je šahistka. Everest se menda pogreza. Kaj še? Kaj se še da povedati? Z balonom se da potovati po zraku. Z biciklom se prej pride iz Trebnjega v Mokronog kot peš. Jabolko pade v pesek in dobi kamenčke pod kožo. Širhan je ubil Lutra. Japonci imajo majhne lulke. Kaj se še da povedati? Naš avto rabi super. Jurčiča ne morem vrniti Žitniku, ker sta oba, Žitnik in Jurčič v grobu. V vejah piha, v travi tudi malo. Sinoči o polnoči me je Mik vozil s petsto kubiki gor in dol po Cankarjevem vrhu. Imam majhnega sina, majhen sin ima velikega očeta. Topel zrak se zadržuje zgoraj, mrzel zrak spodaj. Beli tiger izumira. V Južni Afriki so skopali 1 100 m globoko luknjo za diamant. Posekali smo jalovo drevo. 10 gr butulina zadostuje za sodni dan. Plesne godbe ni več. Tam je parnik. Kaj se še da povedati? Svet je okrogel, notri je pekel. Rak je tudi vrsta boleznii. Tukajle je plaval riba, ko je bilo Panonsko morje. Grem poleti na gostinski vrt sedet. Medicinci so bebeci zato, da svet pravilno odmira. Če plačáš šesto tisoč davka, je to precej. Največje drevo rase v Ameriki in pod njim vozi avtomobil. Kaj se še da povedati? Avstrijci zatirajo Slovence. Bogdan je šel v Kranj delat. V Guatemali je bil potres. Ce Zlobca malo urežeš, ven priteče kri. Na svetu sta dva velika pisatelja; prvi zemljo tepta, drugi je od nje teptan. Če hočeš v YU ustreliti medveda, plačáš 30 milijonov. V Rodeziji zatirajo rjavce. Najgorši je liker od mentola. Kissinger leti jutri. V Ljubljani ne dobiš ene anatomske dudke za v majhnega sina. Svetloba potuje s hitrostjo sama sebe. Kaj, kaj se še da povedati? Parnik se premika. Sinoči sem šuštoval na mrzli progi Ljubljana—Trst. Kostanji so zrasli, tudi voda je dovršena, kaj se še da povedati!

Potem nekdo ni hotel, da bi si dovolil jesti pršut, ker naj bi nôtri prežal metljaj. Stali smo vrh vzpete ceste v burji, vsa siva je tičala Postojna. Lase smo imeli nazaj, tako kot jaz, ko me je Mik vozil skoz gozd in mu je luč ugašala, da sva letela skozi čisto pravo temo. Jedli smo žemlje. Ajd u kurac, je rekel Mare, s tem svojim metljajem. Majhna burja upogne ostrožnik, da polž doli zgrmi, velika burja ruje največje drevo v Ameriki. Stali smo kot da je lepo in razen tega, da ima naselbina pod nami usodno ime, nismo govorili. S. je stala tako, da je imela oči zaprte in usta priprta, kakor se nastavljajo te ženske. Iz kasarne je počasi prilezel edini veseli dogodek korpus zelenkastih vojakov s puškami in patroni. Hodil je in se vil v smeri jame, temeljito in kar ni obupal, ko še vedno ni bil na cilju, da je bilo vse sivo? Da so bili oblaki kakor sive gobe in so se jim trebuhi vlekli in zatikali čez nižje vzpetinice? Da tudi niso vsi oblaki lepi in dobri, ampak da so tudi grdi in zlobni vmes — tako kot ljudje? In da mrejo, ko se izdeže? Kolesarja ne spustijo na avtostrado kot da je žival! In spet Postojna. Postojna, nič ne moremo zato. Ne radi nobenega vunderkinda od pianista. Živiš samo za tisto turistično polšnico v hribu. Da se lahko odevaš v muslin. S. je nosila kavbojke, da ji ne bi Tržačan krila privzdigoval. Odprla je oči, da jih ji je burja osolzila. Smo že rekli, kako je nategoval take mlade, solzne, ihteče, žalostne

deklince? Ko bom velik, bom natakár. Natakárjem ni nikoli dolgčas. En čas letijo v kuhinjo, en čas iz kuhinje, en čas se pogovarjajo z jedci, en čas nosijo rake, en čas šampanjec, furt naprej so zaposleni. Prej sem misli, da bom žolnir, ker žolnirji so furt naprej vedre volje. Če bi se iz oblakov usula scavnica in bi iz zemeljskih špranj prilezel drek. Ajd u kurac, je rekel Mare. Ajd u kurac s to svojo žemljo. Stran tega pa vresje, preprost, grobar, zobatnik in žibrc.

Obrnili smo telesa. Zakonca G. sta porivala pod avtomobilom. Z glavo sta butala v karter in se odganjala od zadnje akse rvene zastave. Opazili smo, da je njej zletel salonarc z noge. Počakali smo tiste četrtr ure za v kabino.

Šesta luknja

Nekoč je šel na Nanos, ki je zdaj tamle, zoolog, botanik, seizmolog in geolog profesor doktor biolog V.P., domač v naši familiji. Nanos je pokrit z nizkim prihuljenim grmičevljem najvišje hinavščine, kajti v svojih bodočih nedrjih pestje in vzdržuje črno množico klopov, ki hočejo našo raso. In res, še zdaj živ profesor je šel nekoč na ta Nanos izpolnjevati službeno dolžnost; prisluškovat drhtenju zemlje, ravno v času, ko si je ona črna druhal v blaznem smehu razbijala glave ob vejevju, kajti že dva tedna je bilo, kar ni ugledala živega izletnika za posesat. Potem si moramo misliti, kakšno je to bilo, kaj so vse zagnali ene tulbe in rjoventja ti osebki, kako se je v trenutku nepregledna milijardna množica črnih črepalastih glav kot en črn mož zazrla v oddaljeno, a bližajočo se pikico profesorjevega subjekta nič hudega sluteče esence, kako si je vse to melo roke! Za kakšno simbiozo tu gre, še ni čisto jasno, ker še ne vemo, na kakšen način gredo klopi na roko onemu trnjulju, da izkažejo hvaležnost za uslugo, ki jim jo le-to one poklanja, a eno je gotovo: ta botanična mizerija pomaga tej svoji dipsumanični fauni, ki se po njej sprehaja, tako, da dela krvave praske po človeku-izletniku, s tem pa povzroči, da je treba živalstvu le zagnati se v izobilje krvavih pokrajin, ki potujejo mimo, tako da nam je naporno vrtanje črepalec popolnoma prihranjeno. Iz tega pride še ta kruta, da se iz vseh bližnjih gozdov in prostranstev zgrinja na ta obljubljeni hrib milijardno stanovništvo, ki mu je tako veliko do lahkega zaslužka. Zganjati tako eksistenco je seveda komodno, niso pa računala ta ekstatična bitja na nenaden upad krme, med katero so se kmalu raznesle strašne pripovedi in skušnje encefalitičnih hribolazcev. In ko so tako mlajši, ki slove po nestrpnosti in lakoti, že začeli zlagati rjuhe in zaklepati kovčke, je nenadoma usekalo čez pobočje: krvavica gre!

Tu je zdaj snov, recimo, za roman o trnjavi poti slovenskega intelektualca, ki ga naj napiše kakšen profesionalc. Bil bi iz treh delov. V prvem: mlad slovenski intelektualc dobi otroka in imetje v znesku petdeset starih tisočakov. Njegova žena je poet in dobiva tri stare tisočake štípendije na tromesečje. Živita v plesnavi sobi dvajset metrov pod zemljo tik naftne vrtine, plačujeta pa tako, da si da on prvega v mesecu gospodarici odrezat kos šunke iz lastnega stegna. On tedaj na fakulteti, kjer je asistent, razvije revolucionarno metodo za vkuhanje pupkov in dobi deset starih tisočakov nagrade. Zdjaj se razjezi in reče: Tako ne morem več, doma imam ženo in sina. Dekan gluh, rektor gluh. Žena tedaj začne pritiskati, da bi šla v ZR Nemčijo. On pravi: To je zadnje, kar bi storil, srce mi skrvavi, a kaj se če, treba bo iti. In gresta zjutraj na kolodvor, sina poklonita nekemu kmetu iz Žužemberka. Bogve, kaj bo z njim naredil. Zdjaj pride prazna stran, potem pa drugi del. Tu je pa tako: Nemčija, bogastvo, mleko, mravlje, za vsako rit rase zlata palca. A ni vse tako kot kaže. Zahodna dežela nima posluha za naravoslovne vede in mladi profesor mora postati skretna dekla. Tu znotraj raznovrstnega dreka dosti pre-mišljuje. O življenju na sploh, kako je kaj komu odmerjeno, in na koncu, ko mineva že peto leto in je žena sušična, sklene, da si bo odslej sam meril. In se poveže z konzularnimi predstavništvi, zdomskimi kulturnimi organizacijami in se, pameten kot je prerine do nekih pozicij, da mu ni treba več štirinožno po kloakah in školjkah. Zdjaj ima drobec politične moči in igra na strune mačehe domovine. Piše članek v matične časopise Delo, Dnevnik, Jana, Stop, da bi vsi zvedeli, kako pri nas znanost skrbi za svoje menihe. Dolgo tako piše, se razburja in se sprašuje v imenu humanitarnega človeka. Končno pride nekaj na ušesa neki politični sili v Ljubljani, ki sklene, da poskrbe in pokličejo znanstvenika nazaj v domovino. Zdjaj spet tisti znani presledek in potem z velikimi črkami: tretji del ali katastrofa. Prideta z ženo nazaj in na ustnicah jima igra nasmeh. Dodelijo jima sobico dva metra nad zemljo in podpora trideset tisočakov na mesec. Tako je dobro, dene on in čaka, kaj bo. Čez nekaj časa ga pokličejo na biotehniško fakulteto in mu naložijo sila pomembno misijo, naj gre raziskat sledi čebeljih šap v snegu vrh Nanosa. Oprta se z vsem mogočim, poje la paloma, v skoku zajaše bicikel, ki mu ga je dala znanstvena zbornica v najem. In hajdi v Razdrto. Tu priklene kolo na drevo, se osveži z deitom in steče navkreber, točno v morje tistega bodičevja. Sonce pripeka . . . drugo je vse tako kot na začetku, samo da je zdaj namesto enega profesorja tale mladi asistent, živalstvo pa lahko ostane isto. In tako hrumi gor, si nabira klopov, vedno manj veselja je v njegovem srcu. — Zdjaj je treba neusmiljenega peresa in krhkega srca, poleg tega pa še mnogo svetovnega znanja in literarne predizobrazbe, vštévši zbrúšen stil, kajti to je zdaj tista edinstvena trnjava pot slovenskega intelektualca, ki nima primere v naši literaturi. Tu sem je treba vtakniti in uporabiti vse, kar se je toliko časa nabiralo v naših dušah, grmovje naj igra simbol zavrtosti, klopi simbol parazitizma v slovenskem kulturnem prostoru, mladi zannstvenik pa simbol, vizije jutrišnjega Slovenca, ki gre in gre, darujoč svojo kri in sokove za tisto, kar ga čaka na vrhu Nanosa, ki je simbol narodnega vzpenjanja. Na vrhu Nanosa se mladi znanstvenik vrže na kamnita tla in zajoče od srda in žalosti. Koliko bi bilo treba še tu postoriti, reče belim oblakom, kajti le njih ima, in se naprej srdi. Na koncu ga je treba še popisati, kako mu telo pokriva črna plast birokratske sodrge, da je čisto na koncu romana, ko ga izsesa, le še bela kost, zraven te kosti pa naj stoji

tisti Stekli mož iz mojega romana, zmiguje naj z glavo, se smehlja in ji žuga, češ, kdaj, le kdaj se izučiš, človek – vajenec? ! To namreč le še bolj zagreni vso situacijo in njena brezizhodnost je namensko poudarjena. To zato, da se avditorij bolj zamisli vase. Na zadnji strani, preden pride tista, na kateri piše, kdo je založil, kdo napisal, koliko izvodov, opreme, itd., itd., pa naj stoji, ali pa tudi ne, kakor se zdi komu, tale opozorilna tablica: Nanos, doklej boš še sramota in kdaj boš naš Ponos!

Kje je že jutro, v katero smo se prebudili s krikom! Zarota identičnih mož v stekleni fasadi brezhibno deluje. Kje je? Kje je? Kartonček smo vrnili. Znašli smo se iz oči v oči z ozko, vijugasto cesto. Nič nismo vedeli. Nosili smo nove, sprane glave in zlikane hlače. V vsem smo bili zadovoljni. Potovali smo v Trst. Moleli smo roke skozi okence in mahali v veter, ki ni bil ne topel ne žalosten ne moder ne star, ampak zrakast.

Sedma luknja

Bili smo pridni. Avto bežal navzdol. Govorili o mrtvih prijateljih. Bežali mimo plamenečih cipres čez požgano travo. Svetel svetel dan zatemnili z modro šipico. K nam pritekali veseli beli psi iz vseh koncev sveta, kajti vratca bila odprta na vseh koncih sveta – enkrat veter jih je nosil sem v temen dan. Doli je stal kot skala resnični Kras v zatemnjenem času. Doli je peljal klanec trde ceste, doli je bežal jeklen avtoček v ogljeno svetlobo. Govorili o otožnih kretenih, ki štrgljajo po zapuščinah mrtvih prijateljev. Ugibali, kako se prikazuje smrt v njihovih temnih kretenskih glavah; rekli, da kot mačka, ki ji oči kot ugaslo oglje žare, rep pa kot bakla plameni – in vsa čez nočno nebo leti grozno vojno prerokovat,

Cesta je zelo zasedena. V obeh smereh. Tako dolgo na enem koncu ceste tako, kar delajo na drugem, oni na drugem koncu pa obratno. Čisto jasno poteka, da eni in drugi ne morejo živeti brez ceste. Klasični ne tisti, ki se peljejo po njej in ob njej delajo. Zato je ta cesta zelo gospodarsko pomemben objekt. Promet se ne sme nikoli ustaviti. Če bi se promet nenadno ustavil bi bili otroci in obdelovalci lažni. Zato se promet ne sme ustaviti, do česar pride tako, da vsi pomembni avtomobili takoj zmedejo s ceste, mure in žive ljudi pa obpeljejo po cesti v eno ali drugo dolinico z restnim avtom. Poneč je na tej cesti zelo velika, kar pomeni, da bodo veliko prej na drugem koncu, če bodo nekaj minut prej tam in čisto pozabijo na žene in otroke ali podobne ljudi, ki jih čakajo doma. Zato radimo vedno več restnih avtov. Restni avtomobili pa imajo tirne, zato da se jim vsi umikajo. Za njih je namreč zares težko, da pridajo nekaj minut prej, ker s tem lahko kdo ostane živ, ki bi drugace umrl in bi ga morali pokopati s število kot za druge avtomobile; kot sem že povedal, to ni tako varno (namreč, da so prej tam). Na cesti je vedno polno restlov in če bi vsi vozili počasi, bi bilo zelo malo nesreč. Potem bi bilo stano počasi, da bi lahko restni avto vozil hitro. Če bi vsi vozili počasi, bi bilo zelo malo nesreč. Potem bi bilo treba manj restlov in bi lahko vozili hitreje. Neka bi bilo več nesreč. V tem primeru bi imeli restni avtomobili spet dovolj dela. Vse se zdi, da je kaj ob vsemu se najpogosteje tako, kot se je. Kajti tudi če bi bilo restne kaj kmalu spet tako, kot se je. Namreč prav tako stvarno nesreč in restlov sploh pa imamo še take restne avtomobile z računalniki, ki vedo, kje se bo zgodila nesreča. – Vsi pridajo, in restni avtomobili gredo tja, kjer se bo zgodila nesreča. In ko pridajo tja, kaj vidijo? Zgodila se je nesreča. Zato se tudi wno lotijo dela. Tako ostane manj ljudi mrtvih. Določa pa tudi se restni avto z računalniki, ki napovedujejo nesrečo tako hitro, da se sploh še ni zgodila. In potem avto hitro pelje tja. Ker se se ni zgodila nesreča, pridejo vsi skupaj (tisti ki so v vrtu) tja in lahko vidijo, da se nesreča še ni zgodila. Na koncu pa se nesreča tako kot v pricljupnem primeru vendarle zgodi. Samo da zdaj oni iz restne vidijo, kako se zgodi. Ker tudi ni tako nepomembno.

Stojijo ob cesti pa pet jih je. Neumetlično, z vendar očesu prijetno so razmetani okrog velikega belga avtomobila. Njihovi izrazi in položaji so mimi in neopazni. Šeji tudi more biti tako. Samo taji in nezposoben ljudje se na videz način obnašajo. Tja pa so in na dan. Počutijo se kot doma, če se sploh kje da tako počutiti se. Vsakokrat spada v njihovo delo tudi to, da čakajo. Tako čakajo mimo in strano, da pride do nesreče. Besedi mirno in strano nimata namena, da bi poudarjali njihovo hibernativnost ali kaj podobno prenapetega. Hočeta razpiniti na to, da je taka celotna situacija (namreč mirna in strana) in da se je tega treba zavedati. Da je to pač nekako omejena vredna. Čeprav ni ravno vzporedljiv podatek, priznam.

Restni avto, ki ga vidite pred seboj, je zadnja bežala tehnika, nesreče napoveduje zelo varno. Krije in čaka, pa tudi zapostavljeno stavlja tvevanje. Per ljudi, kot restno, je tu. Da bi restni čimveč, ko se bo zgodila nesreča. Janca pride špe. Tone se nastavlja na avto, miha opazuje Janca. Lusa biva časopis in sedi v lavri. Šlavko kadi. Ne manjka več dosti, ampak ure ti do bližice nastaneta tes ne more napovedati. Pogovarjajo se tudi. V časopisu pa piše, da je dela vedno več. Namreč dela za restle. Ljudi da ni za to. Pretežno delo je. Ne ja, tako suršno težko tudi ni, samo človek dosti denarja porabi. Med neustojami se veseli malo v bile (drugam se nima dati), vedno ješ zunaj. Obleka je precej v lanušah (v restah). Ampak lanje so čisto v tedu, čeprav tudi potujejo in so udarjeni na denar. Priljubljeni so za to veliko nesrečo, par prvih bo in takoj se bo zgodila. Lusa je močtom že prešel na križanico, Miha pa se je zagledal na cesto, ker Janca ni tako stvarno zanimiv. No ja, mislim za dalj čas.

Lev Kreft

MRTVAŠKI PLES št. 2

POHOD

Siva betonska črta naj predstavlja avtomobilsko cesto. Gre iz rahlo rumenkastih kotlinskih krajev proti višjim, temneje pobarvanim legam. Brhke planine stoje okrog ceste, pokrite so z zelenimi gozdovi ravno prav, da vendar še ostane dovolj prostora na njih še za sočne travnike. Na travnikih stoje kravice, večje in manjše, pa tudi telički. Vsi skupaj mukajo in jedo travo. Bližje cesti, na vznožju planin in sredi polj, stoje sem pa tja stare domačije še vedno dovolj daleč, da ne motijo neposredne cestne okolice. Iz hiš se dviga dim in skozi vrata diši po pogačah, pred hišico je klop in na njej sedi puhajoči očanec (puha dim iz pipe). Sonca je dovolj, vsekakor pa je tu in tam nekaj oblakov. Beli so, nebo je pa modro. Morda celo sinje.

Cesta je zelo zasedena. V obeh smereh. Tako dobijo na enem koncu ceste tisto, kar delajo na drugem, oni na drugem koncu pa obratno. Čisto jasno potem, da eni in drugi ne morejo živeti brez ceste. Zlasti ne tisti, ki se peljejo po njej in ob njej delajo. Zato je ta cesta zelo gospodarsko pomemben objekt. Promet se ne sme nikoli ustaviti. Če bi se promet namreč ustavil, bi bili otroci na obeh straneh lačni. Zato se promet ne sme ustaviti, do česar pride tako, da vse ponesrečene avtomobile takoj zmečejo s ceste, mrtve in žive ljudi pa odpeljejo po cesti v eno ali drugo bolnišnico z rešilnim avtom. Nesreč je na tej cesti zelo zelo veliko, ker ljudje mislijo, da bodo veliko prej na drugem koncu, če bodo nekaj minut prej tam in čisto pozabijo na žene in otroke ali podobne ljudi, ki jih čakajo doma. Zato rabimo vedno več rešilnih avtov. Rešilni avtomobili pa imajo sirene, zato da se jim vsi umikajo. Za njih je namreč zares važno, da pridejo nekaj minut prej, ker s tem lahko kdo ostane živ, ki bi drugače umrl in bi ga morali pokopati. Medtem ko za druge avtomobile, kot sem že poudaril, to ni tako važno (namreč, da so prej tam). Na cesti je vedno polno rešilcev in če bi vsi ubogali prometne predpise, bi zato vozili stalno počasi, da bi lahko rešilni avti vozili hitro. Če bi vsi vozili počasi, bi bilo zelo malo nesreč. Potem bi bilo treba manj rešilcev in bi lahko vozili hitreje. Nakar bi bilo več nesreč. V tem primeru bi imeli rešilni avtomobili spet dovolj dela. Vse se zdi, da je kljub vsemu še najbolje tako, kot že je. Kajti tudi če bi bilo drugače, bi bilo kaj kmalu spet tako, kot že je. Namreč prav tako število nesreč in rešilcev. Sploh pa imamo že take rešilne avtomobile z računalniki, ki vedo, kje se bo zgodila nesreča. – Vsaj približno. In rešilni avtomobili gredo tja, kjer se bo zgodila nesreča. In ko pridejo tja, kaj vidijo? Zgodila se je nesreča. Zato se tudi urno lotijo dela. Tako ostane manj ljudi mrtvih. Dela pa tudi že rešilni avto s takim računalnikom, ki napove nesrečo tako hitro, da se sploh še ni zgodila. In če potem avto hitro pelje tja, kjer se še ni zgodila nesreča, pridejo vsi skupaj (tisti ki so v avtu) tja in lahko vidijo, da se nesreča še ni zgodila. Na koncu pa se nesreča tako kot v prejšnjem primeru vendarle zgodi. Samo da zdaj oni iz rešilca vidijo, kako se zgodi. Kar tudi ni tako nepomembno.

X X X

Stojijo ob cesti pa pet jih je. Nesimetrično, a vendar očesu prijetno so razmetani okrog velikega belega avtomobila. Njihovi izrazi in položaji so mirni in neopazni. Saj tudi mora biti tako. Samo tuji in nezaposleni ljudje se na viden način obnašajo. Tule pa so tu na delu. Počutijo se kot doma, če se sploh kje da tako počutiti se. Vsekakor spada v njihovo delo tudi to, da čakajo. Tako čakajo mirno in zbrano, da pride do nesreče. Besedi mirno in zbrano nimata namena, da bi poudarjali njihovo hladnokrvnost ali kaj podobno prenapetega. Hočeta namigniti na to, da je taka celotna situacija (namreč mirna in zbrana) in da se je tega treba zavedati. Da je to pač nekako omembe vredno. Čeprav ni ravno vznemirljiv podatek, priznam.

Rešilni avto, ki ga vidite pred seboj, je zadnja beseda tehnike, nesreče napoveduje zelo vnaprej. Kraje in čas, pa tudi zaokroženo število žrtev. Pet ljudi, kot rečeno, je tu. Da bi rešili čimveč, ko se bo zgodila nesreča. Janez briše šipe, Tone se naslanja na avto, Miha opazuje Janeza, Luka bere časopise in sedi v travi, Slavko kadí. Ne manjka več dosti, ampak ure ti do pičice natančno res ne more napovedati. Pogovarjajo se tudi. V časopisu pa piše, da je dela vedno več. Namreč dela za rešilce. Ljudi da ni za to. Pretežno delo je. No ja, tako strašno težko tudi ni, samo človek dosti denarja porabi. Med nesrečami se vsedeš malo v bife (drugam se nimaš dati), vedno ješ zunaj. Obleka je precej v franžah (v resicah). Ampak fantje so čisto v redu, čeprav radi potožijo in so udarjeni na denar. Pripravljene so za to veliko nesrečo, par mrtvih bo in takoj se bo zgodila. Luka je medtem že prešel na križanko, Miha pa se je zagledal na cesto, ker Janez ni tako strašno zanimiv. No ja, mislim za dalj časa

za gledati. Na cesti je nepretrgana reka vozil. Tako se to reče v prispodobi. Resda je nerodno uporabljati zguljen izraz, zlasti tak zoprn kot je reka vozil. Čeprav ne gre trditi, da z vozili ni tako. Ali pa kot mravlje. Vse v eni vrsti tečejo. In mravljam se tudi reče reka mravelj. Zlasti če so v tako ravni vrsti in nobena ne gre malo stran pogledat, kako je kaj kje drugje. In tega tudi avtomobili ne delajo. Oziroma vsaj zelo redko. Včasih. Takih potem ni treba čistiti s ceste in s svojo nesrečo ne motijo ostalih udeležencev v cestnem prometu.

Tudi zdajle se je tako zazdelo nekemu šoferju tovornjaka s prikolico. Da je svet narobe urejen in to je res grozno, eni ves čas nekje garajo, drugi ves čas ležijo in se valjajo v vinu in mesu, pa jim ni treba spati po štiri ure in iti na pot, medtem ko druge nadira žena in je skrajni čas nekaj spremeniti, ko pa stalno godrnja da drugič te pa ne bi vzela da so šoferji zalega in da kod se sploh klatijo se pa sploh ne ve, medtem ko drugi ves čas ležijo in se valjajo v vinu in mesu, ampak temu ne sme biti dolgo tako, pa ne penzija, drugače je to treba zagrabiti in najprej je treba zagrabiti ženo, kar zdi se, da jo zalotim enkrat in potem bo joj, zalotim jo z enim od tistih barab ki se valjajo v vinu in mesu, ampak jaz sem že, jaz sem sploh, mene že ne bodo, tu sem, tako ji primazem, takole. In tako se je zdajle zazdelo nekemu šoferju tovornjaka s prikolico, da ji bo eno primazal takole, pa je zavozil s ceste. To ni bistveno zmotilo mirnosti in zbranosti situacije, zlasti ker je oba avtomobila odneslo daleč stran, kjer je v miru izdihnil tudi šofer tovornjaka s prikolico. Oni so pa nesimetrični ležali ob cesti, sicer malo bolj razvlečeno kot prej, vendar še vedno ne preveč dolgočasno očem. Zlasti je bilo lepo, ker nihče ni zakričal. Saj pa tudi ni imel komu.

dojke

gol sedim sredi sobe otožen pišem
v marcu prihajajo na svet geniji
umirajo akademiki težaki rdeča sonca
pribekanje dnevi so dolgi enaki nočem
ni razlike svetla vlakna temni alabaster
povsod vonji nenadne pobitosti odmevi
vlakov kriki kalužnice v snežni vodi
že smo preko polnoči prve ure novih
pristankov obale črnega bazalta
zalivi peščenca proda globina zelene vode
potapljanja morski cvetovi
moja roža pohota svetli kazein kože
suhe vetrovne noči v ljubljani brez
zvezd bediva v grlu naju stiska
bolečina strast vonjam tvoj pot na poti
še vedno sem na poti borovino pokladam
na ogenj neprespanost je rdeča bordura
žerjavica peče skozi oko se svetlika
razpeti srh tvoje kože bitje žil
zamenjam spanec za poetiko zvon vseeno
kateri roka mi brodi po laseh
je tvoja roka po senu dišeča
vitka prozorna boleče snažna
tvoj duh roža pohota spev vonjev
nisem star si ponavljam le utrujen
to je vse sla razumni sekstant odmerja
v očeh med brodovjem čeri
velika otoka svete eufemije slana plitvina
ti dojki nista nikogar podojili
kot slatna griča vzpenjata kvišku
črni jagodi kolači v ustih vedno
sladki vonji neizjejenega mleka
kako brezglasno jokaš hlipaš
naj ostane za jutri okus oblika
mojih zob naj roka ne pozabi oblike
teh dojk naj brada zareže brazdo k brazdi

noč

trikrat se obrne noč
trikrat pokaže svojo moč

lipov les rožna voda
dolgi lasje koža goža
preludij in fuga
za obešenca
za iztaknjenca
na meji dveh dveri
na strehi dveh duplin
na konju dveh okostij
v žalosti ene reve
v mošnji velikana
roka zaspana
noga zažgana

polt morja
morje stori smrt
obrneš se na raztelešencu
zeleno telo kanarčkovo
suhi bok barke

predivo konoplja las
smrt igra na kontrabas
na tvoj las
na tvoj las obesim laze
na tvoje lase se obesim
v tvoj las pojde laz
predivo smrt

sova

na severu je sova
majhna boljšeča
kot mah zelena
na jugu je maček,
črn kot žalost
nabreklih zenic
na zahodu cvete
rdeče jagodiče
sladko kot kri
na vzhodu rumeni
posek moje otožne žeje

pridi žeja

pridi lakota

pridi pozaba

žeja v sovi

žalost v mački

jagoda v krvi

pesek v žeji

strup v strupu

roka

kako boš prekoračil

kako boš vzdržal

v perjanici dima

pred visokim postenjem

na majavih stezah

v vršenju osušelcev

in kam boš dvignil roko

vso prazno nezanesljivo

kam boš uprl nogo

tetivo zenice

iskrivost mladega meseca

kaj boš storil

s preklanim jezikom

da boš za vedno prekoračil

most časa

Boris A. Novak

IZ SATJA

XXXXX

Med vazami svilenega snega in velikanskimi paradami bliskov, med albatrosi na božjih bradljah in razpenjenimi jadri, med platnicami zarje in pogrnenimi mizami neona, —

nek konjenik iz ila in cunj, na poti skozi svojo neskončno negibnost.

(Le kaj išče ob poldnevnikih ledenih holmov, v visokem ognju umetnih kresnic?

čarodejni pas iz kož kačjih ljubic? , svojo pobeglo senco? ali ostanke svoje zvezde vodnice raztreščene od strelov slane?)

Dolina se je spremenila v jezero rose. Zbori mrožev se na kumulih peljejo od zenita do nadirja; njihovi glasovi so zaviti v celofan in s smrekami si češejo zalisce, ko se občudujejo v lesketajočem zrcalu vlage.

A iz premoga je srce bralca malin, iz lubja njegova polt in iz vesel njegove roke; iz njegovih besedi se smodi. Takole govori:

„Vsakega dne je moja smer bolj naslov, in moj kazalec bolj znamka. S skati si ovijam zapestja, da bi z njimi bičal molčeče skale. Z dihom talim spomenike pingvinjih kraljev v zapregu bronelih psov, ki vleče moje sani proti severu.

Tam je moja ženska, podrast mojega dotika; večna neznanka v večnih menah zvezdnega perila.”

Mokri pisani brki mavrice na širokem licu luči; nad večernim slavljem pelikanov oblaki popra in razkošni curki cvetja; v lakiranih gajih antilope iz skaja. Strgane hlače zraka, sončni zahod podpis dneva. —

Nenadoma so zažarele podmorske nargile, da je vodna gladina postala hrapava in so stroki popotnikovih prstov otrpli od ugrizov soli.

O prerokovalci iz leta divjih gosi!

bodisi prizanešeno nadarbinam lokvanjev, otok bodi še nadalje bradavica na obzorju, sončnice naj ne naricajo za ugaslim očesom svojega gospodarja!

In: sledi korakom, zasledovalci sledem!

Kjer se iskre skrivajo druga pred drugo, brez obrabe in trenja traja koča na kolih narde in smole: žerjavi prenočujejo v kredencah in čebula v kotih se tiho čudi svojemu luskinastemu krilu. Naslikana reka je prestopila bregove okvirja in preplavila sobo z jeguljami in vodnimi deklkami.

V objemu ostarelega sidra medli mrtva tujka: nalomljeno porcelanasto telo, lepota okrušena od udarcev ljubosumnih premcev. (In koralne ogrlice, nasad alg na trebuhu, s planktonom posrebreni lasje!)

Iz njenih rok postrvi zobajo pecivo. Včasih se na silo iztrga ljubkovanju rje in zabeleži v svoj dnevnik:

„Kako težko je pisati na dnu potopljenega nebotičnika, kako težko! Še zmeraj čakam.”

Čaka.

Tako nenehno kroži ta zgodba z navideznim začetkom pod palmino pahljačo, z lažnim koncem pri vrtoglavi vetrnici in z nešteti pravimi postajami v vibah oślinjenih zastav, krutih orhidej in neviht s polomljenimi nohti: iskalec se še vzpenja po strmini svojih podplatov in za vogali listja in v pqpkih polj išče gomilo svoje izmišljotine; njegova nesojena ljuba pa že vseskozi domuje v zabrisanih stopinjah njegove poti. —

Zunaj tega krogotoka stalnega rojstva smrti osjata le pesek in pesem, pesek in pesem!, nazdar nočnih sov . . .

(Permati nomadi, terase, plameni in otroški vozički se s skovikanjem selijo čez stavčna slemena v neko drugo svetlobno satje . . .)

Milan Jesih

DEZILUZIJA

In jaz? O, da bi iz mene ti nardila milo in si zmla z njim znoj od bolečin poroda!
da bi te mož že zjutraj po dišečem vratu, da bi te, ljubljena, poljuboval!
štirje postreščki pa bi v tem na gurnah privlekli bösendorferja v sobo pod gaber --
Boš ti, in mož in sin, a boste stekli zdaj po stopnicah in po tipkah vanj?

Limono si eno za drugo stiskam v čaj, se usekujem in kašljam.
Onstran Save Grmada in Šmarna gora objeti — v milijonletnem sovraštvu — in ves svet je en sam red,
tu pa sedim nekdo, in bi po resnici srca pisal ljubezensko pismo,
bi ga, pa mi je otrpnila desnica od sramu, levica me ne uboga od strahu . . . Kakšen buržuj sem.
x x x x x

To, kar tebi v nepoznanem jeziku govorijo nepoznane reči, to meni govorijo znane v znanem;
taka mava vsak svojega bedekerja, alkimist v kovačiji, kovač v plavem laboratoriju,
in tudi kadar se srečava v bufetu pri najbolj ordiner vinu, se nama oči svetijo,
govorijo, kadar se srečava naga v puncii, ki sva oba rada spala pri nji.
Kaj ti govorim? Viš, na spokojnem jezeru, ki na plitvinah na obali hoče bit led, se ziba čoln.
Gledam ga in premišlujem, če ni ribič v njem ravbšic, ker če je, je res predrzen;
in misel mi skoz tvojo odsotnost skoz filter zdradne k usodnejšim pogumom —
da bi vsem, ki so v stiski, dal čoln za kljubovanje . . . in da bi en čoln — oh, oh — ostal tudi zame.

x x x x x
Lepota votla, moč z ničjo naphana, veličastje, ki že svoje lažnosti ne krije več . . .
Le kaj še knjige na policah — bukolika, svetlobci, Hölderlin — lahko povejo?
Kaj le lahko pove v to eno samo točko sžeti čas? telesna bolečina?
Naj zdaj, ko mam oči polne solz, vzamem lok in tul in tetivo ljubeznivo nagovorim?

Tako daleč, da mi v težnji, da bi bil natančen, ni treba reč drugega ko: „Deziluzija.“
In ves teden omahujem, da bi se šel od vseh — od vseh — poslovit,
zraven pa sem sebičen, enako mi je ko v šoli, kadar sem pil državno črnilo, tatič,
to se pravi: ne vem, a sem a nisem plav okrog ust.
x x x x x

O, da bor ne zdrži — splahuta, se dvigne, je postovka v nebu?
O, ja, in jama, ki ostane, je podoba našega razdrtega doma, in čas je ne zasuje, o, pla,
in nič nas več ne osrči — od vsega daljnega je včerajšnja sloga najmanj dosegljiva,
od vsega nečistega je najbolj kužna želja, da bi si s čistoto nabiti še poljubovali noge.

Zraven smo smešni. Celo naše kretnje so nenaravne, kot v predeseterjeni težnosti.
Kadar kdo reče kakšen suh stavek, ga fleksija ne uboga, sintaksa je kot od površnega tujca.
Mlin, ki se je zmlal, hrapava površina patosa, opis, ki se mu opisovano trga iz volje;
vsi smo na svetu bežni, komaj spazni gostje, krademo jedi, žicamo vodo, v miru ko v stiski.

x x x x x

Dvaindevetdeset nas je: zaspali smo v travi in se stalili, jutro bo našlo tu nebogljenca — kje bo mleko pil?
Gora in čas! gora in čas ga bosta dojila, od gore bo mel misel urno, od časa glas močan.
Daleč od hudega se bo s pegazi muhaki lovil med kukmaki po slavčjih gajih, veseljak, do dna jeseni,
šele tedaj bo v njem strepetala kal samotne vere vase, psalmi, psovke,

na vsaki rami mu bo z epolete zagorel po en ogenj — o glava med njimal — jarek in vroč.

Preprostost cikla, preproščina tako izumljenega dedovanja — sem ga izdal? Sem ga.

Njega, ki bo, da bi se zgubil, jaz z neznanci legel v nepokošeni travnik;

njega, ki se bo jaz zdramil v ulomku nanovo v znano zarojeh.

x x x x x

Ta ženska, ki se od njene navzočnosti zrak zbudi, raznori in jaz zbudim in sem jaz zrak,

ta — ti! naslonjena na mizo . . . in ni te, nič več ni je, kjer bila si, kjer bila je, stresen riž,

v misli kratek nič neprepričljiv dokaz, v spuščeni vekah podoba njenih — tvojih — gibov

pa mehek smeh v resonanci z nožem, ki ga pri jedi mam v rokah, in stara Cankarjeva knjiga.

Sam. Bridkost je tudi šla, le lastovk je še poln čas, in sred večernega polja jadro mi belo žari.

Iz neznanega, nedoločljivega — motnega, tujega — v prispodobi tiskam čaren žaren mošt.

Boge noge, kako sem hotel z njimi v dobri svet in kako se nehajo pri tleh,

ne da bi se dali okusit, se talijo ostružki vrednih in borih ur — suha fenomenografija volje.

x x x x x

Bog, blazna, od blazi močna, nezmagljiva jesen, ki bi bila rada vojna!

Kaj naj v njej jaz, ki jem svinčeni spanec s papirnato žlico?

Gledam sina — kako dolge roke ma, kilometri in kilometri, ti srečna cesta! — ko gre h koruznici spat,

z okna v daljnogled lovim njegove gibe, astralne podobe, ki ostajajo za njim.

V poznem popoldnevu zamolkel izmev praznovanja, prešernega pira prihaja v kontrapunkt.

Po hiši — moji, pri sebi doma — se poseda tišina, malomarno, težka mimo mene vase oblači predmete.

Po izabeli po brajdi puščota, da ko v netopirjih z vitic visi.

Na obe strani se brez kontrole pretaka čas, iz žepa me v stegno peče ključ od vhodnih vrat.

x x x x x

Mlad sem, da tečen kruh pečem svojim in vsem, da ženo, to, ki jo mam rad, pogledujem v oči —

ko da bi jih šila slutnja pred potresom, se vidre pódijo v njih, dragih.

Od kod sred dopoldneva pred mano dom? Od kloštra navček, škrijanc visoko v nebu na dosegu roke?

Navček, ja, škrančja sled skoz zrak, prazna uteha videzov, ni mi met z njimi mira in naj ga nimam.

Ostani vse, kot si — v snegu za hribom hrib, za hribom hrib za hribom, morje, topel jug, cveteče ladje;

ostani jaz mlad, mlad alt ženin, mlado njeno telo, mladi njeni dvomi, nezaupanje.

Ostani dan noč, ki v njem, ki vnjej brez vere iščem zvezdo Včerajšnjico, o lapiderni ekseget,

ostani, kar kdaj spregovorim, v temi sto temnih pik, nepreberljivi Morsov znak.

Samo Simčič

LABIRINT

Tisoč je tisoč kamnitih kvadrov je že postavljenih v piramido in še se zgeje glinaste opeke, cementne plošče in jekleni drogovi, ki odsevajo um. In sam izvir tega je ostal zadelan v zgradbi in se pretaka v njej, speljan po ceveh, ki jih je sam vdihnil v mlaki človeka. Med stolpi, kupolami, poševnimi in ravnimi strehami je nastal labirint, in čeprav imajo ljudje zanj zemljevid, to je klopko z nitjo, ki jo odvijajo po njegovih poteh, tavajo, kakor da ne vedo za izhod.

Zato so bogovi poklicali Tezeja, ki je nekoč dal ljudem to nit in ki je zdaj v Eliziju ravno dokončeval preprogo iz človekovih misli. „Ali nisi že uničil pošast v labirintu in vsem ljudem odvil nit poti?“ so ga vprašali. „Kako da vidimo človeštvo izgubljeno in v krempljih iste nevednosti, ki kot žival v glavah ljudi vara namen njihove volje in jih zadežuje med zidovi labirinta?“

„Vse sem storil in moje delo je opravljeno,“ je odgovoril Tezej. „In bogovi so tudi za mano dali ljudem toliko svetlobe, da lahko slepec najde pot. Pošast v njihovih glavah ni ista, ki sem jo premagal jaz. Čas njih samih, čar lastnega dela je premotil njihov pogled v darove, ki so jih sprejeli od nas. Zato se je med njimi in nami vgnezdil senčni vitez, ki zastira našo svetlobo in ne pusti, da bi padala v tkanino uma.“

„Če je tako,“ so sklepali bogovi, „potem moramo prebiti to senco in stopiti spet na človeška tla. Ali bo lahko Apolon postavil svetilke prav v srce senčnega viteza, Dioniz pa se spet žrtvoval, da bi luč razpršil v srcih in umu ljudi?“

Ko pa so se tako posvetovali, je stopil prednje Poslanec vse vesoljne svetlobe in v besede bogov zanesel razmišljajočo moč vsemira.

„Ne Zevs, ki je moč, temveč JAZ SAM, ki sem človeku dal vse skrivnosti sveta, ki živijo v njem. Bil sem med ljudmi in iztisnil iz sebe toliko ljubezni, da lahko utrgajo vse plodove božanske modrosti in svobodno izbirajo misel, ki jim ugaja. Senca pa, ki jih razdvaja, je moja premočna luč, ki pade navzdol, tako da človeške oči komaj zmorejo zreti v ves osvetljeni svet, medtem ko svoboda in modrost v njihovih rokah sledita mejam ali širini njihovih src. Zato se odločam, da se človeštvu približam znova in predelom sončnega viteza v moj pravi odsev.“

Tedaj so se bogovi razveselili in obiskali vse predele svojih prebivalcev. Obiskali so templeje vseh nazorov in pogledov na svet in bitja vseh človeških skupin ter sklenili slediti Poslanecu vesoljne svetlobe pred ali za njim.

„Svoje hrame bomo prestavili naravnost v senco, ki nas razdvaja od ljudi. Obleka senčnega viteza bo stkana iz mnogoterih vrat k modrosti in ljubezni velikega Poslanca, ki bo v srcu tega bitja delil ljudem svoja zlata zrna.“

Svet ljudi je prav zdaj tako zamotan, da je pretresel temelje ter vnesel negotovost o vsem, kar je bilo storjenega ali kar je človek še nameraval zgraditi. Različne volje so si priborile pravico, da se bojujejo med sabo in merijo svoje moči. Nadele so si različne podobe arhitektur v labirintu in z oblikami slepile ljudi, da bi ne prepoznali tokov, ki so v zmedu lahko gnali ljudi proti ljudem. In vsak človek je videl v sebi viteza idej, ki si z mečem izsekavajo pot. Postalo je važno imeti sklep, orožje in misel, ki ji človek posveti moč. Zato so bile človeške prsi okovane z jeklom in niso mogle čutiti v sebi tega, za kar se je bojevala človeška pamet. Nit je bila pretrgana, med srcem in grlom pa je nastala zmeda.

Marsikomu je postal tedaj oklep pretežak in razmišljal je o misli, zaradi katere ga je moral nositi. Razpletel je mrežo in pregledoval sistem in obliko vozlov, v katero so bili postavljeni razlogi uma. Trudil se je in uporabil vse svoje moči, da bi videl temeljni razlog svojega bremena. Marsikomu je uspelo prebiti se v srce, s katerim je v globoki podzavesti utripal um. In toplina razpoloženja je otajal oklep okrog prsi in spojila človeka z bitjem njegovega razuma. Človek je v mislih zagledal svoj čut, življenje, in videl v njih izraz človeškega bitja. In kamorkoli se je ozrl, je videl isto živo moč uma, ki se je pretakal skozi oblike in sestave oblik kot ustvarjalke gibljive celote.

Srce se je odprlo svetu in se razlilo preko viteza idej. Zmeda in zamotanost sta v temeljih in globinah zadela na skale, iz katerih nosi vodnar izvorno vodo v cevi po vsem labirintu človeštva. Razjasnila se je vsa zgradba in um je človeku vdihnil svetlo moč, ki ga je spajala s sočutjem in radostnim doživetjem, da je eno vse in da je različnost sreča uživanja pogleda, ki obseže vse.

„Prišli smo!“ je tedaj zagrmelo čez svet. V nežnem občutju je človek zagledal nevidno lepoto, ki je ovijala vse predmete in bitja sveta. In vse, kar je pogledal, so bila vrata v hram te lepote. Bila je globlja od čara zunanjih

Tomaž Šalamun

ORGIJE

VZGOJA PRINCA

Tisoč je tisoč kamnitih kvadratov je že postavljenoh in jekleni drogovi, ki osvobodijo um. In sam izvir tega ceveh, ki jih je sam videl v misli človeka. Med stropi lahkih in čvrstih ljudi zaznajo ljudi, to je kakor da so vedo za izhod.

„Zato so bogovi poklicali Tereja, ki je nekdo del preprogo iz človeških misli. „Ali nisi že uničil pobeg? „Kako da vidimo človeštvo izpuščeno in v izjemni njihove volje in jih zadefinirajo med zidovi lahkih?“

„Vse sem storil in moje delo je opravljeno,“ je odgovor svetlobe, da lahko slepec najde pot. Puzel v njihovih lastnega dela je priložnost njihov pogled v darove, ki so značilni vitez, ki zasira našo svetlobo in ne pusti, da bi

„Če je tako,“ so sklepal bogovi, „potem moramo p. Apolon postaviti svetilke prav v srcu senčnega vitez. „Kaj ti je?”

Ko pa so se tako posvetovali, je stopil prednje P. razpisajočo moč svetla.

„Ne Zeva, ki je moč, temveč JAZ SAM, ki sem človek. ljudmi in iztiani iz sebe toliko ljubavni, da lahko v misli, ki jim ugaja. Senca pa, ki jih razvaja, je moja pravoziro izvir v srcu svetlijen svet, medtem ko svet njihovih src. Zato se odločam, da se človeštvo približa

Tedaj so se bogovi razveselili in obiskali vse predel pogledov na svet in bitja vseh človeških skupin ter skle

„Svoje hiane bomo predstavili naravnost v srcu, ki mnogoterih vrat k močnim in ljubavi velikega Puzel

Svet ljudi je prav zity tako zamotan, da je prvi storjenega ali kar je človek se nameraval govoriti. Razloži in merijo svoje moči. Nadele so si različne podobne v prepoznali tokov, ki so v zredi lahko guak ljudi pravozirom izsekavajo pot. Postalo je važno imeti sklep. Človeška pri okovane z jeklom in niso mogli čutiti v pritrjana, med strom in grlom pa je nastala zmeda.

Marsikomu je postal tedaj oklep pretežak in razpisajočo moč svetla. Razpisatelj je mrežo in pregledoval sistem in obliki vzorcev, v katero svoje moči, da bi videl temeljni razlog svojega bivanja. Marsikomu je človeka pobili se v srcu, s katerim je v globoki podzvesti stripal um. In toplina razpisajočo njegovoga razuma. Človek je v mislih zagledal svoj kamočkolj se je ozrl, je videl isto živo moč uma, ki se giblje celote.

Srcu se je odprlo svetu in se razloži preko vitezov in na skale, iz katerih nosi vodnar izvorno vodo v cevi pa um je človeka videl svetlo moč, ki ga je spajala s različnost sreča ukrepa pogleda, ki obkroži vse.

„Prišli smo!“ je tedaj zagrmelo čez svet. V neznani predmete in bitja sveta, in vse, kar je pogledal, so bili

Oj ti mladenič, herostrat, imate opeke, omenjene plošče požigaš gozdove, kjer ni gozdov.

I

Vprašajte ženske tega sveta, ki so me na svojih rjuhah imele, kako sem silen in lep!

Vprašajte mojih potomcev oči — mehka, bogata jezera.

Sonce sem, slan in vlažen kralj, moji boki so dvori pokrajinam in goram.

Vprašajte ženske tega sveta, če so kopnele pod mojo silo in lahkoto,

pod mojim batom,

Če so trpele v sinjem hladu in omedlevale od hitrosti,

če sem jih s svojimi zublji prikoval do dna.

Kaj torej počenjaš, fant, v mojem življenju,

moj lev, moja ovca, moj princ. Dal sem ti vid.

Tvoji udi so moji udi. Dal sem ti kri.

Tvoja kri je moja kri. V kaj se mi torej zapletaš,

fičfirič, ki bi mi rad pobegnili in pečat

preklical, zvezda, ki siješ v moji energiji?

II

Potonika, ki si privrela v moje telo kot s prahom premešan

prah in mi zasužnjila kri, kdaj bo spet ura, ko se bo rušil

plaz?

Kdaj bo spet tista ura? Med klokotajoče zvezde sem

in grem narazen, kot tiger in osvajalec sem zrušil vse.

O zakon,
strast uničiti svoj pečat,
kako naj ga, če se nočeš več
ljubiti?
Kako naj ga, če mi ne daš niti več
rok na ramo?
Poljubljalj se potonika, in se me
dotakni, kot si se me včasih.
Ne zgubljalj, ne
postavaj v mojih slikah,
rumena dišeča rastlina, ki zmoreš
edina ublažiti vulkan,
težka mehka roka, ki sem te
sam ustvaril, da bi se mi bilo
dano zrušiti.

III

Če sem lačen, lažem.
Če sem sit in pijan, izdajam
kri in tvoja jezera —
potres, ki sem ga
rabil, odvečni princ, ki zate
upam, da si mi enak. Vedno.
Zdaj kakor zmeraj.
Podaril sem ti zemljo, da si jo
zavzel v naskoku.
Zdaj veš za slast.
Vdihnil sem vate, kar si vložil
vame.
Hun, spočit in krasen.
Ampak jaz hočem kralja. Rasil
S kom naj križam meče?
Z dečki?
Jaz hočem totalno nevarnost,
ne le lepoto, ki me samo
krepi.
Hoj, moje jagnje, ki sem te
dal na oltar.
Kar je storjeno, je za
večnost storjeno.
Kar je zapisano, je za
večnost zapisano. Torej:
prepovedano omedlevati in ne
nori! Kdor misli, da se da
umreti, ima
šibko, žensko dušo,
panično ranljivo soul.
IV
Ženska je narejena iz moškega,
ki je narejen iz Boga
In tudi
ti si narejen iz moškega,
ki je narejen iz Boga.
Torej na delo.
Korak za korakom je izpolnjevati
dolžnosti.
Osvajaj!
Naj se ti ne utrudita
veselje in strast!

Popolne ustnice,
popolne prsi,
popolno hojo,
popolno drgetanje lave,
v beli, silni slavi,
nenasitno,
ne glede na šovinizem Biblije.
In več!
Da boš prozoren kot vodnjak,
Potem pridi nazaj.
V miru se bova pogovorila.

SANJE GOSPE ING.ARH. MREVLJETOVE

Poglej na primer Darjo:
ona je sanjala, da je Eka
visela čez balkon, in ko je
uvidela, da bo v kratkem
treščila dol,
je šla mirno na sprehod
in se je vrnila šele takrat,
ko je v kuhinji sedelo
okrog dvajset kurb za dolgo
mizo z vijoličastimi
in rdečimi peresi v riti
in laseh, ki so praznovale,
in jih je lepo spodobno
vprašala: so ti možgani in
deli telesa na tleh
moje bivše prijateljice Eka?
Tudi je rekla:
ali je zelo trpela, ko je umrla?
Kurbe so ji povedale, da je,
pri vsem tem pa je bila
rumena barva čisto
zanemarljiva.

KDO JE IMRE

Imre, krasen stvor iz krvi in mesa –
huzar –
je zares Imre Gravecz, madžarski
pesnik, tak kot jaz.
Z Maruško naju je zvabil na
večerjo, in ko sem
prebral njegove pesmi v prevodu
skupnega prijatelja Johna
Batkija, je začelo v meni nekaj kot
sikati in se gugati in strašno
poslušati.
Zmanjkalo nam je ognja, ko smo
pili vino.
Šel sem v kuhinjo.
Da bi si prižgal cigareto, sem se
nagnil nad plin. Nad štedilnikom
so se mi vneli lasje.
Z roko me je plosko udaril po čelu
in pogasil požar, ampak
drugo jutro sem pisal
od osmih do treh,
in so padali listi iz stroja
kot bi snežilo.

The book!

Tudi sva potem eno žensko delila v Palo Altu,
ampak jaz zares nisem
spal z njo, ker sem cvikal
pred Maruško, čeprav je bila takrat
v Cambridgeu,
na drugem koncu Amerike,
oziroma sem bolj spal z enim
mesticem z zelenimi očmi,
ki mi je prvič padel
pred um v San Franciscu
v Health Clubu Richie, kar je
spravilo v bes Boba. Rekel sem mu –
Imretu –
daj, vzemi ti Ulo!

In sva drvela potem nazaj
proti vzhodu skozi
Sierra, Maruška pa je čez
eno leto njegove škornje,
ki mi jih je on takrat dal pred
flightom, da ne bi plačal odvečne
teže, podarila Arnetu Hodaliču,
ko je pleskala stanovanje,
in sem bil jaz spet tam.
Fino hodi v njih, Arne Hodalič!

JAJŠA

Če bi se poročila midva
z Jašo, nimam pojma kdo bi bil
kaj. Jaz bi bil
leva perutnička, on bi bil desna perutnička,
dimnik bi si pa verjetno kar
narisala. Mislim, da bi ga
nesel na rami v kak zaliv, da bi se
spočil, ker to rabi. Gledal bi ga kako
spi in mu ne bi nič pihal na
dušo. To ga naredi tako
ogromnega, da se na koncu
utrudi. Rad bi ga malo
odvzel, da bi se lahko zleknil.
Da bi bil tak kot jaz, ki se lahko
od vsem tem kar sem
čisto sklonim,
čisto zlijem,
čisto razdam in skrušim. Kot
zdaj, ko sedim tu na stolu v kuhinji,
opiram se na kolena po tej partiji
lepega šaha, ki se imenuje
žrem in je hrustala, in rečem:
poglej kako teče slap iz mojih las in nog,
izvir sem,
ti si me spočil.

Stanislav Sočan

PADARJI

Ob štirih poteh večerov si izbira vedno le eno. Ravna je, gladka, posuta s kamenčki najtoplejših plaž. Vedno pelje naravnost, na jug proti severu. Ni ovinka na tej poti, niti blagih zavojev ni. Samo gola črna premica, vzporedna z mislijo Aljehina, napeta med vrvi telefonskih pogovorov povprečnih vrvohodcev slavnega cirkusa. Strma nikdar ta pot ni bila, vedno izbrana med počasnim valčkom, temno kapljico, vejevjem ostarelih parkov.

Vsako jutro, točno ob določenem času, ko ura zamolklo bije potrebne udarce, ko so ceste polne tramvajev, zlatarjevih žena in zadnjih onemoglih pijancev, vstopi v omaro: težko, lipavo, belo omaro. Šest predalov ima, na vsaki širini po štiri, kar točno da več in nič manj kot osemindeset vhodov. Niso veliki, niti majhni, ravno pravi za oči, nos in nogi. Ko se po tem vrstnem redu zrinejo na drugo, svetlo stran, si pomagajo še rame, roki, nos druge glave in prešerna usta. Končno je na drugi strani, težko diha, veter podarja sapi, za trebuh se drži, saj napor ni bil nepomemben. Predali, oziroma vrata so nekakšen avtomat: rahlo kihneš, dvakrat, včasih trikrat, pritisneš spodnje robove ob prste, in že se zapro. Rahlo udarijo, skupaj skočijo, stečajji zapiskajo kot železničarji v kurilnici, vdihnejo zadnje ostanke onostranskega zraka, saj ta na tej strani omare ne slovi po starih navadah ozonove besede. Vstop je zablestel, vrata so izpolnila vrzel prihodov, in premica lahko steče naprej. Pa ne več počasi, naravnost, da, celo zavije lahko, malce levo, malce desno, se zvije kot prehlajena kača, vstopi na potujočo preprogo.

Omara ima svoj prostor; ni deljiv, kot zemlje na parceli zadnjega dela pekove hiše v hribih. Sajast, modrikast prostor je, nabit z barvicami prvošolčka. Barve so nekakšna paleta, neotipljiva radost omarinih zarij. Da, zarje so tu doma, vsako minuto jih srečaš, trikrat toliko kot zunaj, mnogokrat več kot na površini gozdnatih oblakov. Razvrščene po čudnem redu se vrste, skačejo si po laseh, tepejo za prazne kozarce v prvem predalu. Kljuge si podajajo, odpirajo trebuščke natopljenih teles, drobovja si razsvetljujejo z omarino temo. Človek jih je vzela, radost ga prevzame, srce skaklja po grlu gor in dol, ko zre njih zaspane oči. Vstopi korak naprej. Pa ne prenašlo, počasi lahno, da ne zlomiš kril na palcu leve noge. Pobožaj nožji ples. Preprog pa več in več podaja si roke, plešejo divje, a mehke plese zadnjih kanjonov andskih vrtiljakov. Zaplete se v ta njihov ples, meče ga po votlini omare, stresa grive spominov na čelo, zakrije oči, vrne temo paličasti bradi. Povsod same preproge; najrajši ima tiste bosanske, nekje so že bile, na nekem puščavskem bazarju, neko zimo v smogu nad Metkoviči. Preproge leteče naj bodo, si zaželi, a misel je preutrjena, prenapeta, žalost taka v njo je ujeta, da se ne da povedati. Zato si z rokami podpre levico, se vleže na desno bedro, lase razpne, in zajadra na sledove večne preproge. Plahutanje njegove trepalnice, s srcem krmari na valove zarje pozabljenih preprog. Vse več jih je, takih pozabljenih, še več takih poudarjenih.

Martinčki, antropološko določeni, mrtvim v spomin, drvijo mimo njegove zarje, tonejo v zaveso. Papirnati, taki v rdečih škornjih, zelenih vezalk in temnih alabastrov med zobmi, dvigajo zaspance, kuhane na jetrih divje mačke. Na poti domov so, tako jim je na čelo vtisnjeno, na sencih udarjeno. Zapečatene misli nosijo med nožicami, vtiskajo jih v poštno nabiralnike mehkih preprog. Poštni nabiralniki, sive ladje kitajskih popotnikov na strehi omare, prebarvane v žive barve domačih vetrov. Martinčki, veseli črički, lovijo zarjine otroke. Direndaj je neznošen, pa vseeno prijeten za uho, mir prinaša na vrtnice modrikastega prostora. Mir, ki nikoli ni zaželen, mir, ki v sončnih dneh prinaša strah, dojenčem grozo vtira v prvo kri. Razrastel se je, presneti mir, korenine segajo vse dalj in dalj na usta omare. Zarje je okužil, preproge zatajil na zadnjih, nepomembnih ostankih cesarjeve palače. Omaro, lipova bela, pa je večja, mogočnejša od vseh palač vseh cvetov, trdnejša v tla predalov, še tako zarjavela rešetka vaškega kanala, ne prežene njene pesmi iz pljuč, ne seže na plutovinasto krono žabjega vladarja.

Let je sunkovito počasen, temno počesan na pleča razvajenih raznašalcev mleka. Nekajkrat si seže v dušo, spremeni kožo v zastave tiranskih morij, potopljenih sodov vandalovih vin. Zasmeje noči v dneve, da si pokaže neverjetne trdnjave svojih zob, patinaste ostanke ribe na pustih obalah. Sive megle želje natoľče na bodala zapetih navigacijskih smeri, spremeni navado vstajanja zarje v zenitu preproge. Dolgo že leti, a časa mu ne poje nobena ptica, pokrajina je pusta, kamenje oranžno na senci doktorjevega čela. Hribov kdaj pa kdaj premalo: in še to kar jih je, so tleči v zapite mladostne resnice, pozabljeni v prvi daljni ljubezenski minuti. Utrujen je na tej poti, to, da je sam in siv po vetru nežne kože, ga niti ne moti. Le, da je sonce ves čas pred njim, zarje barve

vpišujejo na korene preproge, zapre andaluzijske čipke v zgornje predale, ko zaspijo ključavnice, varno shranjene na vrtovih poti. Takrat, takrat si zariše krvavo sled na licih, potopi taverne vseh dni v najplitkejši kozarec jutrovega ornamenta. Vstane, zamahne z nosom v kaktejine gozdove, objema oranžno kamenje na sledi varieteja podzemeljskih glasbil. Ni več oprt na ramo, jadra las spusti v dneve, in z nogami odločno zamahne v jutro. Stoji, trdno, zaprto, položeno, stoji na bregovih reke, ki na preprogah sanja, Zre v njene valove, strmi v čudne grobove onstran, kot da so mu podarjeni sinovi trobentine sreče; to so vrhovi, si pogladi čelo, to so bogovi janterjeve prevleke, moje podobe.

Z zadnje nitke Cidipove sreče, zamrežene lestve na oknih provensalskih lepoti, si splete kartonažne jadrnice, v Jambore položi roke, noge vpre v gredelj zatajenega čolna. Temam pade venec z glave, ko se jim odkrije na vrtu zaspane reke, in v zahvalo mu prinese črne rokavice, da mu vesla ne ožulijo rok, da mu veter ne zaslužji obraza. Vstopi na majavo dno, pokrije z usti jamborove opornike, da so čvrsto prirasačeni v dno kamenja'roke. Z lasmi objema vesela vesla, poskočna igri valov, zalezana v opoldneve pri kartah. Vzdihne na vajeti žrebca reškega brodnika, zapiska na njegovo struno ukaz zemlji, njeni dobrotljivosti na hodnikih razvade. Reka vzvalovi grebene, požene prijateljske kozarce na odrešujoče takte utopljenčeve himne. Jadrnica vleče, na straneh si vodo lepša, sestrice poljublja s sapo jezika mleka. Penijo se brodiči, vrve na druge bregove, vstajajo ponosni, visokih šol, jazbečjih pogledov. Vse več jih je, temnih odalisk večera, belih, prebelih suženj gospodarja brega. Jadrnice pa drvijo, da krmi zrak prereže krila, pljuča napolni z vodo, veter zasoli možganske prekate. Vetrnice so njihove zastave vetrnice ukradene na dvoriščih razvajene poroke, črvivih otrok, padajoče krokodilje svečeniške mirte. Vrtijo tango v razmajane perutnice, igrajo tedne v luč angleške tradicije na potokih južnega Londona. Nova, močna svetloba posije nad vlakna sita, ki reko priklepa na jadrnic okope. Še malo, zavzdihne, še malo oprem črne rokavice na muljava vesla, še malo pregibnem leno telo, zatrem neskončno žejo četrtega dneva. Jadranje je veselje, jadranje je teža ugleda marsikakšne rečne ceste. To si šepeta, na lica tuli, da spomin ga že boli, k tlom pritiska, za vrat obeša težke zlatnike. Obala pa je vse bližja, mogočna v vid postaja, vleče se med velike veke, stiska jih, da zenice pletejo bolečino. Še malo, trepeta srce na palubi, ko ga valovi pestijo na zadnja leta, ko so mu sanje že zdavnaj ušle nezaj v stare predale omare. Še malo, si hoče vtisniti pod peto, pa že završne prvi kamen ob dotiku jadrnice na veslih. Obala breg je zatajila.

Obala je morda širša, natrenutke lepša, navečerjeh zaželjena. Pa vendar je breg tisti, ki daje pozdrave, ukazuje vrtnicam zasoljenih prvin, ker so v kemije ujete. Žar njihovih svetov je pahljača tigr v desetih obodih na teden, razporejenih na potovanjih v daljne dežele. Da, vsekakor, breg je njih gospodar, presvetal, da bi bil kaj drugega vreden, premočan, da bi takim vrtnicam potuho dajal. Vesele pesmi si poje, žalostne oči pomaka na večernih omakah, v katere led zaide samo slučajno, če je morda tako moderno. Njega vzkliki so prešerni. kadar v rokah lahko ugasne svečo, prižge zaljubljene novice, ali podari zadnje želje cvetja. Otroke si vzgaja na prsih, njih doji, če mu je tako ukazano, da je zaželjeno v prvih aprilskih dneh. Njegova moč je moč preproge, kdaj le zložene, kako padajoče v vsakdanjem ritmu reke, kako lepo na obalah teh jadrnic. In ko pristane, zapiše na poteh, zadržne nohte v pozdrav. Njegova klet je težaka vest, njegove oči svetilnik slepcev nad barom zapoznelih gostov. Atene si pripne na boke, da z njimi žalost žene pred seboj, vzpodbuja kačje sline. Tako mogočen ni nikdar, kot v teh navadah, zalepljenih v svetu starih devic, kramarjev za pultom drugih pijač; večne sanje si vplete v popek, štrleče na papirusu našega pogleda, tone v pozabo ljudskega krika, da v slavo piše krakajoče sile na vzpetinah brega, kamenja nalaga v piramide, jih ovenča, okiti, na bodočnost nazdravlja kartonasti vili. Tu in tam si zaželi pijače, tiste boljše, v sladkih modrih nalepkah, v hrabrost potešenih, na čast življenja narejenih. Toda pije jih počasi, lahkotno, celo graciozno moči z njimi ustnice, pljuva na temelje te hiše, ki v vinogradih zapleta voljo veselih saksofonistov. Z njim je glasba, polna dvorana kiča zasoljene cene, sodobne ventile si pusti odpreti, da v raju le ne bo prezebal. Širok je, mogočen, raj te poti, kraguljevih verig, naštetih v letnice rojstva. In če že tu si vzgaja maternico, na grobove te strani prinaša cvetje, olepšano z harmonično žimo, tedaj je herij vsaj ene polovice, da zbeži v tiktatorij po bregu grobov. Nažre se smetane, da si z nje noč kupi, napije — čez police srebrnikov, in s polno močjo zapelje jadrance v varni, tako je ukazano, pristan. Srečen se zdi sam sebi, pomemben na cesti patrihalne družine, z rokami v žepu si prižge cigareto, dolgo, zlato, s črtico in filtrom na sredi. Akacije z grobov mu plenejo v lase, črne jagode očeta mu polepšajo obrvi. Je prenovljen, svetel, ponovno v prvi vrsti koplje nove grobove za božji dar.

Leta čajnik so mimo; puste te naslade zdijo v kotih, zapisane in zapečaten v sedemnajstih ovojnicah. Nobeden jih ne raznaša, saj to še v kot katrana ne sodi. A glej, ko breg zamaje žeja, ko čez valove stopi, stegne življenje nad omaro, se vrata v nadstropja podrejo. Nova omara v predale zraste, nove zarje na preprogah spe. Padarji vtro mazilo, z rokami segajo si v ledvica. Takrat se smrt v omarah zdrami.

KARTRCA

Če je bilo popoldne, ne vem več natančno. Pa vendar, dan je bil, eden tistih večnih, lepo tekočih v svoji nepomembnosti, dokončan v meglene večere, zasut s prvo temo. Dan v množici, nastrojeni v strogi vrsti pajčevine časa.

I

No, in v takem lepem dnevu paranoiki igrajo tenis. Zjutraj, od pol devete do desetih, se zbirajo na zelenih igriščih mestnega parka. Morda tudi niso paranoiki, toda ko jih gledaš, strmiš v tesne loparjeve poteze, se ti zdi, da so gibi lahko paranoični. Polno jih je, tenisačev, mož v belem, deklet v kratkih krilcih. In ko sonce nagajivo kuka v jutro. V vrsti tekajo po igriščih; sem ter tja. Ogrevajo se, bi dejal strokovnjak, izvedenec za tenis, izgublajo čas, bi dejala moja stara mama. Tako nekako pol ure, sem ter tja, tja ter sem. Belina njihovih dresov je posuta s kapljicami prvega znoja, kapljajočega na robove rdečih igrišč, končno se ustavijo, počijejo, malce posede na klopeh ob ograji; velik atlet odloži lopar čisto blizu mene, da se zazrem v najlon mreže svojega obraza. Potem pljune, da se strese ograja, in grmovje rahlo zardi. Soigralci zaploskajo, mala tenis žoga poskoči na mrežo od veselja. Prižgejo četrtno cigarete, in varčno, športno spuste vsako minuto vijugast dimček.

Sonce pa je zdaj med njimi, zdaj se skriva na valovih plevela na robu steze, ki obkroža igrišče. Večje je kot lopar, pa vendar manjše kot žoga. Tenis je njegov gospodar.

II

Pot raste proti poldnevu; siva je v pesek proti mestu, črnosajasta na robu proge. Lahno stopa, v igle ujeta, z loparjem pod pazduho, z žogo na rami. Bela je vsa, kot umrlih sneg pozabljenih pravih zim prejšnjih desetletij. Ha, celo bele dokolenke ima, kot vse sužnje boginje loparja in mreže. Nasmejana v lase, zaspana v oči in nos, si pelje korake tja proti igrišču. Ni vsak korak tako rdeč, kot pesek za turnirje ravnine. Pa je trden, vdan in korenit. Na tenis se odpravlja, življenje pozablja za dve uri in pol, dvakrat na teden, dopoldne, od pol devete naprej.

Na igrišču je vse živo, tenisači so zaklenili počitek in tisti ščepec tobaka. Začenja se resnično trpljenje, znoj naj teče v potoke, udarci z loparji so kot usoda na vratih v mestni živalski vrt. Vse in vsi, moški in žoge, ženske in lopar, se klanja beli boginji na zastavah ograje. Tekme so začele, borbe razsplamtele borbeni duh mestne polsmetane. Udarci bijejo, točke beže v prestiž sosedove veljave. Tedaj se prismeje še vedno odeta v bele dokolenke, z loparjem iz Trsta, z očmi slovenskega petelina. Veliki atlet zavzdihne, loparji si obliznejo luknje, ograja se prikloni. Ona pa stopa na peščene steze, nasmejana, veljavna in mlada.

III

Popoldne. Tenis je umrl, tobak naj živi. Male mizice na obalah bazena, slovenski bestsellerji na ležalnikih. Vsepovsod odrešujoči nasmeh tonika, veverice na okenskih policah, očetove razprave na jeziku odrešujočih intelektual. V kotu božanskega vrta oče šahira z načelnikom civilne zaščite. Domači predstavnik živalstva si z levo nožico čohlja komaj zaceljeno desno uho. Sonce srednje močno, terasa še ni pobarvana, in lak za stopnice se nekam neusmiljeno počasi suši. Rododendrum se je preveč razrastlel, kaktusi bolni leže na verandah: voda objokuje pijane fikuse, prezračevalne naprave so zaspale; zares, vse je kar pokvarjeno, neizrabljeno, pa se nihče ne razburja. Celó mama, Ženska ogrskih nazorov, zvesta dekla svetih ženskih pogledov, je mirna in srečna. Lase si je počesala nazaj, zvila v mladostni repek, dodala pozivljajoče zelene, in obula opoldanske copate. Dan je vesel, ženske lepe in oče tokrat ni pijan.

IV

Cesta do doma nikakor ni umita. Komunalne službe mesta so nedosledne, preveč zaverovane v bližnji sneg, obenem ujete na veter južnih otokov. In po takih neumitih cestah, zapackanih kanalih se prevaža hišni šofer. Voz je nov, tablica fantastično čitljiva, žarometi divje mežikajoči. Na zadnjih sedežih skripte, razvoj materialnih sil v siliciju. Šofer pa stiska, ožema plin; domov se pelje, poleg njega pa njeno utrujeno, mlado telo. Znoj namaka dragocene prevleke, kaplja na položeno modrino očetove darežljivosti, bratove sposobnosti, uspešnost njenih nagnjen. Ona sedi, noge rahlo prekrizane, šoferjev pogled počiva na prsni harmonične beline. Lopar stegne prenapeto mrežo, žogi je nenadoma zrastlel greben. Cesta pa je neusmiljena s poštenimi in izobraženimi sosedi. Četrť pomembna, redko kdo zmoti zaspanost mlečnih navad. Samo poštar kdaj pa kdaj prinese paket iz Amerike, tobak iz Holandije ali hortenzijeve čebulice iz Jave. Življenje mirno, otroci pridni in vedno nasmejani, lepo vzgojeni. Avtomobili moderni, vrtovi urejeni.

V

Zavore zaškripljejo, kot se spodobi misli takih avtomobilov. Šofer izstopi, rahlo zardevajoče kihne, stegne orokavičene roke in odpre vrata. Nasmehne se, spusti krilce in obrne stopinjo na domači prag. Oh, kako je lepo, zavzdihnejo sosede, gramofon poskoči, in zrak zareže pravi slovenski rock and blues. Ona pa pogumno naprej, v domači varni raj, pod tuš evropske higiene. Lopar in žoga odskočita na določeno mesto v kotu vrta, pod streho oranžne ute. Beli dres, krilce, dokolenke na očiščenje, ona pa pod platanino kopeč. Gostje zavzdihnejo, spomni-jo se na uboge sinove, ki trpe v vojski tam doli na jugu. Življenje je res kruto, njena mladost pa si natira

bananino mleko v trzajoče mišice. Svetlobaržunasta brisača je nared, halja iz kokosovih niti čaka na ukaz. Še vetrič kreme iz Himalaje, skok rdeče cejlonske siamke v naročje, in že odide na počitek ob družinski pianino. Mozart, da, Mozart prežene Wagnerja iz utrujenih navad, oče odpre madžarsko vodko, mama počese psa in gostje odidejo na literarni večer teniških prvakov.

Tonske lestvice podarjajo zadnje tone hetitske glasbe. Večer srednjeevropske klime pljuska dež na svilene zavese zatemnjenih šip. Soba vodnosiva, postelja okrogla, prevlečena v babičine rjuhe. Na policah Platon, Gombrowski, na gramofonu Janez Stepišnik igra na sitar. Stene na levi odete z van Goghom, na desni njegove fotografije iz kopalnice, izrek iz Kamasutre in Che v starejših letih. Ma mizi cenik družinske razprodaje, kavbojke iz Udin, pulover stričeve plastične delavnice. Stolov ni, samo pajčevinaste blazine vise poleg ovijalk dedovega lestenca.

Na tleh leži Ona; Kartica piše na Ogledalu. Razbito je ogledalo, škrblijoče krvavo po roboh, svetlikajoče v srce zapito mleka. Pog ogledalom škarje, zavrtje v želji, hotene v večnem spanju. Včasih ob takih večerih sneži, včasih je vsakdanja megla.

VI

Naslednji teden žalost pokriva sosednje vrtove. Hortenzije so bolj vijoličaste barve, pesek starih hiš utrujeno počiva. Vsakdor, ki mimo šine, klobuk potežka v lemi rami, dvigne desnico, potolaži resnico. Dolga vrsta stoji pred hišo. Šofer, ki črno limuzino vsak petek sicer skrbno umije, očisti vetrobransko steklo, žaromete naravna, pokrije streho in blatnike, si tokrat sname delovne navade. Čisto je nov, modro zlato uniforme si potreplja, v red spravi hišne našitke žalosti. Tokrat si obuje jahalne škornje panterjevega usnja; vozil bo, kot v starih, daljnih časih, kočijo. O, tedaj je bil, gospodar, njen oče, zares velik gospod. Z zemljo je trgoval, zobotrebec je prodajal; danes spet se bo vsedel na kočijo in vozil številne goste, temno oblečene svate. Na njeno zadnjo pot, na njeno zadnjo poročno noč. Tačas je vrsta gostov vse temnejša, polna predver je topajočih nog, obutih v žalne vezalke, pokritih s krili žalnega baržuna, sivih sens in čutne solze. Vsi so tu; korenjak, v tenisu prvak, mladenič stasitih ram, veličastne roke in milega pogleda, kolegi in kolegice s fakultete, njena ranjka pestunja, učiteljski zbor osemletke, ravnatelj jasli in zastopnik mlečnega gospodarstva. Prek komolcev šopki, kaj, grmovja rož blešče v sprejemnico, kjer mati vsakih pet minut omedleva. Že v te trenutke pridrvi brat, ki za les na Antarktiki dela, pogodbe sklepa, pesek uvaža. In na srečo, končno je družina vsa zbrana, oče malo zapito gleda, pa saj se na tak dan spodobi. Šofer zapreže kočijo, ljudje vstopajo dostojanstveno, se vsedajo hrabro na mehke sedeže, zarjavele osi, kočije so nared, konji spočiti, megla postaja redkejša, kopita udarijo težki ritem, kočije planejo v dir. Na severozahod se peljo, tam je najlepše pokopališče v mestu, zeleno, majhno, za izbrance doščeno. Vrata se v ograjo prelijejo, lično, svetlo, pa ne preveč, da ne moti slepcev. Povorka priskaklja, mala cerkvice nekajkrat pozvoni; in po stari slovenski navadi, si župnik talar našije, plešo zakriva z bujno lasuljo, roke sklepa v nebo, pozdrav pošilja na grobove. Molitev tiho sprede, pogrebci dvignejo krsto na črni voz; povorka pohiti po stezah tja v kot pokopališča, kjer njen bodoči grob spi. Zemljo lahko preložijo, sveder pripelje se s skladišča, da pravo vrtino odkoplje, lopate zažvižgajo, pogrebci slečejo suknje, plašče, in z zemljo napolnijo kočijo. Nato čisto počasi spuste krsto, cvetje, sveče, radost življenja na vencih izpisano, zadnje žarke sonca na lokvanj, ki na grob je pritrjen. Dih pritajen iz src plane, mama za očetove roke se vzame, otroci sorodstva spuste solzo, in pogreb počasi, a sigurno konec jemlje.

Zadnjič na njeno slovo, zadnjič za slavo tenisa, nalijejo polne čaše šampanjca. Pogrebščina vesela, rujna, miza pod pršutom se šibi. Žarnica pod stropom beneško utripa; gostilničarjeva hči voziček dobrot po sobah prevaža. Vseh spominov pijejo počasi, da vino v grlu ne zastane, da kakšna kost ne prežene spanja. Potem sežejo si v roke, kot dobrim ljudem gre; pozdrav v usta zobe jim prepeva, vino barva jim oči, kočijaž mrazno jaha kočijo v noč. Naslednji dan spet tenis času vlada. Taka je ta pot v navadi.

Ivo Svetina

ŠTIRI PESMI ZA MIO

I.

Rodila se boš iz mojega imena,
iz semena črnega zlata vzcvetela,
in zala lilija zapela na koži reke,
da bom tvoj kot so tvoji psi,
ki s kril kač opazujejo vodo, ko teče navzgor.

Samo beseda si, pajčevina kot z božanskostjo
pozlačen hrošček, ki mu krila zvene razpeta
bolj od srebrnega pribora male koptske princeske.

Si, da v tebi govorim in da nate odložim
trenutek, ko se srcu obraz stemni,
in si vonja močnejšega od starega medu,
okamenele ljubezni čebel. In si, da ni
lepšega vzorca na Orientu, ko se znój zlata
prižgeš ob moji dlani, barva črnega in belega ibisa srca.

Tvoje ime je piramida in plug in mati
v Gospodu zraslega sinu. In si pesnikova
sestrica s krvavim turškim petelinčkom
med nogami, kjer veter spusti kot dar
srebro z one strani mojra.

II.

Storila si me vélikega Mojstra, ti moja zlata Akademija,
in imenovala si me v svoje skrivnosti, ki so se nage
spustile k meni, da sem postal blagoslovljeni tok govora
in sem klical črnega kozlička k njegovi beli sestrici,
da se je v ljubezni vzpenjal na zadnji nogi in so se mu
zašiljena ušesa svetila med rdečim makom in tvojo drobno
ljubico.

Storila si me vélikega Mojstra, ti moja strma pot,
in bila si gola račka z dva dni starimi dlačicami krog
ustja najslajše reke zaljubljenih besed, ko sredi noči
zraseš iz punčke v ženo in mati, da bedim na tvojih dojkah
in prisluškujem cvetenju mleka, ki bo nahranil mojo deško
podobo, med sanjami in smrtjo visečo ogrlico krog tvojega lepega
vratu.

Storila si me vélikega Mojstra, ti moja volčja Sneguročka,
ko ležiš poleg mene, tiho ko otroška bolnica v mesu junijske
polnoči, gazelje glave in široko razprtih oči, globokih,
da v njih zaspim v Gospodu, čist ko otroški urin, in se dvigneš
oblika sama iz sebe, da me s slino tkeš v pajčevino, Mea puella,
pulchra ornata, flamma magna, Dea amoena, aurora bana; terra et
gloria.

III.

Med puella pulchra, ornata, flamma magna, Dea amoena,
aurora bona, terra et gloria-pred tvoj prag polagam
pesmi, ko se ahatna peška lune zavrti v breskvi dneva
in noči-puella, povzdignjena v beli majčki, sijoča kapljica
ruma, kačasta na ustnicah kozarca, nagibajočega se v moje srce —
ornata puella, flamma magna moje poezije-vse nežnejši so robovi
tvojega telesa, aurum, planta, manus; to je moje skromno petje,
ki te straži pred divjim hunskim ljubimcem, da si zjutraj
marjetica in slavček, rdeči dar mojim očem, slavna in visoka
duša moje ljubezni, da sem reka, prozorna in vijoča se krog gričev
čistega egiptovskega zraka. Rosa, rosa, roža jutranjih kapljic
na licih tvoje dremajoče lilije, razpirajoče se dolgemu sončnemu
žarku, ki sem ga poslal k tebi, ubožno himno tvoji lepi zrelosti.

Z znojem dišečega mesa stopaš pod moje veke, da se širijo tanke
od belodone, mia niña, ko sem sklonjen nad staro skrivnost
pisave, ponižno in boječe se bojujoč s pomenom jezika, strupene
mambe izza čela in bogate kašče sreče ter veličastja. Umila sva
najini telesi v lesku oči, ki se z nočjo gledajo ko lakasta kužka,
lizoča se v slasti krvavih sledi, speljanih skoz temo do zvezde
vida. Puella! med vsemi si me izbrala, Mia donna, da pojem o tvoji
rasti, o dihu kože, ki se odnotraj širi vonj za otroka dozorelega
mesa. Mia in edina sreča, mlajša od barve rože-med vsemi si me
imenovala, da odvijam tvoje darilo, tiho peščeno potko k srebru,
ki živi od plamena strupenega imena; ti najsvetejše perilo,
iz perzijskega sukanca stkana Alkimija najine ljubezni.

IV.

O čem naj ti pojem nocoj, ko si spremenila najino življenje
v poročno noč ibisov in se tvoje roke iztegujejo proti
nečemu lepemu, da ga storé cvetočega in mojega, rosa misera?

O čem naj ti spregovorim to noč, ko boš vzeta v zrak,
ti južna snov, spajajoča se z mlekom device in se pomešala
med modre račke zvezd, ki se igrajo v znoju tvojega trebuha,
rosa misera?

S kom, da izpijem svoj samotni govor ob zori, ko si blazina
Gospe neba in je moje telo sólo v palači tvojih sester,
ki so prizanesljive z menoj zaradi mojih besed, preplašenih
živali ob globoki površini zlata, rosa misera?

S kom, da podelim to veliko srečo, ko se tvoja krona juga
spušča po toku navzdol in se združuje s krono severa,
planinami moje puste dežele, tako dolgo zapuščene od slane
vode in belega vetra iz Hermopolisa, rosa misera?

Jutranji potoki luči so se darovi zlili čez moj papir
in voda, v katero sem pisal pesem zate, se je dvignila
prav do mojih ust, ki so se oblikovale v tvoji sapi.
In nad najino posteljo bova dobila nebo in otroke in
sončno ploščo, ki naju je ustvarila, rosa misera!

Ivo Svoboda Jernej Kuan Lü KOTIČKI ODPRTIH UST

I.

na vsakdanjosti je svetloba prilepljena
srebrna svetloba ki vse kaže ki vse povsod
seže ki je iz oči ki vse zrejo ki vse povsod
vtikajo svoje prste in pijejo
in pojo
in so pijani

II.

kadar sem žalosten se mi duša nekako odpre
se da vetru da jo prepriha srečam takoj še niti
ne na stopnicah borisa novaka in jerkota novaka
poljubimo se za srečno novo leto onadva
nekaj govorita jaz se samo otožno nasmiham in
potem grem ne da bi zinil besedico kako sije nad
golim hribom kanin kot mont meru ali kot anapurna
ves je bel srebrn čist voden ves je nedolžno srebrn
da stojim in gledam in mi je težko pri srcu kot
da se z vzponom odloča moje življenje
ležim v travi diši po snegu in po spanju ker je
zima v kotanjah kjer se drenja malo sonca je
še prgišče snega kako napeta je moja duša
kako težko se otrese nemakusa in se opija z malo
čiste tišine pure silence
pure je boljša beseda za tišino kakor pa čista ker
ne samo čista ampak prozorna sunyata
globoka takoj mi je jasno kaj je to modrijan
po čem so modrijani modri
ponoči se molče vzpenjamo v breg na nebu se
lesketajo zvezde to je bogato nebo mi reče v
trebuhu nasmehnem se seveda to je bogato nebo
napeto kot uran

III.

včasih se utrudim postanem
besen kot lev in žalosten kot
otrok hodim ob ljubljani in
pogled mi gre s kodrasto reko
v meglo pod vrkami

IV.

včasih vdre skozi urjarnj zavali se v
tarnarnje v utrujenost v nekakšno stokanje
dobi obliko polen reflektorje vpelje v
poezijo da se vse blešči

vdre skozi nekakšen hodnik razvije se v
zastavo obešeno na kakšno vejo z enim samim
listkom na veji včasih ždi našopirjen kos v
kljunu nosi glisto ki se zvija

včasih je na cesti obledelo dvignjeno v rovak
s palcem zalepljeno v kuverto tiho prepeva in se
ponuja mimooidočim vprašanje je če temu lahko
rečemo kurbirstvo blizu so vsi narkomani ti se
ljubijo na pločnikih luči utripajo žarometi
svetijo da ulica žari kot žerjavica na roštilju
prostori v katerih se giblje so nenavadni
brez sten in vse je nekam tiho mehko v
teh krajih nekakšni časopisi letajo po zraku
nekakšne stopinje škrebljajo skozi mehko

včasih vdre skozi urjamer razlije se po
travniku in otroci priletijo opazovat kako se
razvije življenje v jezeru ki mu odrasli pravijo
bajer konzul pa cele dneve presedi ob oknu in skrit
za zaveso opazuje vrvež v dolini med hišami

V.

ko smo žalostni je praznik
tedaj vsi lampioni svetijo z mehko
svetlobo nas božajo
in vse hiše v mestu se tedaj posebno
živo kažejo

VI.

iz niča bruha pesem
pesem ima škrge
kakor podgana je človek
velika nevarnost za človeka
velika škoda
kakor z dna jezera včasih priplava
srebrni zračni mehurček
kakor včasih list pade z veje
iz niča vstane pesem
bi rekel
poklja
skozi svetlobo odškrnjenih oken
se dela dan
se v temo kolje razpoka
moj najljubši fotomodel je večnost
eternity
s kelo luščim kos za kosom make up
z nje
v razpokah hiš se redi mah
na grmičkih rastejo borovnice
seme na moji roki
mokra je in se sveti
zazeva
do dna
na dnu stanuje molk

moje seme je zdaj v tebi

Blaž Ogorevc

LETOVANJE V BADEN-BADNU

Na porcelanu modre barve je temnejša modra arabska.

Gospa ima prsi, mehke in bele, v neдрčku leže kot mleko v steklenici, so kot vroča tekočina.

Je popoldan in pijemo kavo v nekem hotelu na terasi. Nebo je že tretji dan sivo.

In sploh ni toplo, svež je zrak, kot da je malo mrzlo, kot da te malo zebe. Ob takih dneh pa je koža, zakrita s toplo obleko, vroča. Včasih začutiš, kako ti kapljica potu spolzi izpod pazduhe in steče dol preko reber.

Zraven je bil še nek gospod.

RDEČA NOČ

Noč je in prašiči spijo mehko in debelo, le kdaj pa kdaj zacvilijo v spanju, saj sanjajo, da jih jedo podgane.

Mladi gospodar leži pijan v hiši in bruhanje se suši in strja po rjuhi ter lepi kmeta ob posteljo.

Pijani oficir vzame debeluško na kolena in reče: „Daj pocukaj me za brke, punca!“ in jo stiska za debela bedra in toči vino, pa mu kapa zdrkne s čela in oficir še pije, skozi okno pa se vidi ulica in mnogo hiš.

Kokoš čepi na prečki nad prašiči in tudi spi, v njenem trebuhu pa leže bela jajčka in nekaj mirno čakajo. Luna polzi po nebu.

Rdeča noč.

MRLIŠKI OBRAZI

Obraz starca na mrliškem odru:

Brez dvoma,
hinavsko se reži,
oster nos se riše iz obraza,
kot kak greben v Polhograjskih dolomitih,
sive dlake na bradi
pa mu ne prenehajo rasti niti po smrti.

Obraz starke na mrliškem odru:

Ustne so se ji pogreznile,
vsrkale v telo,
kajti ven so ji vzeli umetne zobe,
iz doslej še neznanega vzroka,
ušesa so neznanško velika
in mehko kosmata,
kakor mlade miši,
tako da bi morda kak otrok
prišel v skušnjavo,
da bi jih vzel v roke,
jih božal in mečkal.

Pripomba:

Oči mrličev,
vse so skrite za vekami,
pa če jih je treba z dinarjem obtežiti,
vsak se trudi, da jih zapre,
kajti drugače buljijo kdo ve kam,
nepremično
in skrajno pozorno.

TIHOŽITJE Z MRTVIM ZAJCEM

Zajec obešen za zadnje nogice, dolge in koščene, na žebelj v steni pribit. Rjava dlaka, blešči se kot kostanji, ko v jeseni popadajo na tla in se skotale iz ježic. Na mizi velik bakren kotlič, z brazgotinami in udrtinami od udarcev okrašen, (pripravljen, da bodo vanj zajca v paco vrgli) in nek pozabljen paradajz, (bolezen mu je na koži pustila kot kovanec velik črn lišaj). In ima zajec že čisto suh in raskav smrček, oči pa sivo srme v tla. Zdi se, da se je zajec potuhnil.

TIHOŽITJE POZNE JESENI

Dve hruški,
zeleni in sočni,
z zrnci v mesu,
ki gredo med zobe,
jabolko,
voščeno in karminsko rdeče,
oreh,
dva,
eden od njih zdrobljen,
da se vidi mastno jedrce,
steklenica vode,
v kateri se lovi svetloba,
čaša in prekajena svinjska gnjat.

NEAPELJ

Vrata na stranišče okrašena s srčkom,
v daljavi vulkan.
Nek geometer meri zemljišče,
paglavci se igrajo kozo klanf.
Krožnik je prazen
in nož lahko reže le še porcelan.
V hladilniku samo gomolj rdeče pese
in velik morski jež.
Vsepovsod je polno menihov
in nun.

NOČ PO KRIŽANJU JEZUSA KRISTUSA

Ure previdno polzijo skozi okna in se hinavsko plazijo po temni ulici in čeprav je noč in tema, kokoši prestrašeno beže po tlakovani cesti.

Mraz je in ženski obrazi so široki.

Za zginitim plotom leži kup črev, še toplih in kadečih, zdi se, da so izruvane iz pravkar zaklanega prašiča, pa sesirjena vsebina maže sneg tam naokrog. Nekdo je ta čreva odvrgel tja.

Po kletih mrmrajo zamorci.

Vladimir Kovačič

POLNOČNICA

Moj sen pada mimo sonca, ki se razsvetli med puhastimi oblaki, v srednjeveško misel toplega žarenja; v moji sobi se spreletava vešča, se zaletava v zid, v steno prosojnega molka, ki se mi prične sčasoma oglašati, oglašati v noč, v bleščanje somraka, kjer so čopaste brazgotine mojega sluha, zakonik, ki ga odprem v zobeh oleandrov. Moj glas gre skozi sito njene zastrte govorice, za steno njenih vek, ki prihaja iz razčesanih las, z boso malico svojih nog, s slutnjo v mojih prostornih gozdovih, kjer hodiva po sledih najinih belih brez, za psalmi razdevičenih romanskih cerkva. Zasllišiva zborovsko petje nekih ljudi, obdarovanih s čudovitimi glasovi, in hitiva za njimi, medtem ko kličeva najini imeni v stolp noči, v strgano divjačino rimskih legionerjev. Skrijeva se v prazne vdolbine svetnikov, boječe se, da bodo oni prenehali peti, če bova predobra slednika, krvnika njihovih spominov, vdolbenih v jantar ledenih oltarjev. Takrat pa odkleneva najino tišino, puh prav majhnih otrok, ki še ne morejo hoditi, ki ležijo v zibelki in gledajo v strop, v prostor, ki pred nama izginja, se razširja v plašen pestič, v tiho rojstvo noči, ki zapljuje z renesančnimi zamahi zvezd, se vrže na svoj bok, pokrije veščo iz moje sobe, ki je na karantanskem prestolu oslepela, pokrije tudi naju in zabode z valovi nesmrtnih legend. Krstiva se s slapom nakodrane noči in prižigava nove zvezde, ko se ugašajo ulične svetilke, ko se zbor čudovitih glasov sprehodi po ulicah najine bližine.

Tisočkrat te pokličem po imenu, tisočkrat sleherni dan, ki tako nenadoma zbežijo po perutih pobožnih ptic, in odgovarja mi tvoje oko z resnico vodnih kraljic, kot da sem čisto sam v peščeni uri dobrih namenov. Rosa drobnih školjk je v mojih glasilkah in zdí se mi, da sem sopotnik postovk na splavu odmeva tvojega imena, ti pa mi vedežuješ, pogrneš pod mano prst zasutih krnic, da udobno premišlujem in spoznavam barve tvojih oblek, zastave, ki plapolajo v utripu tvojih senc, ko imava vso zgodovino Špate na jezikih kot plen tistih noči, ko sva hodila drug mimo drugega zaprtih oči. Poletje svetlih kresnic je, ko se iščeva, prepisujeva zakone drug z drugega, preštejeva dneve julija, vsak dež, ki naju je imel, skril v posmeh premočene prsti, v zvonko slutnjo pozlačenih balastrud. Pokličem te in izgovorim tvoj dih, pokličem te in se oblečem s tvojim imenom, in že greva pot, ki sva jo zarisala v ognju prvih ljudi, v hostiji krvavih košut, greva čez slavolok najinih prepisanih rok, skozi žejo potnih nog. In dolg je čas, ki ga prehodiš. Ko pa se ustaviš, naenkrat pozabim tvoje ime. Zakličem ti, ne ustavljaš se, ne ustavljaš se, a ti kar stojiš, in odgovarja mi tvoje oko z mojimi solzami blodnih noči. Vrnem se do tebe nazaj, te nežno primem za roko kot prvokrat. Čutim, da se dotikam skeleta najinih ljubečih imen, okoli katerega je venec rok najinih otrok.

Govorim mraku skozi razprte ceste prstov, da bi utišal bobnenje oblakov, ki letijo za neslišnim vetrom ovitih korakov, poganjajoč me skozi rog razprte kože v neslišen jok njenih spodvitih rek, da sem glas, ki ga zarišem v gnilo, med ornamente pozabljenih sanj. Nekakšen tih govor imam v ličnicah odveze, ko se spuščam skozi srebrni pribor, ki odgovarja z zabrisanimi odstavki resnic, nek mir imam na ličnicah bizantinskega pisarja, ki nosi morje na pobočju vej in smeh v šapah skrivnostnih balad. Zavihtim se čez dojke popasle pomladi in proti meni prihaja ječar, ki tlači prebičane laži v malo črko splava in daje svoje lase v smeh belega kolovrata, ko ima Trnjulčico v prsih, v usahlem plapolanju bengaličnega ognja. Pove slovenski izrek in ga prebode z njeno jezo, ki se je že spremenila v jek, jaz pa odgrnem zaveso in sem sam z njenim nagonom za hrbtom oblaka, ki plava in splavi ječarja skozi njeno stekleno domačijo na topli trebuh razgrnjenih brez. Večer, ki tone v izpovedujoč molk, njeni lasje, ki pokrivajo nema lica ugaslega kamina. Mogoče ta hip grešim, zato prevrnem roso svojih oči, darujoč jo mesecu, skozi katerega ravnokar potujem in čistim njegov oklep za žetev ohranjenega spomina, ki teče v reki njenih sanjskih let. Da ne bo pozabljena setev, ki sva jo zaklenila v zakletve zasneženih posek.

Lahek sem v plesu, bahav, ko se oblačim v srednjeveška oblačila, ki sem jih zjutraj, ko sem se zbudil, našel v svoji omari in se zbal, da sem se pomaknil nazaj v čas, ki ga ne bom nikoli dosegel, a me bo venomer varal s svojimi prevarami, venomer v meni iskal zatočišče za najčudovitejši eksperiment, ki si ga lahko zamislim — kaj si ga res lahko, ko pa ne vem za resnično vstrajanje sonca, za zvočni obelisk, ki se polni v poročno balo in ponjo prihaja vitez na belem žrebcu, v oklepu, pozdravljajoč, ne da bi poznal lipe zelene, okoli katere plešem sam, ujet

v premile glasove njegove lutnje, ki igra in jo nosim v srcu, brizgajočem v zlatem slapu, pod katerim stoji ona in se gola kopa, kot da bi grešila, kdo ve v katerem udarcu cerkvenega zvona. Odprem vrata, ki vodijo na vrt, med kipe ponosnih junakov, med samopašne jablane in pričakujem, da bom ugledal koga, ki se bo postavil predme in rekel: moja oblačila so lepša kot tvoja, a vem, da čakam zaman na kaj takega, da lahko čakam še stoletja, če prej ne umrem. Zato pa prihaja ona, mokra od zlatega slapa in se postavi predme, mi zre v oči, me sleče, da se potem skupaj oblačiva v vek, ki ga bova nekoč zapustila v prosojni tišini neba. Bosa bova, vladajoča carstvu problemčnega sveta, ko bova pila drug drugega poglede iz skodelic za riž.

Ta votlina v skalah, kamor ne sežejo ptičji kriki, je čisto moja, a hkrati tudi njena, čeprav je ne vidim, čeprav ne čutim dotika njenih usten na svojih — in četudi bi jih, bi vedel, da sem tu sam, kajti že dolgo ni bilo sem nikogar, nikogar, da bi mu dal žerjavice, tleče v tej votlini, nikogar, ki me je krstil v stolpu slepega tabernaklja. Globoko pod menoj je krnica, v njej pa ščip hrepenjenja, po katerem segam z vlažnimi rokami, z vetrom, ki sem ga nekoč našel v votlih kosteh orla. Samota me boža, grizem sanje in jih srkam vase, primerjam njihov okus z večnostjo, ki se mi tu zdi čisto lahko dosegljiva, kajti sem ne pride nihče umirat, niti človek niti žival niti trava, le skala postaja iz dneva v dan trša, bolj bela, na sredi votla, s srcem, z mojimi sklepi, s hitrostjo večnega mira. Tu ni ne glasbe ne tišine, le tiktakanje misli v meni, v belem kamnu božanskega spomenika, tu je dlan in jezero neba, kjer so zvezde labodi, njih vratovi pa stebila neskončne ljubezni, kot so neskončne neme in nikoli izgovorjene besede v meni. Tu je praznina, ki jo napolnjuje ona, tu je slika votline, ki rdeče žari v predklonu. Pripravim si ležišče, a ne ležim, marveč zapustim votlino, kjer napravi dan neskončno dolg korak, kot je umiranje starca, in čutim, da mi sledi ona, da me spremlja na vsakem koraku na nov planet, že bližajoč se pred nama.

V vasi je veselica, zvoki harmonik se stikajo s pijanimi ustnicami, za katerimi so sluzasta rala, turščica in hleb zapečenega otroka, govorečega o polju, ki ga preseka nedolžni pas njegovega pričakovanja, govorečega o znoju njegovega zapitega očeta, ki pije iz svoje krvi, iz slině poscanih pleníc, iz gobave kite zaklane kokoši. Oče zapleše s sinom, mati s hčerko, karavana darov jemlje devici sapo, oče zapleše z bradavico, mati s klinom in pobočja požira hlapec s tekóm žoltavega zmaja, oče pleše s križem, mati leži bleda in sama v pogledih zakrknjenih pijancev, tako sama v skuštranih prtih trav, sama sama v teh prekletih zvokih violin v režanju spačenega meha. Vsi plešejo, prav tako tudi jaz, da me srka vase medenica te sladke in omamljene dežele in mi polaga žezlo v roke, me razbija s krono po glavi, mi tlači slavospev množice v pljuča, v balast moje zlate stene mesa, za katero znova in znova sanjam, na katero se naslanjam z grenko burko zapitega povojnega podeželja. Zvrne se oče, ki pleše s sinom, mati, ki pleše s hčerko, oče, ki pleše z bradavico, mati, ki pleše s klinom, oče, ki pleše s križem, in mati, ki pleše s spanjem mojih zelenih ovčjakov. Vsi se zvrnejo, le jaz in še nek plešasti otrok sva na nogah. Gleda me prestrašeno, kot da sem zli duh, a počasi se mi zdi prijaznejši, kot da že zelo dolgo prihaja iz govornice slovenske krone, in iz ust se mu pcedi struna, ki se napne in počí. Nenadoma vsa presenečena prihi ti ona in mi ponuja album družinskih fotografij. Odprem prvo stran in to je veselica.

Razklenem plamenico živih svisli nad sotesko privzdignjenih čeljusti, orjaka mižim v pritaženih perutih in vlečem za uzdo konjenico vrtečega se časa, kjer so olandri najčistejša rasa osivelega lasa, trubadurji klovni počasnega zatajevanja, oblačim skavta v praštevila ornamenta, gledam opsovano Kartagino in obglavljenega galskega zvodnika, ki me išče v otrpli deželi ograjenega šelestenja, kjer postavim mršave konje v vrsto, po dva skupaj, kobilo in žrebca in jih zabodem s sulico plojenja, da hitijo po ravni poti zasneženega decembra proti gradu, ki sem ga nekoč gradil v Transilvaniji, a nikoli dogradil, kajti podirali so ga vampirski kralji nekega drugega časa. Dirjajo kot nori ti moji konji, s kopiti mi mečejo sneg v obraz, repi se jim spreminjajo v stepto, boki v petje usmrčenih samurajev in griva postane savana šepetanja. Vesel sem v živalskem prasketanju žita, ponorim v ptiču začaranega dovrjana, ko gledam to ponosno konjenico, ki se seli hipnotizirana iz praznega hrepenjenja v žlahten žat, v kovinsko zlogovanje zemeljskih celin, kako obrača plug gregorijanskega korala in ga potaplja v prekuhan mošt. Iz žil mi priteče kremenčeva saga, razslojevanje spravljenega skržeta, ki se oglašá od čada do časa v sopenju konjskega obraza. Prižgem dračje, ki sem ga nabral na osušeni livadah svojega nomadskega plemena, da otoplim galerije podedovanega sovraštva in z rokami odkrijem ovijalke, prekrivajoče njen šotor, med tem ko se konji vedno bolj bližajo mojemu gradu, ki ga gledam v bajkah v meni potopljenega argonavta. Takrat jim ukažem, naj se ustavijo, rekoč, da ni nikogar na gradu, ona pa stopi z ene strani poti na drugo stran do mene, ko sem že v njenem šotoru in hušknem v prezeble roke in se ogrinjam v rumen šal že sluteneга kopnenja.

Žena si kamnitega gosta, počivajočega v najinem domu, ko se tema plazi skozi ušesa nebesnega oboka, ko naju iščejo sobane odmirajočih živali, pomladne rute v tolmunih, žena si vremena, razdrtega slemena v mojih nalivih namaziljenega telesa, tundra v zateglih klicih popitega vina, žena darovanja, sestra koledarja, ki ga listam v uglašeni obarvanih knjigah jeseni, v deblih dreves, ki poganjajo iz najslajšega čebelnjaka. Na tlakovani stezi si, da odmevajo tvoji koraki med plemenite speče mladeniče, počivajoče na preprogah najinih soban, v mlačvi razkošnega kresovanja, razlitega čez pesek pleč v imenu najinega pozdrava, ki ga hraniva v dnevnikih samostanskih stopnic, ko sva se še mučila na tilnikih prestreljenih čeri in premerila višino ladijskega vijaka, ki sva ga

poskušala zlomiti v otroških trebuščkih igrač. Poljubljava zgodovino najinega otroštva, ki se sveti na ustnicah oživljenega vina, spet se obmetavava z metaforami kraljevanja kot skoraj vedno, iščeva praznik v najskromnejših besedah, splavarja v naraslih rekah božanja, svečenika v razcvelih rožah kože, kjer se skrivajo nezavestni spomini prvega človeka, njegovih gora in njegovih voda, njegovega rojstva, ki strelja s puščico antične govornice in jo ponavljava, razlomljeno v kopreno refrena. Spomnim jo, da spet oživljajo tisti, katerih vdova je, in jih skupaj pobijeja, prihajajoče iz vina, jih steptava v najino srečo, ki v odvrlih mukah odbija rajjubljeno polnoč.

Ko grem po potoku navzgor, mi gležnje obliva hladna misel globokih morskih pečin, počivajočih v loku, ki ga napenjam skozi jesensko žimo naricalk in iščem pastirja, ki poganja volkove po mojih žilah navzgor v grlo golih konjenikov, sinov jasnovidnih, hotečih zagristi v mojo sladko polt. Tam, kjer potok izvira, stopim v travo in si v njej obrišem noge, sedem in se zatopim v gradove jetnikov, ki koljejo volkove v mojih žilah, rodove slavnih plemičev, toplo vino narcis, ki ga z njo pijem v rimskih nočeh, v idrijskih čipkah slovenskih kratic, v mesu domačih lesenih žlic. Sonce mi sneži na dlako volkov, pastir se smeje in prižiga desetega brata v mojih očeh, ona pa leži v razgaljeni sledi janičarskega opomina, ki ga voham v zibelkah desetnic, polagajoč jih v koledar preteklega tisočletja, majhnega hlevčka v kolesnicah godov. Poljubim njen vrat, ki je v rimah soneta, na cestah sleča, kjer se srečujeva slepa, v penisu toplega jutra, ki naju pogrne s prozorno odejo skritih zvezd. Tedaj jo pa pastir povabi v svojo leseno izbo in mi pravi, naj priklenem volkove na nebesni svod. Ona gre čisto mirno, kot da bi bila omamljena od pravljic mojih rok. Čujem le tišino svojih vek, kaj ti potok je prenehal teči, volkovi pa se pasejo daleč, tam v maternici mojega pozabljenega rodu. Iz izvira pride ona, oblečena v perilo slečenih nevest, z ogrlico votlih volčjih zob in mi ponuja dišečo jed obnemelih svatov.

Veter pihlja, se ves krhek vijuga nad morjem, nad valovi, med najinimi prepletenimi prsti, oblečenimi v nebo, v sito srečo pradavnega šumenja, hrepenenja žil in bosega mlaja, veter, ki neslišno pohodi govornico in prisluškuje odmevu sonca, veter, ki odpenja plašno ptico, da jo lahko pozneje zdrobi v mavrico zakopanega smeha. Sonce pa dolbe z brazgotinastim sredincem strugo v mojo lobanjo, išče pečino v njej in podhranjenega orla, ki bo odprl oči in mi poiskal krvavo slino govornice, sonce, ki skriva svoj obraz v krsto noči in ga odpira s škrlatnim ključem zadavljene zarje, sonce, ki se potaplja, da dviguje sidra prepisane mesečine in hieroglife skopljene luči. Nebo se v priprtih očeh staptlja z govornico morja, pišče prepesnjeno pesem in jo nama, ki sediva na presušeni tleh, obeša okoli vratu, okoli toplega letnega časa, prepojenega z rodovitno krvjo in s kvasom dišečega čaja, ulovljenega v mehko zanko tihega obzorja. Najini sencu sedita pred nama in tketa prt srčnega utripa, ki se skriva v poletnih vejah čistih dni, v odprtih rožah, ki jih iščejo ribiči solznih oči, z naročji, prepelnimi razsekanih palub in osivelih škrg; najini sencu, ki zadržujeta dih, najini sencu, ki z ostrogami prebadata kopno noč in kožo zaslepljenega obzorja. Kje si, Veliki voz, z zvonovi očiščenega jutra, ki donijo v gluhotu trte, v polje žanjic z ukrivljenimi hrbti, kje si, da ti pokrijem poti z zrelo pšenico, s svojo zrelo strastjo obrnjenega poldneva? Veter je na boku njenih bajk iz čistega srebra in ko se obrnem, zaplavam z jezikom strasti v prožno govornico najinih sanj, ki pokrivajo neskončno mesto in njegovo pajčevino, padajočo kot slap in spleteno kot kito. In potem, ko sem že sam obrnjen, obrnem še njeno govornico in pustim, da preleti najino senco in spregovori z dotikom.

Milan Kleč

KRAVICA

Kravica Liska je končno izbrala.
Kravico Lisko sem popeljal navsezgodaj na
razgledno mesto.
Kako bi mogel trpeti njeno počasno natančnost.
Kljub temu sem dolgo ostal buden.
Mehak travnik me je predolgo vabil. Spati sem
moral več ur, prebudila me je šele burja, ki
proti večeru zdrvi po izpostavljenem kraju.
Krepak požirek žganja sem si moral privoščiti,
če sem se hotel vsaj malo zbrati.

Kravica Liska je kimala z glavo. Že ko sem jo po
urah opazil, je kimala.

Kaj je Liska?

A dovolj je povedal samo njen pogled, njene oči
šolarja oprtanega s torbico.

Odločila si se torej —

Kaj naj bi postoril drugega, kot naredil še en
daljši požirek, iz še skoraj zvrhane čutarice. A
kravica Liska ni bila ravno navdušena. Sem že
vedel. Leseno čutarico sem ji privezal za vrat in
kaj bi ukrenila, ako bi si še želel prisvojiti
požirkov. Kravica Liska mi je bila pripravljena
odgrizniti vrat, kjer pa je za enkrat bingljaj
samo njen hrupen zvonec. — Dobro, dobro.

V dolino sva divjala. Divjala.

Pozvonil sem nestrpno. Kravica Liska se ni obotavljala
pred vrati.

Mila Kleč, pozdravlja!

Pozdravljen, pozdravlja Jaša!

Brez zaročenke?

Brez. Zaročenke najdem na Primorskem.

Kaj pa žena in sin.

Prosljavljamo. Prosljavljamo, seveda.

Najboljše ti želim.

Hvala, Milan.

Kravica Liska je vstopila. Še prej je ponudila notri
smrček

Kaj pa je, — sem prebral začudenje sopotnika. Seveda je tudi
hitro izginilo.

Kravico Lisko sem previdno potegnil na vrh preozkih lesenih
stopnic.

Pozdravljeni.

In Štefka je samo utihnila. Ni mogla biti jezna. Niti utegnila
ni, niti kaj pa krava v mojem stanovanju. Niti, kaj pa je.

In nisem mogel niti sestti za mizo, prevlečeno s pojedino in
pijačo. Potisnil sem se hitro v kot. Družina je stopila skupaj.

Mali sin Fedja se je znašel prvi. Po vseh štirih se je splazil

pod kravico Lisko in z usteci poiskal njen sesek.

Mož in žena sta se tiho objela.

Mož je počepnil in se splazil po vseh štirih in z usti poiskal sesek kravice Liske.

Tudi žena se je spravila na vse štiri, splazila se je pod kravico Lisko in poiskala prost sesek.

Tudi domači maček Lojze se je plašno približal Liski in se poslužil mleka.

Kaj bi premišljeval. Zaklenil sem stanovanje in odšel domov.

Ko je bil teden naokrog, sem zopet stopil do zaklenjenega stanovanja. Kako bi drugače vzdržal pošni nabiralnik osupljivo težo toplih pisem, ki prihajajo k dobrim ljudem.

Družina Zlobec je bila seveda še vedno prikljenjena na seske kravice Liske in meni je moral uiti nasmešek ob obilici miline.

Tudi teden dni kasneje ni bilo drugače.

Tudi mesec dni kasneje.

Tudi pol leta kasneje ni bilo drugače.

Približno na polovici življenja pod kravico Lisko, je hotel priti do družine tudi Tomaž Salamun. Že večkrat je moral pridirjati zaman in potem ga je bilo opaziti, kako živčno bega pred vrati in z grizenjem nohtov pričakuje, da mu končno

le kdo odpre. Lahko se tudi reče, da je Tomaža Šalamuna tudi nekolikanj skrbelo, saj le zakaj ne more objeti svojih prijateljev. Tudi nj presenetljivo, če se je odločil zadevo preiskati. Pri nakani sem ga zalotil prav v trenutku, ko je stopil za vogal hiše, ki ga ni več sprejela. Seveda sem njegovo nakano takoj razpoznal. Ko sem prispel za njim, sem

zagledal kako poskuša splezati na drvarnico, ki se dotika širnega okna, in skozenj preverit kaj se dogaja. A ko bi se lahko že potegnil, je bilo, kot da bi se nenadoma premislil. Namreč znova se je spustil na zemljo in kot da bi kaj iskal po žepih, ko je z levico odpenjal plašč. Desnico je potem spustil v notranji žep in ven potegnil majhnega belega zajca in ga položil v travo.

A z roko se je vrnil v žep in izvlekel še enega zajca, ki ga je tudi posadil na travo. In ko sem se čudil, je bilo v detelji, najmanj pet zajcev, ki so morali nekaj nergati, saj sem opazil

Tomaža Šalamuna z iztegnjenim prstom sredincem, ki je skoraj žugal in zapovedoval. Lahko sem še slišal: Dobro je, dobro, samo pogledam. Minuto boste pa že potrpeli. In z desnico je zopet segel v žep, ne vem ali še v prejšnega ali že v drugega, in lahko sem opazil, kako je potegnil ven za repa dve ververici in ju namestil poleg zajcev. A Tomaž Šalamun more imeti ogromno žepov. Ko je mogel četrtič ali petič v notranjost plašča, se je pojavilo v njegovih rokah ptičje gnezdo, iz katerega so se takrat kotili ptički iz zelenih jajčec. Potem je levo stran plašča odgrnil in ven je priletel cel trop ptic in prepričan sem, da je bilo med njimi največ toplih taščic. Živali so se na travi hudovale. In slišal sem — : Samo minuto, pa se vrnem. Prijel se je za rob drvarnice in splezal na streho pokrito z lepenko. Njegovo početje sem razumel. Ko bi se drugače zvekel na streho, bi živalce zagotovo pobil, pa se jih je moral za kratek čas nekako rešiti. Tomaž Salamun je imel prislonek pogled že na širo okno. Zasenčil si je pogled in nisem mogel zgrešiti, kako je zasopel. Živalcam v travi se ne bo moglo dobro goditi, — sem moral pomisliti, ker je minilo že kakih pet minut, ko se njihov gospodar nikakor ni uspel vrniti. Tomaž Šalamun je tako močno pogledoval v stanovanje prijateljev, da ga očitno ne bi mogel zmotiti, če bi stopil tudi jaz do njega in pogledal. Živali sem s prstom opozoril naj bodo tihi, da grem po gospodarja, sem jim zalagal in da naj poskušajo vzdržati še eno minuto, ker so z negotovanjem končno sprejele. Posebno zajčki so mi grozili z izpostavljenimi zobmi, kar sem zaslišal za opozorilo, in se namenil vrniti živalim gospodarja. Težav pri dviganju na

streho nisem imel. Potihoma sem se približal oknu. Tomaž Šalamun ni niti trenil, niti toliko, da bi ga lahko opomnil na njegovo obljubo živalcem, ki so bile nestrpne. Tudi jaz sem si zasenčil z dlanjo pogled in moram priznati, da sem bil močno presunjen.

Lahko rečem da so poleg mene stoječemu Tomažu Šalamunu poganjale iz trepalnic čudovite marjetice, ki so vdirale skozi steko in se razporejale poleg družine, ki je bila še vedno nespremenjeno pod kravico Lisko. V kuhinji je bilo nenadoma polno prekrasnih marjetic, ki so še kar naprej prihajale iz neutrudljivih trepalnic Tomaža Šalamuna, ki pa tudi ni mogel čuti hrupa, ki ga je pred hišo povzročal došli avtomobil. Tudi jaz bi ujel šum skoraj prepozno, ali sem imel še vedno dovolj prednosti, da sem se skril. Na robu lesene strehe drvarnice so se zažrli meni dobro poznani prsti in kmalu privlekli na drvarnico novega človeka, ki se je bil odločil zadevo pogledati malo pobliže. Bil pa ni nihče drug kot Andrej Medved. Obnašal se je, kot da je prijatelja Tomaža Šalamuna pričakoval v določeni situaciji. Sploh ni bil začuden ali vznemirjen, tudi on je zastrl pogled in se pozanimal. A pod kravico zbrane družine vseeno ni mogel pričakovati, saj se podobno kot poprej ob njem stoječi prijatelj, ni mogel odvrniti od okna. Kmalu mi je bilo jasno, da ne morem zmotiti niti njega, ki tako sliši, četudi skupaj gledamo družino, kravico in marjetico. In kimalu sem lahko opazoval, kako iz obrvi Andreja Medveda priteka zemlja in se vriva skozi steklo v kuhinjo. Iz obrvi je prihajalo na kupe zemlje, za celo pokrajino in marjetice so se zažrle vanjo, kot da bi že dolgo rasle iz nje. Ker ni dosti manjkalo, je bilo pričakovati še koga in nisem se zmotil, kajti ko sem ugotovil, da sem tudi jaz preveč obvisel, je poleg mene že zijal sklučen Jure Detela. Lahko sem ugotovil kaj je manjkalo. Ni bilo potrebno predo dolgo čakati, oči Jureta Detele so hitro poskrbele in gorska pokrajina je dobila nebo. Da ne bi bilo nebo preveč mrko, tudi ni bilo potrebno niti najmanj skrbeti. V svojih očeh sem začutil pekoč udarec, ki je silil ven in trden sem, da je bilo podobno tudi pri prijateljevih, ki so stali v vrsti in strmeli. Počasi je izginjala kuhinja, počasi jo je nadomestila sijajna gorska pokrajina, obsijana z žarečim soncem. V pokrajini je bila zbrana družina pod kravico, polno je bilo marjetic in slep bi moral biti, ako ne bi zasledil tudi potočka, ki je zavijal iz strmega gorovja v dolino. Zato sem se seveda še enkrat odvrnil in opazil Marka Uršiča, ki je divjal z očmi v deželo in zagledal potok, ki je drvel iz njegovih oči. Bilo je dokončano in popolno, sem pomislil, s čemer pa se niso mogle strinjati živalce, ki jih je bil pustil čakati Tomaž Šalamun. Najprej so prišli v pokrajino neučakani dolgouhi zajci in se dobro počutili, postali so zadovoljni in niso več godrnjali. Potem so prišle tudi veeverice in iz zemlje so pognala drevesa, da so se lahko znašli tudi ptički. A niso prišle samo živalce, ki sem jih opisoval, ampak tudi druge iz najrazličnejših

krajev in se dobro počutile, kar me je prepričalo v ugotovitev, da je imel sleherni od zijočih pri sebi kakšno in jih iz omenjenih razlogov, pustil spodaj čakati.

Sonce je tonilo za vrhovi gore in prihajal je mrak. Noč je prišla v pokrajino, ki je utihnila, in pustila samo potočku, da je šumel in očrtaval toplo pokrajino.

Jaša Zlobec

POPOTOVANJE

Bel ris se je odprl.

Stoletna paraliza se je zmahčala. Vosek na sinovem in mojem obrazu se je stalil. In na rokah in na nogah. Zganila sva se. Se razširila. Končno svobodno zadihala.

Zbudila sva se sredi znane, domače sobe. Vsak je ležal na svojem prostoru. Sin v posteljici – svoji, jaz na širokem kavču – ob ženi – materi – najini – za vedno.

Prebudil naju je žarek. Širok meter in pol, dolg za razdaljo med našo hišo in Mesecem. Bel in svetel.

Vstala sva, se prišla za roke in odkorakala skozi šipo. Proti Mesecu.

I

Iz teme se je odprl pogled v črno sobo. Široko odprta usta, srebrni lesk pečice kot ogledalo, kot podoba sveta. Temnega ustja. In potem smrtni hrop otroka, namesto sten, tal, stropa. Okvir prostora. Ogrodje zraka.

In vmes je lebdelo bistvo. Kaj?

Nikoli ne bo jasno . . .

Zvezde so z vso močjo zasijale noter, z bolečim drhtenjem so se oprijemale sten. A nikoli ne bo jasno njihovo sporočilo.

Vse okameni v trenutku. Samo grozeče srebrno ustje pečice.

II

Prešla sva žablji zbor – o, Sokrat, prijatelj misli – in srebrno peno električne pečice in naenkrat sva se znašla pred novo goro. Sin je zajokal. Bil je navajen na položne vzpetine, na peščene poti Rožnika, kjer lahko z otrokom v naročju v enem samem zamahu pritečeš do vrha. In se okoplješ v božanski luči večera. Spušča se noč, samo barjanska poljana vztraja. Ne da se, njene hiše štrlijo iz mraka, razbijajo mirno, prijazno panoramo. Kajti nihče ne ve, da se v centru mesta, sredi pošte, tiktakanje majhnega peklenškega stroja pripravlja na svojo eksplozijo. Pešči . . . pešči . . . pešči . . .

Gledela sva njihovo mrgolenje, kako se je vedno bolj zavozlavalo, majhne poštarice z ljubkimi kapicami so vedno vročičneje urejale pisma, na njihovih potnih čelih so se svetlikali vedno večji graški znoja. Klobčič se je ožil v črnikasto gmoto, celo hlad večera je začel brbotati. Samo tiktakanje je blazilo, pomirjalo. Svet je iz tira, eksplozija ga bo uravnala. Pešči, pešči, pešči, vaši krvavi obrazi in histerični kriki bojo stkali staroversko ruto, ki bo s svojim mehkim blagom ovila mesto vase.

A nimava časa za vas. Najino romanje se je komaj začelo.

III

Razprostrla sva roki – kot skakalec v vodo – in poletela. Naenkrat, kot po notranjem znamenju, sva si pogledala v obraz in si pomežiknila. Sanja, sanjica, sanječka, boliš. V tem hipu sva že bila – saj veste, kako s sinom pripravljava posteljo: jaz ravnam rjuhe, da so brez gub, sin pa skače gor in dol, tako da se vsa stvar iz rutine spremeni v pustolovščino – en dva pa sva se znašla v naši sobi. Nasproti so se nama postavili štirje stoli. Stali so mogočno in vase zaverovani, vsak v drugi ravnini, obvladovali so prostor in tudi naju. Zlasti kraljevska so bila nasponjala, vsa različna, a enako mogočna in pompozna; kar nekako v štiri demenzije so zapirali domačo, ljubo sobico. Kje je Štefka? Prav nikjer je ni bilo, stoli ji niso dali živeti. Stala sva brez moči in spušenih rok pred temi štirimi pošastmi, brez moči – celo lok in puščice so nama vzeli – saj pravim, štiri demenzije so bile kot štirikrat tkano platno, neprobojno in nepredihljivo. Kljub vsemu sva se postavila v nekakšne strelce, priznati je treba, da bolj iz romantike kot iz poguma, a zmogla nisva prav nič. To je bilo še tolikanj bolj žalostno, ker sva dobro vedela, da v sosednji sobi spi Štefka, žena in mati, in da so stoli njeni gospodarji. In najini. Njihova naslonjala so bila preveč zaokrožena, preveč kraljevska. Tega v literaturi nisva bila vajena. Tako se je najin prvi

boj končal s porazom. Pa še ta se je vrnil domov. Kaj naj bi zdaj? Mig trepalnic naju je zdrsnil v neuspeh. Če je sploh mogoče govoriti o neuspehu, saj je bližina Štefke navsezadnje nekaj več kot pa zbor žab, ki je bil — in je veskozi — najina telesna spremljava.

Tako se je končal veliki boj s stoli.

In spet sva nazaj na varni stezi žarka. Medtem se je svetloba nad barjem varno zakrknila v vrh zvonika cerkvice. Če hočemo epizodo zaključiti, ne smemo pozabiti na avanturo s Cankarjevim doprskim spomenikom na Rožniku pred gostilno in ob njegovi spominski sobi. Huligani iz Rožne doline (šefa so takoj zatem poslali v vojake pri Reki; kot voznik tovarnjaka je bil nekajkrat na robu smrti in domov je pisal obupana pisma) so bronasto statuo prevrnili po pobočju navzdol. O tem je pisalo tudi v časnikih, zdaj pa je statua spet na svojem mestu, nepoškodovana. In zakaj o Cankarju. Ker je s tega pobočja tisti ključni pogled na južni del mesta. Zvečer, zlasti na moj rojstni dan, se hiše zavijejo v meglico in kar naenkrat temna proga panoramo spremeni v mračnost. Vsi travniki postanejo črne prešite odeje, dimniki sive pike, hiše peklenski oblaki. Gotovo je vse to Cankarjeva zasluga, kajti cerkev nad njegovo statuo še naprej belo žari in utripa kot umazana packa med zvezdami.

IV

In spet sva našla izgubljeni lunin žarek. Samo zdaj je bil že za spoznanje ožji in tudi tanjši, skoraj prosojen. Kam se je zgubila njegova trdna mlečna belina? Začenjal sem spoznavati, da najina pot ne bo tako lahka in vznesena, kot se nama je dozdevalo prvi hip. Sinu tega nisem hotel zaupati, saj sem vedel, da to spoznanje teži samo mene, on pa je bil še vedno poln začetne prekipevajoče poti, bil je odprt naprej, proti Mesecu, in vsi dogodki, ki so se vrtili okoli naju z blazno naglico, so se mu razkrivali samo kot prijetno osvežujoče postaje na bleščeči stezi. Narobe je bilo nekaj z mano, z mojimi računi, z mojim trikotnikom.

Spomin. Kako neverjetno, da se tega nisem prej spomnil. Vsa ta dolga leta, ko je bila vedno nakakšna palica v kolesu, v najrazličnejših situacijah, ko sem se po eni strani motal naokoli kot brez korenin, po drugi strani pa suvereno razpredel svoje niti. Vedno sem se čudil svojemu slabemu spominu. Vse, kar sem prebral, videl, vdela, znal, sem pozabil v srhljivo kratkem času. Nobene tujke si ne zapomnim, nobene pesmi, nobenega podatka, nobenega citata. Zato sem se v šoli vedno moral učiti zadnji trenutek pred nalogo, spraševanjem, izpiti. Toliko so mi vtepali v glavo, da je to moja lenoba in značajska poteza, da sem v to tudi sam verjel. Ne, to je bilo zaradi pozabljanja. In tu ne gre za nekaj mehanskega, gre za osnovni princip mojega življenja. Stvari nisem nikoli sprejemal takšnih, kakršne so, nikoli nisem v sebi obdržal njihovih modelov — zato mi je filozofija tako neznanstvo tuja in celo smešna — vse sem razdrobil in sesekljal, spremenil v nekakšno čežano, ki se seseda v meni. Zato je tudi edino, kar miselno res zmorem, pisanje, ki ni odvisno od intelektualnega spomina — o, Kirilov, kako sem drhtel, ko sem te bral, pa se te samo blede spominjam, in Smerdjakov, skoraj samo ime in mračen, votel klobčič. In struna zadrhti nekje globoko notri, ob vsaki besedi druga struna. Je to več ali manj? Nesmiselno vprašanje. Vedno, kadar so prijatelji tehtno razpravljali o Velikem Inkvizitorju, sem samo molčal — ker o njem nisem imel kaj povedati. Spomin! Tisti redki otočki, ki so ostali iz kastracijskega drila, so kot okleščeni stožci, ki skrepenelo vrtajo v meni in mi grizljajo živčne končiče. Kakšen balast!

Aurea prima sata est aetas

quae vindice nullo sponte sua

sine rege fidem rectumque colebant . . .

Kaj je to? Bebasti šolski spomini, ki so premalo povezani in utrjeni v izpraznjene ploščice, da bi mu lahko vzbujali perverzen občutek šolskega otroštva.

In vse zgodnice in anekdote mladih dni — samo socialna prisila, da lahko spolnujem vlogo, ki jo moram očitno vsi igrati. Na spominu smo grajeni? Ja, sin, nič ti ne bom dajal sporočil iz svoje preteklosti, nič ne bo zimskih večerov, nič ne bomo trli orehov in govorili spolzko polizanih večernic o letu 1955, ko mi je bilo štiri leta. Zato greva zdaj po tem žarku navkreber. Samo, napaka je v meni, treba bi bilo med seboj spraviti ti dve resničnosti, resničnost spomina in resničnost drobitve. Kaj je zdaj z vašo vednostjo, prijatelji. Zanke na mreži vašega modroslovja so preveč vsaksebi. Nič. Nič. Niti enega verza nešteti otroških pesmic, ki me vedno spomni na satje, in nekaj matematičnih formul, angleške neumnosti o malih Indijancih in ovcah pa Prešernova Vrba, in ta samo zato, ker se mi je zdelo skrajno smešno, da ne znam niti ene pesmi več na pamet, pa še to moram vsake toliko obnoviti, da je ne pozabim.

V

Zavihtiva se na srebrni trak, predan skopni, žabji zbor naju bo spremljal vso pot, čeprav ga čutiva samo od daleč in se ves čas samo skrivnostno vrtiva okoli njegovih dvorcev na barju. Magična šifra se je razkrila in zdaj je vse urejeno, križanka je rešena, samo kaj, ko je njeno geslo tako kot tout comprendre, c'est tout pardonner. Naj si s tem obrišem rit? Luknja ni zaradi tega nič manjša in nič manj grozeča. Oglejva si zdaj kozmos, patetični kozmos, ki ima edino pravo izpeljanko kozmetiko — totalno ironijo. In veselje kot spačeno veselje, banalne koincidence, kot je banalen sam pojem. Kdo se je že kdaj pognal več kot dva metra nad Zmeljo? Vse ostalo je ena sama sleparija in laž. V Švici imajo najbolj človeško društvo na svetu — društvo, ki ne verjame, da je Zemlja

okrogla, njegovi člani so prepričani, da so vsi vesoljski poleti in druge podobne zarote navadna izmišljotina in slepilo. Teh sto ljudi je embrio jutrišnjega človeka. Zemlja je ravna in bo ravna ostala, dokler je ne bo kdo prepešačil in preplaval. Verjemite mi na besedo, letala in ostale potegavščine so dim. Kakšen boj proti tehniki, lepo prosim, tu gre za bolj otipljive stvari. Midva s sinom korakava proti Mesecu in vidiva Zemljo kot veliko ravno ploščo. Kozmos je samo ogromen nič, ki se vedno bolj počasi širi na vse strani. Čez n let se bo gibanje ustavilo, atomi otrpnili in plazeči se nič bo preprosto nič. Kje si, ki verjameš v to? Groza me je, ampak to ni kozmična groza, ta groza je tukajšnja in zdajšnja. Žarek brlzigga in naju kliče. Žabji zbor pa reglja vivace con amore.

Žažriva se v zid cirusov, ki nama odpirajo vrata. Mnogo obiskov naju še čaka, veliko trdega dela. Se spomniš pečice, njenega brnečega žarenja. Tudi njen dolg bova morala še odplačati.

VI

O, sin, sluz bova pila. Kako sem mogel, pogum zbral, te nedoletnega vzel pod pazduho in te skoz močvirne vrtince popeljal – na mesečni žarek. Ki je res samo in sama prosojnost. Se spomniš, seveda se moram spomniti, venomer in vsekdar je bil žabji zbor najin – moj – okvir, je bil žabji zbor raketa najine poti. In žena/mati je ostala spodaj, čakala čakala čakala, preklela to blazno pot, podg, podg, podg, podgane so mi jo prišepetale. Tako, sin, da bojo najini računi čisti in jasni. K žabam, njihovim izbuljenim očem se vrniva. Spremljale so naju, nama vdahnile – vdihnile praprotno seme poti, žarek so nama pokazale. Slišiš njihovo pesem, njihov ritmični pekel, ki se je izoblikoval v najino prosojno tančico? Žabji mrest, najbolj božanska materinskost, žabji mrest, sluzasti ovoj najinega potovanja. Sluz kot velika raketa pospeška, ki je vrgla najino premico proti ščipu. Okrogle oči na temenu so najusodnejša prošnja, črta, pot, misel, žalost, grožnja, kje in kako se bova vrnila domov in na Mesec. V Mesec. Vsak najin korak moram sam stokrat prehoditi, da ga opravičim. Ležeče telo in trzajoči polspanec tvoje matere, za vedno bom hromec na tej poti, nikoli ne bom mogel narediti prvega koraka. Skočiti, sin, skočiti na Mesečev pramen, dajva, saj se bova vrnila, zakleta spirala bo vedno požrla vsako željo. Stopajva kot mesečnika, jaz rabelj, ti otrok, jaz žrtev, ti otrok, jaz jaz, ti žabji mrest, sluz in mož in ženina/materina vest. Kje bova pristala, kam naju bo regratovo seme prineslo. Mesec, Mesec je pred nama.

VII

Ne boj se, sin, ne ustraši se preveč. Ne ustraši temne ogromne gmote, ki se nama je postavila na pot. Nekoč bi se tako in tako moral srečati z njo. Pa dajva zdaj, razčistiva največji evropski mit, spopadiva se s to titansko zgradbo, ki določa, brez najine volje, tudi najino usodo. Dobro me poslušaj in natančno glej. Da ne padeš v zmoto anateme, ki je samo obrnjeno lice čaščenja. Da ne boš pel aleluje. Ne take, ne drugačne.

Vsem, kateri so ga sprejeli, je dal pravico, da postanejo otroci božji. (Jan. I, 12)

Cerkev.

Apage Satanas.

Vse stolnice sveta so si enake. Glej jih, sin, danes, na božični večer, ko odprejo svoje velike trebuhe in s plamenom zapišejo resnico o sebi v nebo. Veliki portal, žabja perspektiva. Tropi nemih žab skakljajo iz mlake v mlako, iz kroga v verigo. Črte se ožijo, špice vrejo naravnost v nebo. In vsa vrata se brez škripanja odprejo, čez sredino gre njihova preča. In hlad zaveje. Temna notranjost se odpre. Hlad, tema in zatohlost.

Preskočiva bit in leziva sredi vrveža. Sredi jasliah in betlehemskega čudeža se krešejo lesene ovčice. Kdo jih je delal? Kdo je sestavljal idilo?

Idilo, ki nikomur nič ne pove, ki nikomur nič ne laže, samo nekatere zapelje? Pogledj v sveto knjigo, cipa je Janezu Krstniku glavo oddrobila. Betlehem, Betlehem, komu moda režeš? Vsakemu posebej, z mesarsko natančnostjo oklep natikaš.

In množice hrumijo, v cerkev se valijo, Betlehem gledajo in znoj potijo.

Vsi brez obrazov, vsi brez nog, vsi brez rok, valji se valijo, v katedralo hitijo, zrak prosijo, sebe pozablajo. Ideje so ognji, pepeli so peski.

Glas izgubiti, vid oslabiti, odrezati roke, okrniti noge. Množica je moč, lepo je se vanjo zgubiti, se v njej preroditi, dobiti ime. Pred tabo se cesta rodi. Stopi, brat, samo kam se boš napotil, kam bo usmerjen tvoj korak? Nikoli se ne boš utrudil, nikoli ne boš počil. Nikoli lačen, nikoli žejen. In večni Ahasver boš tekel. Ploskala ti bo Arena. Arena večnosti, prav gotovo. In moj sin se te bo bal.

Miren bodi, sin, ne bova padla z žarka. Včasih ne smeš verjeti svojim očem, včasih ne smeš verjeti svojim ušesom. Bodi zbran in glej, glej in razumi. Nikar naj se ti ne trese roka, tvoj oče je poleg tebe, ne boga ne hudiča se ne boji. Podoba se spet odpira pred nama.

In znajti se pred mrzlimi zidovi cerkve. Sive plošče grejo v štirikotnik, vzpenjajo se v nebo.

Sivo v sivo, anekdota postane meso. Kam bi šli zdaj v ta vaš svet? Saj so vsi odnosi samo najlepše. Saj je vse tako lepo samo trava in lepi cvet divjega kostanja. Pa čeprav v drevoredu, visoka debela odpirajo krošnje, oježene kroglice se odprejo – ježice pokažejo svojo bit. Vse je ne samo tako lepo, ampak se tudi sklada. Kako, kje. Težko je verjeti, ker nikamor ne gre. Udarec v obraz je edino res. Vsi ga sprejmemo, celo storimo, a nikoli ga ne damo. Zdaj se, cerkev, začenja najin vprašaj.

Saj vem, z vsakim trenutkom ti je teže. Hude preizkušnje polagam na tvoja mala ramena, nimam pravice, a imam dolžnost. Žarek je vedno prosojnejši in korak vedno težji. Vendar ne smeš, pozabiti, ničesar, niti najmanjše podrobnosti.

Tako je bilo. Taka je bila ta zgodba.

Hodila sva in hodila za Mesecem. Pa se je kar naprej izmikal. Po vsakem koraku se je tudi sam odmaknil za korak. V luže se je skrival. Kako dolga je bila pot. Dolga v božjo mater. Najdaljša pot, stokrat si jo prehodil, pa stoji pred tabo in se ti izmika. Hodiš in hodiš, pot pa se vleče, razteguje, daljša. Hodiš, hodiš, hodiš — bela srebrna nit. Daljša se in daljša.

So stvari, vidiš, ki ti jih moram povedati, prav zdaj, v tem trenutku. Da boš vedel in čutil, zakaj te jemljem s sabo, zakaj ti zdaj noge krvavijo. Zamži, zaplavala bova, kakor še nisi plaval. Plavava, sin. Proti toku od poroke nazaj. Pred tvoje spočetje. Predte. Da se do konca razširi tvoja vzletna ploskev. Oče in jaz. Ded in oče. Praded in ded. Ognjena repatica, ki vrta s svojo premico tja daleč.

IX

Ni slo. Ni bilo mogoče. Povzpela sva se. Potem pa zanihala. Zaviral si. Oprosti. Imel si tisočkrat prav. Na lepo besedo te vzamem s sabo, potem pa jo uberem po svojih bližnjicah. Pravico imaš zvedeti vse. Predvsem pa mitično zgodbo o prapočetku svojega nastanka. O poroki tvoje matere in o moji poroki. Tu stojiš, zasidran, in čakaš na zgodbo. Ne bodi napadalen, sin. To je moja, najina svetloba. Ta zgodba je žuborenje. Poslušaj jo:

Bil si poleg, ves čas si bil poleg, ti, tvoji bratje in sestre, ki jih še ni, ki jih mogoče nikoli ne bo, stali ste v polkrogu in gledali, nemo občudovali največjo skrivnost življenja. Poroka — poganski obred zlitja dveh ljudi, zakon — vstop v novo stanje, rojstvo novega človeka. Stala sva s tvojo materjo pred čudnimi, neznanimi ljudmi, ki so nama govorili čudne, neznane stvari. V resnici pa sva bila neskončno daleč. Prstan me je živo žgal na prstu, kot bi neznana energija presevela celo moje telo. Čutil sem tvojo mater, kako drhti v meni in kot dolgo dolgo verigo tisočletij sem čutil vse svoje pradede in prapradede, kako mi šepetajo ključ, ključ, ki odpira edina prava vrata. Ponižno sem se sklonil, čas je spremenil svoje dimenzije. Na desni dlani sem čutil trenutek izpred deset tisoč let, na levi dlani sem čutil trenutek svoje smrti, trenutek rojstva sinov tvojih sinov. Bila je strašna točka, do muke zožena sama vase se je razprla v vse štiri strani neba. Na jug in na sever, na vzhod in zahod sem počasi zaplaval in vedel sem. V tem trenutku me je doseglo sporočilo. V tem trenutku lahko nadaljujem svoj rod. V tem trenutku, sin, si dobil ime, si bil spočet, ti in vsi tvoji bratje, vse tvoje sestre, ki jih mogoče nikoli ne bo. Pogledal sem Štefki v obraz in z njenih ustnic prebral isto starodavno zakletev. Takrat si se rodil.

X

Vem, tega ne moreš razumeti, to lahko samo slutiš. Jaz ti ne morem dati tega sporočila. Tega volila. Samo sam si ga lahko vzameš, ko napoči trenutek. Ko te bo poklical poganski zakon. In boš stopil za njim. Brez vprašanja in brez dvoma. Takrat boš vedel.

XI

Vse sem ti že povedal, kar vem. Najina pot se bliža koncu. Mesečeva široka razbrazdana površina je že čisto blizu. In obenem se vračava v čas. Vračava v dni, ki so pravkar minili.

Se čudiš, sin, letiva tja, kjer si najbolj doma. Ko sem te peljal na stari dom tvojege očeta, si resnično zaživel. Mukanje krav, lajanje psov, brskanje kokoši, veliki petelinji krik, nemo, obtožujoče zmrdovanje kuncev, zavrtelo te je v svoj ris. Kot pijan si se opotekal, kako si moj v edini metafiziki, ko si me vonjem kravjega dreka nosnice razširjal, hlevski gnoj so tiste ravni, ki združujejo, ki odpirajo, ki cvetijo. Mimo in nad, neskončno nad domotožjem po zemlji, prsti. Prvikrat si bil do konca moj sin — ne bolj, ne manj, ampak v moji smeri — ko si premagal fiziko zemlje in zaplaval — v hlevu mukajočih krav. Saj oba veva, vozla resnice ni mogoče najti. Najina titanska avantura s cerkvijo, bila sva ji neskončno blizu, neskončno odprta, neskončno odprta največjemu misteriju Evrope, pa sva se zgrozila. Saj ne, saj ne, da je tu najina rešitev, ni tu najinega gnezda. Gnezda ni, samo žabe, žabice so o tem vsaj kvakale. Niti za trenutek ne preneha njihov zvok. Glas, odmev. Vidiš, vedno ti samo pridigam, govorim v svojem in tvojem imenu. V tvojem nasilno. Ampak te krave, njihova vimena, rogovi, rjave oči. Tudi tvoje rjave oči in ženine/materine rjave zenice: kakšno olajšanje, kakšna romarska pot: prej sem živel v prekletstvu modrih/zelenih puščic. Vajin mir, vajine spuščene dlani — tu je tvoj mir, tvoje drgnjenje ob blatne boke krav.

Ta tvoja moč, sestre krave, nova ploščad za najino pot. Za najin veliki — krog miru. Za najino pot na Mesec. Za mojo kalvarijo in tvojo eksplozijo radosti. In najin seštevek naju bo potrdil. Mene, seveda. Tvojo odprtost pa jaz odpiram. Oprosti, sin, naključnost in fatum sta sivi eminenci.

Predvsem pa padiva na kolena in se zahvaliva Štefki, da nama je odprla ta blazni curek. Na Mesec! Na Mesec!

Blaž Lukan

SOBE MME.

TUSSAUD

(odlomek)

I Žan je spal. Dihal

Vse sem vedel vnaprej. Tudi to, da se bom videl. Film je bil demonski. Alan je vedel, kaj dela. Moram mu napisati. Bil sem gori, na platnu. In čudno: sploh nisem bil moški, ampak ženska, stara kakih sedemdeset let. A bila je jaz. Kako vem? Čutim. Saj čutim boljše kot mislim. Vedno. Začutil sem v trebuhu ali želodcu tako bolečino, ki sploh ni bila bolečina, ampak le čuden občutek, kot od ljubezni, in mi je pognal kri v obraz in kar ni nehal in ženska je kar bila pred mano in čutil sem, kako sem to jaz čez štirideset let ali koliko.

Stara je bila sedemdeset let in že trideset let duševno bolna, odsotna, v svojem svetu, ki ga . . . bom spoznal, a ne bom vedel zanj, ne bom ga mogel zapisati, fotografirati, čutim, kako ne bom mogel. Ženska ima napade, pred tridesetimi leti je nekaj doživela, na tem je bil grajen ves film in čeprav ne zvemo, kaj je doživela, je genialen, lepo ga je Alan naredil. In na koncu ženska sploh ne umre. Najbrž ima tri življenja, vsako traja štirideset let. Čez deset let bo najbrž stopila v tretje, le da bo tam prelomnica smrt. Majbrž ima vsak tri življenja, le da pri vsakem trajajo različno dolgo. Zato tudi ne vem, kdaj bo mene zadelo: čez eno ali deset let ali šele dan pred smrtjo. Vsako življenje traja svoj čas. Trden in določen čas. Zdaj pa grem na sever, v pogorje Woog, pred vrata Burbanka, med mačke v Koloseju, nekam.

Danes, danes odpiram okna in spuščam, spuščam zrak noter. Pa pridejo tudi živali. Pa tudi svetloba. Potem se premetavam po postelji in čudno, črno sanjam. Kako čakam smrt za vrati in jo potem pobijem s stolom, kako moja ljuba ljubi ženske, kako letim in me ne ujamejo, kako spim in sanjam. Nore sanje, sanje norosti.

Marjetka je bila obrnjena na levo stran in zelo mila je bila krivulja njenih ustnic, ko je spala. Zdaj pa se je razprostrla in raztegnila: ne samo krivulja, ampak tudi telo ter roke in noge, da je postelja zaškripala in se je vzdihanju pridružil še Žan. Bil je ravno v tistem stanju – ne stanju: ležanju, ko so misli podoglavke, ko se pesniki nočejo zbuditi, ko se telo strese vsake toliko časa. Marjetka in Žan sta skupaj zastokala. Marjetka in Žan, ki sta se skupaj prebujala, sta odprla oči in zagledala sonce najprej na očeh, potem pa naprej: na oknu in nebu. Okno je bilo nebo, ker ga je zrcalilo.

– Kaj si včeraj bedel na mano in me gledal? Ali je bilo v sanjah ali zunaj. Pa saj je vseeno: kje sva zdaj . . . ?

Ko je ugasnil luč, je bilo vse najprej črno in nerazločno, potem pa so počasi pričeli prihajati – kot da bi začela svetiti luč iz nekega novega vira – obrisi predmetov v sobi, nastajale so lise, ki so bile zdaj le ene barve: meglene in belosive, čeprav bi bile ob luči svetlorjave, svetlomodne ali snežno bele. V spodnjem kotu očesa je bila sivobela ploskev največja in najbolj razločna. Ko je v tisto smer premaknil pogled, je zagledal in videl, da je ta svetlejša lisa blazina. A nosila je nekaj temnega in podolgovatega. Zdaj je zaslíšal tudi dihanje zraven sebe in ko je premaknil tja roko, je začutil mehko kožo. Dlan se je sprva nekoliko odmaknila, potem pa se trdneje prižela k mehjemu, ko jo je začelo obdajati. Tudi toploto je kmalu občutil na dlani, vendar je bila to toplota njegove dlani toplota, ki se zdaj ni več razlivala v prostor, ampak je naletela na oviro. Potem pa je počasi začela lezti v kožo pod njo in jo greti, obenem pa se je tudi sama začela greti s toploto kože pod dlanjo. Bilo je pretakanje, ki je povzročilo premik telesa zraven, vendar se je to v temi komajda opazilo. Le dihanje je postalo sunkovitejše in glasnejše, začutil pa je tudi novo toploto na podlahti. Počasi se je hladila, vendar je bila kljub temu močnejša od prej, ko roke še ni bilo tam. Obstal pa je tudi občutek dotika, ki je povzročil prelivanje energije ali snovi po celem telesu. Dihanje je nenadoma nehalo in zaslíšal je glas, ki je predril tišino in temo.

– Dan Žanov. Dan že nov nama sveti v sobo. Kje sva?

– V sobi.

– Kje sva?

– V hiši.

– Kje sva?

– V kraju raju.

– Ne veš, kje sva? Ni naju.

Žan se je obrnil proč od Marjetke in zaspal. Marjetka pa je ostala tako, kot je bila, tako kot se je Žan obrnil proč od nje in najbrž zaspal. Segla je po mikrofону magnetofona na nočni omarici ob postelji.

– Tisti okrogli hotel na Washington Squareu. Tista meglica na šipi zgodaj zjutraj in dve potni telesi v avtomobilu. Žan je bolan, Lan je zaspan, Pan je zmečkan, Kan je prodan, Dan je pobruhan, Han je poriban, Ban je pijan, Jan je Žan. Jan brca, ko spi in je nenásiten. Boli me tu doli, boli, on pa ne sliši ničesar, ne vidi ničesar. Ni lepo, ampak: kar je – je, česar ni – ni. In kar je – ni in česar ni – je. Tako naj bo. In zakaj to počnem. Da potem napišem in ne pozabim, in da potem zbršem in pozabim, dokler spet ne preberem, kar sem napisala. In Jan to prepiše ali pa Alan posname film ali Vanja napiše glasbo. Ampak Alan in Jan sta zdaj daleč, Vanja pa je blizu, tu zraven mene. Vanja je nenasiten in je meni všeč, zato mu pišem tekste.

– Zdaj . . . jebano, je spravil skoz usta Žan kot da bi se sprdnil. Obrnil se je k Marjetki in rekel:

– Če ne vržeš proč tega mikrofona, ti ga bom nekam vtaknil. Če ne tebi, pa Alanu ali Janu . . .

Marjetka je res dala proč mikrofón, Žan pa ga je kljub temu vtaknil in se je potem okrog širila čudna glasba, kot kakšni Good Vibrations ali kaj.

In potem sta s cigaretama spregovorila.

– Me maraš?

– Ja.

– Koliko?

– Toliko.

– A me varaš?

– Ja.

– Koliko?

– Toliko.

Ob tej besedi je Marjetka čisto nevede šla z roko do mikrofona, a jo je Žan, ki jo je napačno razumel, hitro prijel in povlekel k sebi.

– Nenasitnež, ja. Jaz, ja . . .

Sonce pa je šlo že visoko in njuna soba ni bila več tako svetla, zato sta spet zaspala.

II

Ljuba Mme Tussaud,

torej ne morem brez vas in tu je spet moje pisanje, tu so moje besede, ki jih ne morem kontrolirati, ker mi kot slap prihajajo sem gor in tu ostajajo.

Gospa Tussaud je prižgala prvo cigareto in začela hitro in globoko vdihavati dim. Sedela je na postelji in njen pogled je začel postajati moten, njene roke pa težke in nemočne.

Vsako jutro, ko gledam pajčevino v kotu, ki je vedno večja, se naju spomnim, kako sva gledala pajka, ki je prišel skoz okno in je po steni plezal proti kotu. Iz oči nama je takrat sijala dobrota in zadaj nisva imela nobene misli. Vaše roke so bile bele, kot bi bile iz voska, bolni ste bili in veseli jutra, ko so bolečine prenehale. In moj glas je bil vaš glas, a zelo dolgo ni bilo nobenega, čeprav so ustnice drhtele.

Ta soba je zdaj moj svet, zaprt sem v njej in ohromel. Sam z zvezdami ponoči, sam z vsem tem, kar sva gledala že tiste čase, z vsem prostorom, ki mu nisva prišla do konca in za katerega sva si želela, da bi bil iz voska, da bi ga mogla oblikovati po svoje. Zdaj sem sam in težko glavo imam. Le gospod Bauer me kdaj obišče in vesel sem ga.

Kako mi spomin na vas prihaja v svetlih barvah in vedno le zjutraj, da ga potem ne morem prespati niti pozabiti ob kakšni novi ali nenavadni stvari, saj sem sam in se sušim v ustavljenem času.

Takrat je bila še glasba, zdaj je tišina brezčasje. Morning Dew in Rainbòw In Curved Air. Rosna in mavrična glasba, in glasba najine ljubezni. Kako sva jo že imenovala?

Gospa Tussaud, vsak dan prebiram, kar sva zapisala, kar smo zapisali v tisti najdaljši noči, ki je nismo hoteli prespati.

Tako je padal molk v naše duše, tako trpimo brez sna. Čeprav smo zmagovalci, nosimo svoj kamen na hrbtu, nosimo trnje v podplatih, dihamo redek zrak. Tako molčimo, da lahko gledamo okrog zbrano in predano, okrog hodimo v temi: golih nog in trebuhov. Tople barve se dotikajo naših las, da potem ko je veter, narišejo črte po zraku. Tako smo majhni in lačni, tako po obali hodimo in vpijemo v nebo. Spijo glasovi naših teles, otroci nas zbudijo, ko se sonce vzpne in je mir, da se vidijo le večje po grmovju in se sliši nič.

Tako so duše naše prostori molka in pesmi že dolgo ne živijo več. Ostajamo mirni in čisti, a vsako kapljo, ki pade, čutimo globoko v telo, kot z nožem globoko.

Ljuba gospa, moje telo odteka kot vosek s sveče, a se ne nabira na nobenem podstavku, saj ga ni, zato kar odteka in samo čakam, da me nič več ne bo, da bom drugače – še ne vem, kako, ne vem, če se vas še bom spomnil, če se vas še bom mogel . . . Moč mi odteka, in misli . . .

Gospa Tussaud je prižgala drugo cigareto in ni bilo več moči in jasnih oči v njej, zato je ravnala le po občutku in ji je uspelo. Globoko in hitro je vdihavala dim in vse okrog nje je bilo rumeno. Iz pik postajajo črte in črte oklenejo ploskve, ki se strnejo v vašo podobo. Rumene barve je najprej, potem pa postaja bleda, prozorna, voskasta. In voda je globoko ter mirna in se ne premika kot vaše oči. Luči se ugašajo, luči se prižigajo. Pepel leti po zraku, iz lokomotive prihajajo čudni zvoki, ogenj se širi po stepi, da je kmalu cela v plamenih, trupla se kotalijo po bregu, kri šprica po snegu, po ulici tekajo konji s plinskimi maskami, moški se zadovoljujejo z mačkami, zadovoljujejo mačke, oblaki dušijo ljudi, oblaki so nizko, oblaki so iz pik, iz črt, iz ploskev, ki se združijo v vašo podobo.

Gospa Tussaud se je sesula na rjuhe in je počasi zadihala. Od'nekod zraven ali iz deljave — saj se ni razločilo, se je zaslišal glas:

— Moč mi odteka, in misli . . . Vaš Žan
Na vrata je potrkalo.

III

Gospod Bauer je elegantno priskakljal do avtomobila. Koraki so še odmevali po betonu, ko je že zaloputnil vrata. Zaprla so se mehko, saj je bil njegov Mercedes še nov, pa tudi Bauer je vedel, zakaj ga je danes izbral izmed množice svojih vozil.

Odprl je šipo tako, da je pritisnil na gumbek, in počasi se je pogreznila v masivna vrata. „Ko bo dol, ko bo dol, ko bo dol, dol, dol . . .“ se je zaslišalo iz vseh štirih zvočnikov radia v avtomobilu. Tudi sam avtomobil se je oglasil in se kar premaknil z mesta. Peljal je gladko kot drezina po varjenih tračnicah. In pripeljal je. Bauer si je rekel:

— Hotel, kakor sem hotel.

Res pa je, da tega: kamor sem hotel ni v resnici rekel, ker je želel biti tudi pred sabo kratek in jedrnat, zato je pravzaprav rekel le:

— Hotel.

Stal je pred recepcijo in že povedal neko ime, ki pa se je komajda slišalo.

— Mercedes Miklič, številko sobe . . .

Torej je nekaj vprašal, čeprav zelo prikrito. Receptor je bil tega že navajen in ga je komajda pogledal. Odprl je knjigo gostov, šel s svinčnikov po koloni z imeni, z očmi pa je prebiral številke.

— Miklič . . . 498

Pravzaprav receptor številke 498 Bauerju sploh ni povedal, ker jo je našel sam. Le nekaj je zastokal, kar pa sploh ni bilo podobno številki 498. Ko je številko poskusil še enkrat povedati, mu je sicer uspelo, a gospod Bauer je takrat že stal pred sobo številka 498. Spodnjo čeljust je potiskal naprej, videti je bilo, da se nelagodno počuti. Ko se je pomiril, je potrkal.

Stal je na asfaltu in pred njim so bili avtomobili. V njihovih šipah je iskal svoj odsev. Bile so kot zrcala, če je le bilo dovolj teme za njimi. Ko je pred njim obstal avtobus, se je videl v njem: nepremično si je zrl v oči, obenem pa zaznaval tudi ostalo svojo podobo, ki je trajala do spodnjega roba okna in dokler ni avtobus odpeljal. Pa tudi potem mu je še ostala v očeh, do naslednjega avtomobila in njegove šipe, vendar je zdaj videl sebe drugače, pod drugim kotom in drugačne velikosti. Oči so bile čisto zgoraj, če je šel dol, do roba, pa je videl celo roke, ki so visele ob telesu in so bile bolj bele od obraza. Če se je spet pogledal v naslednji šipi, sploh ni videl oči, sploh ni ničesar videl, le neko svetlo ploskev, za katero sta bila dva obraza in zrla naprej, da je z njunima pogledoma tvoril njegov pravi kot, z omejeno daljico in premico v smeri njenega premikanja. Kmalu se je spet zagledal in zdaj se mu je pogled prvič tako razprl, da je ob svojem videl še nek obraz, ki pa ni bil obrnjen na cesto in v šipo, ampak k njemu. Ta slika je tako obstala v njegovih očeh: on, nepremično zazrt v vozila ter obraz, gledajoč ga. Ni obrnil glave, ampak je še naprej sledil šipam avtomobilov, ki so vozili pred njim. Sledil jim je, dokler niso bile le še pravokotniki, ki so se bolj in bolj ožili v daljico. Tako je lahko dalj časa gledal obraz in svojih oči sploh ni več iskal. Videl je lase, ki so bili dolgi in so odsev skorajda čisto potemnili. A je kljub temu videl obris obraza, oko in nos in rahlo razprte ustnice, izrazita brada in pulover z visokim ovratnikom, vse ostalo spodaj pa je bilo megleno in nejasno, neostro in zabrisano. Počasi je obrnil glavo od ceste in še za hip ujel sliko v že oddaljujočem se vozilu, potem pa je že zagledal oči poleg sebe, ki so se pa le za nezaten del trenutka srečale z njegovimi ter se nato sunkovito spustile na roke ali kam.

Ko sta tako obstala, je iz vozila pred njima prišel rezek zvok. Njune oči so se premaknile na Alanov obraz. V nekem trenutku je bilo le čakanje. Potem je Bauer stopil naprej ter sedel v vozilo. Takoj nato je pogledal na pločnik in zagledal pogled Mercedes Miklič, ki bi se lahko ustavil na njegovih očeh, vendar se je nehal prej, na šipi.

Od zadaj se je zaslišal rezek glás.

Potrkalo je na vrata. V sobo je stopil Alan. Marjetka ga je pozdravila tako, da se mu je obesila okrog vratu in ga celega polizala. Žan je sedel na kavču in bral časopis.

– Prijatelja moja, kako vaju ljubim! Marjetka, a imaš že kaj žilaste noge? Koliko sem prehodil, koliko prehodil!

Žan ni dvignil pogleda. Gledal je sliko na vrhu časopisa, gledal pa je tudi vse nad časopisom, le da tistega ni videl, ampak le megleno zaznaval. Marjetka je rahlo odgnila zaveso, z roko je šla v črno črto v sredi, v močnejšo senco, dvojno belino gosto tkane površine z vzorcem, z rožami nemara. Lahko je potegnila, sunila z roko in koncem zavesa v njej, na stran. Najprej se je rob postavil poševno in se zgoraj ni premaknil, ostal je pritrjen, kot skala pri miru. Zato je dvignila še drugo roko, počasi. Z njo je prišla malo više in ko je znova sunila z obema rokama nenakrat, je v nekem trenutku pred sunkom stala nepremično, ko če bi ustavili filmski trak, z rokama v zamahu; če bi videli podobo zamegljeno, bi postala plesalka, ki z rokama in telesom likuje model, ki se nastavlja kameri. Potem je bil sunek in zavesa se je zgoraj premaknila, hitro, kot bi jo odlepila ali odtrgala. Obstala je navpično in nenehno padala prek okna. Z eno roko se je še zmeraj držala tkanine, bela mreža je vse za njo in pred njo meglila, amebila, voščila, tako da je bilo videti nejasno. Ampak ona je stala ob odgrnjeni zavesi, pred šipo. Pogled je bil dolg in priprt. Če bi ustavili filmski trak, bi podrobneje videli izraz na njenem obrazu. Oči so bile naprej in so bile zelene ali rjave in motne. Ustnice so bile ravne in črta med rdečim mesom je padala rahlo. Leva ličnica je trzala, senca je padala prek čela in las, videle so se točke, iz katerih je bila zelo povečana fotografija.

Alan je sedel na kavču in v roki držal kozarec.
– Spet snemam, genialna ideja. Ja, Žan, lepo si mi napisal zadnjič. Lepo. Čudno, kar si čutil ob filmu. Ali pa ne . . .

Tu je Alan poškilil proti Marjetki.
– Garam zdaj, ravno začeli smo in gre še vse trdo. Pa polno problemov imam. S seboj in drugimi. Cele dneve sem v ateljeju in ne vidim več sonca.

Tu se je Alan zamislil in začel tiho govoriti. Marjetka in Žan sta ga nepremično gledala. Žan je bral, Marjetka pa se je igrala z magnetofonom.

Nisem prazen, celo prepoln sem. Tudi pijače. Tudi. Moj svet je preglasen, nepregleden. Preveč neurejen. Zdaj reflektorji in igralci, ki kričijo, potem pa tišina, ko pride k meni Mme. Tussaud in je vse preveč voskasto. Vse prihaja in odhaja. Kot letni časi. A ni takega reda. Preveč obrazov moram imeti, da pridem skozi. Pa staram se, prijatelja moja. Ob večerih me le še glasba pomirja. Viole ali kakšna akustična kitara. Posodila mi bosta Gandharwo. Čitam Biblijo in Tisoč in eno noč. Tako bi rad snemal. Pravljičice.

Včeraj sem hodil ob obali, čisto brez misli sem bil, tega sem se navadil, moral sem se . . . čeprav ne vem, ali sem bil res čisto brez. Vsaj hotel nisem razmišljati. Čudno. Tako padam iz dneva v dan in se sploh prav ne zavedam, kaj počnem, kaj počnejo z mano in končno: ali sploh kaj počnem. Nisem več gospodar svojih besed. Začel sem jecljati. Včasih mi kar tako brez vzroka postane vroče in potem so moje besede čudne, kot da sploh ne bi bile moje, raskav glas dobim in ljudje me ne upajo pogledati. Najbrž pa sem vse to vedel . . .

Marjetka se je igrala z magnetofonom. Pravzaprav se ni igrala, ampak je hotela vzeti ven trak. Končno ji je uspelo in spravila ga je v škatlo. Žan je pristrčno zazelal in rekel:

– Ja, ja, bo že kar čas. No Alan, spij še kaj. Kaj si kar tiho? A spet nemaš?

Marjetka jima je natočila. Alan je počasi začel dobivati rdeče oči, Žan je postal zaspan, Marjetka se je pa kar opotekala in se smejala.

– No, zdaj smo pa sami. Gremo se pravljice . . . Žan bo Jan, jaz bom Marjetka, Alan pa čarovnica.

Ampak Alan se je nekam prehitro spravil na Marjetko, Žan je spal, onadva pa sta kar družno lizala slaščice. Na koncu sta bila zelo zasopla, celo hropla in kričala sta. Da se je Žan nenadoma zbudil in postal druga čarovnica ter se vrgel na njiju.

V Mercedes Miklič je govorila v spanju. Gotovo je imela čudne sanje.

– Povej!

– Pa kaj?

– Pozabi!

– Zakaj?

– Skrij se v meglo! Razkrij se v megli!

– Stopi s poti, je zakričala.

– Postoj!

– Le kje?

– Sprašuj!

– Čakam, da me nič več ne bo, da bom drugače – le ne vem, kako, ne vem, če se vas še bom spomnil, če se vas še bom mogel . . . Moč mi odtoka, in misli . . .

- Čemu?
- Primi se dneva! Spoprimi se z dnevom!
- Prekrižaj roke! je zakričala.
- Poglej!
- Pa kam?
- Razmišljaj!
- Mar zdaj?
- Odpelji se daleč! Pripelji si daleč!
- Odmakni telo! je zakričala in gospod Bauer se je lepo prestrašil.

Potem je Mercedes Miklič zajokala, Bauer pa se je dvignil in šel k pisalnemu stroju. Njegova ljubica je vzela uspavalno tableto, on pa je začel pisati.

Ljuba Mme. Tussaud,

kako vas sanjam in sanjam, da se vsako noč potem in prestrašen zbudim ter potem ne morem več zaspati. Spomin na vaše dotike, na vaše nežne kretnje me potem odpelje daleč proč. Skoz okno prihaja vonj po tistem, ki sva mu iskala meje in se nama ni hotelo razkriti. Povejte, napišite mi, da me še niste pozabili. Gotovo je moja podoba v vaših očeh le še meglena. A jaz se ne skrivam v meglo. Kaj bi dal, da bi se drug drugemu znova razkrila!

Dnevi so dolgi in moja ljubezen prav tako. Le Alan me včasih obišče. Ko vstanem, se mi pred očmi zamegli in se moram nasloniti na steno, da ne padem. Dnevov ne morem gledati, zato imam na oknih črne zavese. Takrat jih nisva imela, ker jih nisva rabila, saj se je dan, če sva le hotela, ustavil pred najinimi okni in potem sva se lahko dolgo časa ljubila v poltemi.

Ženska v postelji je bila mirna in je enakomerno dihala. V sobi je bil mir kot pri partiji šaha. Le tipkanje ga je motilo, a je bilo enakomerno, kot tiktakanje šahovske ure.

Ko bi vedel, kaj je vzrok moji ljubezni, ko bi lahko spet bil z vami! Zdaj poslušam Diamonds and Rust, večkrat obstanem tako sredi diha in začnem razmišljati o poti najine ljubezni, ki se je tako hitro nehala. Potem izdihnem. Teško pišem, ker mi vse preveč spominov megli razum.

Mercedes Miklič se je začela prebujati in iz njenih lepih ust je prišel vzdih:

– Alan . . .

Gospod Bauer si je ravno takrat prižgal cigareto in najbrž ni ničesar slišal. Bauer je ugasnil cigareto in nadaljeval.

Spominjam se, slišim še vedno tiste besede, ki za naju niso veljale: Dal sem ji svoje srce, ona je hotela še mojo dušo, in vem, kako sva si eden drugemu dala vse, kar sva želela.

Ne morem, ne morem več. Koliko časa bova še tako . . . Vaš Žan

Gospod Bauer je ravno potegnil list iz pisalnega stroja, ko se je njegova ljubica zbudila. Nasmehnil se ji je ter se ulegel zraven. Oba sta bila polna ljubezni.

VI

Marjetka in Jan sta ležala na postelji.

– Danes je dan, ko je umrl Krištof Kolumb.

– Kako veš?

– Poglej na koledar!

Zunaj je šel dež, v sobi pa je bilo toplo.

– Jesen žalostna . . .

– Kam besede bežijo?

– V dež.

– Danes sem takšna, kot sem. Danes sem lepa in mehka. Slišim otroka jokati. Ga slišiš? Zakaj zapiraš oči?

– Da ne vidim . . . Da vidim . . .

– Pokrij me . . .

– Si bolna? Saj si bleda kot vosek.

– Ob drevesu je stal in gledal gor. Vprašala sem ga, kaj gleda, pa ni rekel nič. Iz postaje se je zaslíšal vlak. Bil je Vanja.

Marjetka se je zamislila ali zaspala. Oči je imela zaprte in Jan jo je gledal.

Woodstocka ne bo več. Obljubi mi, da ne poveš nikomur. Spet sem kadil. To me bo izsušilo. Ampak zdaj spet slišim tiste pesmi. Vse tisto. In ne bojim se več. Lahko sem čarovnik, prerok, Nostradamusov svečenik. Ni mi treba jesti, piti, dihati. Tako sem . . . iz drugega sveta. Mraz prihaja. Od zgoraj sem nekaj zaslíšal in zdaj gledam ter poslušam, kaj bo. Včasih vidim nad sabo ladjo s spuščeniimi jadrji, drugič spet reaktivca, ki pušča za sabo fosforescenčno sled. Včasih pa se dvigajo s tal meglice, ki so nabrz duše. In vse čutim, vse me vidijo. Takrat slišim glasbo, ki pa ni na orgle, ampak na synthesizer. Pa se ne čudim. Kako, da ni tu okrog nobene hiše? Nobe-nega človeka. Že dolgo sem tu. Štejem vlake in kadim. Marjetke ni več.

Kje si?

Marjetka se je obrnila.

Dal mi je ta trak, Šla sva k meni domov in poslušala: Tako je padel molk v naše duše, tako trpimo brez sna. Čeprav smo zmagovalci, nosimo svoj kamen na hrbtu, nosimo trnje v podplatih, dihamo redek zrak. Tako molčimo, da lahko gledamo okrog zbrano in predano, okrog hodimo v temi: golih nog in trebušov. Tople barve se dotikajo naših las, da potem ko je veter, narišejo črte po zraku. Tako smo majhni in lačni, tako po obali hodimo in vpijemo v nebo. Spijo glasovi naših teles, otroci nas zbudijo, ko se sonce vzpne in je mir, da se vidijo le večje po grmovju in se sliši nič.

Tako so duše naše prostori molka in pesmi že dolgo ne živijo več. Ostajamo mirni in čisti, a vsako kapljo, ki pade, čutimo globoko v telo, kot z nožem globoko. No, potem je on pri meni zaspal, jaz pa sem poklicala tebe. Ti si rekel, da ravno končuješ in da ne moreš priti. Potem sem zaspala.

Marjetka je odprla oči.

– Ali si končal?

– Ja, ime mu bo Kolumbova hči.

Prestrašeno se je dvignila, potem pa se spet ulegla.

– Čudno.

Jan je pogledal pajčevino v kotu in rekel:

– Bi spala?

– Spala bi.

– Bova ostala?

– Vanja je rekel: Misli so sanje in sanje so zunaj. In misli so zunaj. Vse pa ostane. A kako dolgo? Ko je zjutraj odšel, je napisal na list papirja:

Danes je dan. Jutri.

Nisem vedela, kaj naj to pomeni. Še zdaj ne vem.

– Spiva, je rekel Jan, ona pa je molčala.

VII

Žan je stopil v kopalnico, kjer je tekla voda. Počasi je stopil in voda je tekla. Sopara je bila, ki pa ni tekla, ampak se je dvigovala proti oknu, kjer je ušla ven. Zrak v kopalnici je bil siv in gost in vlažen, da je Žan dihal skoz robec. Dihal z robcem, nemara. Vodovodna pipa je vrela. Vodo vrela. Ne vrelo vodo, ampak toplo vodo in soparo in glasen glas. Žan je zaprl pipo. Zunaj se je smejala Marjetka. Kmalu je bil slečen in že v kadi. Kar kmalu.

– Voda, voda, je zadovoljno izdahnul. Potem je vzel v roke milo in ga najprej pogladil s prstom, nato pa mu je zdrsnilo v vodo.

– Gladkooooo, je rekel, zunaj pa je kričala Marjetka.

Začel se je militi, umivati. Gibi so bili nežni, sanjski; nobene grobe kretnje ni bilo. Počasi in skladno: milo.

Začel je pri vratu in šel dol in dol na trebuh, ko ga je kar streslo, da je rekel:

– Prrrrrh, in se je obenem zaslislalo Marjetko, ki je zunaj sopla skoz jok.

Potem je milo obrnil in začel militi še zadnjico. A mu je padlo iz rok.

– Ja, ja, je rekel, Marjetka pa je zakričala.

Potem se je začel božati, ko je umival milnico s kože. Pel si je in v ritmu premikal roko.

– Boža, boža, gladka koža, mehka koža, čista koža – kakor roža!

Od zunaj se je zaslislalo, kako je nekdo zaprl vhodna vrata.

Marjetka, pridi me umit po hrbtu! Pa stuširat . . .

Stopila je v kopalnico in je bila kakor objokana.

– Stuširat, je rekel Žan in nehoti pogledal dol.

– Ti umazanec. Umazan Žan. ~

– Kje pa je gospod Bauer, je izdahnul, ko ga je Marjetka tuširala.

Takrat je spustila tuš, da je poskočil in jo čisto poškopil.

– Jaz sem čista! je zakričala in stekla iz kopalnice. Z Žana se je cedilo.

– Mercedes, je zaklical. – Danes bom vzel Mercedesa.

VIII

– Žan je padel.

V kopalnico je najbrž prišel Alan. Žan je padel, kot bi se porušila stena.

Alan je obrnil glavo proč in spustil časopis iz rok na mizo. Tako je nekaj časa obedel. Mercedes Miklič se je naslanjala na okensko polico, roke je imela skrite, iztegnjene nekam pod hrbet. Zavesa se je zaradi njenega dotika in pritiska obnjo napela in je zgoraj nekaj zaškrtalo. Le z očmi sta se premikala; Žan je z njimi hodil po njenem telesu in ga tipal. Ko je prišel do njenih

oči, ki so prav takrat tudi njega pogledale, sta za trenutek tako obstala, potem pa jih oba umaknila in pogledala v tla ali preprogo. Kjer je stal Jan, z eno roko se je držal za podboj vrat, drugo pa je imel zadaj, da je bila skrita in se je zdelo, da nekaj drži v njej. Zaslišal se je tudi zvok, ki je bil dolg nekaj trenutkov, bil je nekaj časa – zelo kratek čas – utišán, a kljub temu slišen; še manj časa potem je bil glasnejši, podoben tistemu od prej, od zavese, ter bil potem spet utišán in dolg. A vse skupaj je trajalo le hip. Njegov pojav sta takrat začutila in se oba hkrati z očmi premaknila k njemu. Prej so bile njune oči brez pravega lesketa, pravega odsevanja predmetov v sobi, gotovo so bile le znotraj. Zdaj pa se je v njih zableščalo, kot bi se prižgala lučka. Tako so obstali in njihovi položaji so bili krajišča enakostraničnega trikotnika, pogledi pa so predstavljali linije med njimi. Manjkala je le zveza med Mercedes Miklič in Alanom. Na okensko polico je priletel ptič in v njegovih očeh sta se videla ona in on skoraj pokrita, le Alanova roka je bila preveč in je zrasla nekje iz njenih nog. Nič se ni slišalo in skoz ključavnico v vratih je pogledal Žan in takoj za tem pozvonil.

IX

– Iz njega prihaja, iz njega gre, je zaklicala Marjetka in ploskala z rokama. Še preden se je Žan zavedel in vprašal: Kdo?, je že pozvonilo kot bi špricnilo. Pravzaprav Žan in Marjetka sploh nista vedela, ali je pozvonilo ali je špricnilo. Najbrž je špricnilo.

– Saj ne motim, ne, je vprašal gospod Bauer, medtem ko si je s frotirko brisal lase. Vanja je sedel v kotu in igral na kitaro. Snemal je.

– Odprto oko pogleduje, besede nedorečene zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so voska in čudnih zvokov, kot bi listje šumelo, kot bi stal na krožnici Zemlje in vsak dan enkrat zaslišal njen piš, ko bi prišla mimo. In gledal svetlobo, Zemlja bi bila kot Meseč, kot planet z obročem najbrž, z obročem tišine, in prah bi požiral, v te sobe bi ga prinesel, v sobe gospe Tussaud, in luči bi prižgal, zasipal temo . . .

Alan, ki je pravkar prišel, je začel pisati pismo gospe Tussaud. Zamišljen, in potem je dolgo sedel s peresom v roki, končno se je odločil in začel.

Ljuba Mme. Tussaud,

spet moje roke nadlegujejo vaše oči, moje besede dražijo vaše misli. Ko spoznavam, da ste me pozabili, obstajam ob tem suh in prazen, brez misli, s prašno in mrtvo kožo, blede in prosojno, kot je bila vaša včasih. Nočem in nočem misliti na vse, kar je bilo, a moram: tok mojih misli noče drugam, vedno se vrača v edino in tako globoko strugo: spomin na vas.

Vanja je stresel z glavo.

– Gole lutke plešejo po sobah in spreminjajo imena. Hočejo biti žive, da bi lahko odtelek proč. Spreminjajo imena in si izmišljajo druga drugo. Plešejo in gledajo in pišejo in hodijo in koža jim postaja iz voska, koža jim blede, koža jih hladi in dela mrtve.

Alan je namočil pero v črnilo in pisal.

Kako sva, kako sva znova in znova čutila vlažne rjuhe pod sabo. Bele kot življenje. Le pot najinih teles naju je hladil. Vaš smeh je prišel redko, a če je bil, je bil tudi moj. To so bili trenutki, ko je sonce postalo rdeče in modro, ko so drevesa začela izgubljati liste le za trenutke. Žan me včasih obišče, a ne ve več za vas. Ne moreva se več pogovarjati, zato ne ostane dolgo. Ne vem, kaj je to, a svojega telesa ne vidim več . . .

Vanja je zagledal Jana, ko se je s steklenico v roki spotaknil ob Marjetko in gospoda Bauerja, ki sta se valjala po tleh. Jan in Mercedes Miklič sta plesala. Jan je težko dihal, se je videlo.

Gost zrak je in gost je znotraj in zunaj teles. Težko diham, zrak se kar vali po prostoru, kar pohaja me. Ne more ven. Val sem z zrakom, vse v meni se premika, ritem prihaja in odhaja in stiska pore. In nekakšen veter včasih pride skoz vrata in je kot skalpel. Senc ni, le svetle lise so po stenah, zrak jih premika, nastajajo in izginjajo. Pijem to sobo. Mreža, kot mreža je nad mano, ki vre, se vzpenja in pada, ne vem, kdo jo drži. Vse je v sozvočju. Bela vročina. Dim. Kliči. Gora bo počila. Plavam in vidim gazelo v skoku čez ruševine templja. Pijem, pijem to sobo.

– Mraz dela bolečine in tišči senca. Črne roke tipajo po stenah, a ne puščajo sledov, skoz okno se vidi le nazaj, ogledala so, ki požirajo svetlobo. Dnevi trpijo, mrzav je kot sevanje v sobi in nihče ne ve, od kod prihaja. Ure ga ustavljajo, ure ga potiskajo naprej, pršijo ga. Čas je nemiren, objema vse v sobi in vsakdo se mu prepusti, saj je njegov objem tako čvrst in topel. Odnáša čas besede, odnáša misli in tekočino. Vse s sabo odnese, da ne prinese nikoli ničesar nazaj.

Na ta papir pišem vaše telo, vedno več praznine zapolnjujem s temi besedami. Ne obvladam se več. Oklenite se me! Nisem star, nisem hrapav. Stisnite me k sebi, moje strune ne bojo počile, moj vosek se ne bo stopil, moj vonj bo ostal. Pobožajte me: jaz sem vas imel, da sem vas božal. S svojo sapo, saj jo poznate, vam bom spremenil lase iz slapa v morje. Dotaknite se me z vsemi prsti, z vsem telesom, naj se moje telo oblikuje po vašem, naj bo moja podoba vaša podoba naj bom vi.

In svoj glas mi dajte, dajte mi svojo svetlobo ust, jezika, slina in zob. Ugriznite me v jezik in

bom govoril po vaše, vaš glas bi rad bil! Uležite se zraven mene, zadihajte globoko, pogledjte me, ne glejte v strop, pogledjte me v oči: ali čutite globino, ali čutite, kaj je za njimi, spustite se noter, spustite se dol, zaplavajte po meni in poiščite, kar hočete najti, gotovo je notri. In kako težko je notri . . .

— Pesmi nastajajo kot hrošči iz bub, kot pajčevina iz pajka. Otroci kamne nabirajo in vsak ima svoj glas, svojo dušo. Vsak svojo barvo in sliko v očeh in za njimi.

Vanja je obrnil trak. Gospod Bauer je zvrnil luč. Mercedes Miklič je sedela na mizi in je imela steklenico nevarno med nogama. Marjetka in Žan sta izginila v kopalnico, od koder je kmalu zasmrdelo po plinu.

— Kot oblački dima se širi naše življenje, a se kmalu razblini. In kam gre, kam gre? V sobe gospe Tussaud. Tu ostane, postane na novo. Gotovo. Tu so peči mrzle. Marjetke ni več, da bi bil ogenj. Kje je lopatica, v kateri sobi leži in vzdihuje? Pesmi ostajajo lepe, saj so iz nje prišle, v njej so nastale. Le kje bodo nehale? Kje bojo sobe gospe Tussaud? Kje bojo končale?

Mercedes Miklič je krvavela iz roke ter zmedeno gledala okrog sebe. Gospod Bauer je proti ustom dvignil majhno črno stvar. Alan je še enkrat napisal:

In kako težko je notri . . .

potem je pogledal na stekleničko pred sabo. Jan je imel steklene oči in se je kar razbil na Vanji in njegovi kitari. Magnetofonski trak se je ravno odvrtil in bilo ga je za kakšne štiri ure poslušanj ali koliko.

V sobo je stopila Mme. Tussaud. Smehljala se je in nekaj gnetla v roki. Sredi sobe je spala ženska, kot živa je bila.

— Spajati se je odločil in začel. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

— Opatro oja pogleduje, besede nehotično zaplavajo, sobe gospe Tussaud so prazne, polne so oči in čutil. —

Franci Zagoričnik IZ MLAJŠE HRVAŠKE POEZIJE

V ta izbor je vključenih deset mlajših hrvaških pesnikov rojenih po drugi svetovni vojni, pri čemer je treba upoštevati, da je bilo to število izbrano povsem naključno, bolj z ozirom na možni obseg v revijalni objavi, kot pa glede na možnosti, ki bi izhajale iz same narave mlajše hrvaške poezije. Izbor ne želi biti antologijski, ne predstavlja neke skupine ali smeri v poeziji. Le tako je mogoče razumeti nekoherentnost izbora, ki ga povezuje zgolj nekaj (mogoče ne ravno) postranskih okoliščin, kot je sočasje in soprostorje različnih pesniških profilov, vključno z očitnimi simpatijami, ki jih sestavlja deli do določenih pesniških osebnosti in pojavov. Tudi pri posameznih avtorjih, ki so tu uvrščeni, ni mogoče pričakovati, da gre za predstavitelje njihovih najznačilnejših pesmi, saj gre za pesnike, ki imajo za sabo povečini že dovršen del (prehojene poti) svojega pesnjenja in ni bilo mogoče upoštevati vseh njihovih pomembnejših (izdelanih) faz, ki bi v primeru vključitve gotovo predstavljale bolj razvidno časno podobo pesnikov, a naj je to zaradi drugačnih zahtev prepuščeno za druge priložnosti.

Naziv, kot je mlajša hrvaška poezija, je izključno priložnosten; ta naj bi označeval določene vnanje omejitve, ki pa so realizirane tudi z izborom. Jasno je, da gre pri tem za izvzetost iz tistega, kar bi označeval pojem sodobna hrvaška poezija, da pa ne gre za neko izključujočo izpostavljenost ali za zaključeno strukturo, ki bi bila sama sebi začetek in sama sebi konec. O kakšnem novem valu ne bi mogli govoriti. Določene inovacije so včasih lahko bolj izraz ustvarjalne nedognanosti, kakor pa revolucionarni odmik od tradicionalnih modelov pesnjenja.

Bistvena inovacija, ki se dogaja v hrvaški poeziji, seže časovno gotovo daleč nazaj, zraven tega da je tudi sočasna in tudi že polpretekla. To so različni tipi konkretne poezije, za katere se zdi, da velja za vsakega od njih tudi določena časovna razporeditev glede na intenziteto njihovega pojavljanja. Resnica je takšna, da so na Hrvaškem že vsi tipi konkretne poezije postavljene v tradicijo, pri tem je naprimer vizualna konkretna poezija časovno že nekoliko odmaknjena, v kolikor ne gre zgolj za trenutni zastoj pri njeni socializaciji.

V primerjavi s semantično konkretno poezijo (delitev je prevzeta po Tipologiji konkretne poezije Denisa Poniza, Problemi 6–7/1975), pri kateri je mogoče ugotoviti že daljšo tradicijo, mogoče od Kruna Quiena, vsekakor pa od Bora Pavlovića naprej, se kaže

ravno pomanjkanje daljše tradicije vizualne konkretne poezije kot njena nadaljna če že ne izhodiščna (krivda) ovira. Dejstvo je, da je v skupini mlajših hrvaških pesnikov rojenih po vojni bolj malo takšnih, ki bi se posvečali vizualni poeziji, sploh pa ni nikogar med njimi, ki bi se uspešno prebil do javnosti (samostojne knjige, razstave). Opozorilo velja temu, da je vizualna poezija v tem izboru odsotna, dasi veljajo tudi njeni ustvarjalci za mlajše hrvaške pesnike: Zvonimir Mrkonjić, Mladen Machiedo, Borben Vladović, Antun B. Kolumbić, Goran Babić.

Prevladujoče težnje, ki izstopajo pri tem izboru, so očitno na področju semantične konkretne poezije. Gre torej za tisto plast besedne umetnosti, ki se je z refleksivno močjo obrnila proti svoji lastni materiji, a ni zajela zgolj besedo kot svoje temeljno izrazilo, enako ji je mar tudi prostor, na katerem se ta beseda nahaja in ga obravnava kot enoto estetske ravni; predvsem velja to za Darka Kolibaša in Zvonka Makovića (glej tudi Probleme 118–120/1972). Ta lastnost seveda označuje neposredno sorodnost z vizualno poezijo. Pri semantični konkretni poeziji se poleg novega pojmovanja prostora pojavljajo tudi odmiki od ustaljenih obrazcev sintakse in gramatike; v primeru večje sonorizacije se sporočilnost (pomen, smisel) prevesi od tradicionalnega pomenjanja (besed, stavkov) na raven glasovnih učinkov in podobno.

Vsekakor se v ta prizadevanja vključuje tudi mlajši Milorad Stojević, ki manipulira z obsežno kulturno dediščino Evrope v prizadevanju po nevsakdanjih toda suverenih estetskih učinkih; beseda je v njegovem primeru prav tako osvobodena (seveda kakor Poundova ali pri nas Svetinova ali Jesihova). Enako se Branko Maleš opira na funduse evropske kulture, vendar kaže pri tem na možnost detaljne obdelave snovi (materijala), kjer je bistvenega pomena tudi obračanje besede skupaj z izkoristki tega obračanja (nov von – in iz tega **von pezenov**; oziroma **črn trp na mrzkem dnu** – namesto običajnega črn prt na morskem dnu, pri čemer je **trp** izkoristil za izraz **trpka črna dirka**).

Na isti poti je tudi Ljubomir Stefanović, ki prihaja do svojevrstnih estetskih učinkov s souporabo jezika starih zapisnikov, pri čemer se odkriva uporabnost že zdavnaj pozabljenih besed v povsem novi estetski funkciji. Zdi se, da uspešno odgovarja na potrebo po svobodnem jeziku. Namreč novega si ni treba izmišljati, treba ga je (novo) izbrskati iz pozabe!

Prodor konkretnega očitno izvaja tudi Momčilo Popadić. Njegove Teze o Feuerbachu niso zgolj iz postranskega razloga posvečene Tončiju Petrasovu Maroviću, pesniku z izvrstnimi zaslugami pri avantgardizaciji sodobne hrvaške poezije. Pri Popadiću sicer prevladuje tradicionalni pesniški rekvizitorij (meter, rima in seveda vsebina), pri Tezah o Feuerbachu pa kaže na to, da je samo še pesniško občutje tradicionalno, le da se v ta prostor mirno in brez vsakega nasilja naseljuje tudi konkretno.

Darko Kolibaš

Brezno je prostor

Če časno izganja k začetku

Brezno je prostor

Prva brazda na tem pomniku

Prvič razsekana debla

Na preseku takšno seštevanje

Po rezilu sekire

Udarec prehitrega razmaka.

Od vseh

del ponižanega razmaka
del lástnosti, razvnetosti

od vseh pogovorov

Odprtost Ponavljanja
REZ besed, Razlik
v lesu
papirju
brez vnašanja
brez načete podlage
samo z vrnitvijo
da smo,

z več skrbi za

TA SLED

brez načete podlage

ruši.

ti kožo razpne

N na boben praznine
zrna zraka

KRIPTOGRAFIJA

SVETO Sunyavada

ZAČETKA

Amon – RE

S
↓
zero

Dotakne se ROŽE

„Tretji Udarec,

Zunaj.”

Jakša Fiamengo

Balada o drevesu

Ko sem ga videl

sem opazil da ima vse tri razsežnosti in barve

in da meče senco

sprva se nisem spuščal v razplet dogodkov na njegovi
koži nisem mu več kratil časa saj bi bil kmalu
v letnicah skrit

To drevo

dozorelo do oblasti nad lastno rastjo

umira

v moči prsti zaman vzdržuje svojo podobo

Polni so bližine ti vrhovi sonca

in v dneh ko se vrha svoje poti še nisem niti dotaknil

so me mesta ki so se umikala zatekla v nekem drugem
mestu z oslABLJENO senco v sami bližini morja

Kakor bi rekel

To drevo

dozorelo do oblasti nad lastno rastjo

umira

v sledovih prsti objokuje svojo silno smrt

Pogovarjal sem se

s priokusom zgubljenе podobe v šipah izumrlih časov
z vrhovi požganimi pri odkupu nižin

vse to so bile preveč omahljive bližine

Mogoče prav zato

To drevo

DOZORELO DO OBLASTI NAD LASTNO RASTJO
UMIRA

v zrelosti prsti prisluškuje svoji marljivi smrti

Zvonko Makovič

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je pepelnik, pisalna miza,
stol, svečnik, knjige, škatle.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je škatla.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je škatla, v kateri
so položeni vsakršni predmeti.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je predmet, ki
se ga prvi dotaknem in izgovorim njegovo ime.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je postelja, če ležem
nanjo in vem, da je to postelja.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje so stvari, za katere vem njih
mero, izvor, funkcijo, material in ime.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je kocka, če je zemlja
v obliki kocke in kroglja, če je zemlja krogla.

Kaj je tvoje okolje?

Moje okolje je oddaljenost od stola,
na katerem sedim, do stola, na katerega bom sedel.

Kaj je tvoje okolje?
Moje okolje je planet,
ki ga lahko obidem in rečem, obšel sem
planet, ki se imenuje Zemlja.

Kaj je tvoje okolje?
Moje okolje je pepelnik, pisalna miza,
stol, svečnik, knjige v škatli,
ki se imenuje planet—škatla.

Kaj je tvoje okolje?
Moje okolje je število predmetov, katerih
imena poznam in vem, čemu služijo.

Kadar rečeš kadare
da ni to kar češ kot je že nekje
rečeno. Kadar **izgovoriš** da
tisto kar je **bilo** povsem splošno nisi
to kar boš rekel. Kako si se napotil
iskati.

Novo sliko. Sliko izgovorjenih
besed iz znanega slovarja ti nisi tega rekel.
V konstelaciji iz/mišljenega in že
znanega na tebi je trdni prostor na katerem
boš dogorel.

Kakor nedoločen predmet, kakor
neimenovana stvar pod roko. Roko ki
ne more sama reči: „**absolutno sem določila.**“
To ni tvoj prostor. Ti se premikaš. Premaknil
se nisi s prejšnjim molkom in prihodnjim jezikom.
Premikaš se s trenutno igranimi besedami in
stavki. Iz splošnega in znanega sistema.
„**Premaknil sem se, da bi bil,**“ ni resnični
korak. „Govorim in tako se dogajajo premene
okrog mene in v meni. Govorim, torej,
določam svoj prostor.“

Govoriš imena dejstev, da bi izrekel
samega sebe.

Rečeš da je tisto kar je zdaj v tvojem
dosegu prej bilo tuje ker nisi rekel.
Ker nisi rekel: „**pred sabo imam obliko**
in poznam ne le njen.“

Ne le njen videz pač pa
tudi njeno ime. Ime ki ga razločno
izgovarjam. Ime ki mi je znano.
Ime ki ga ne morem dati sebi, ker je mene
že nekdo drug določil s svojim
jezikom. **Meni bodisi NE bodisi DA** znamim.“

Na tebi je. Izmera lastnega premika
od tistega kar si izrekel do tistega kar boš
rekel s tem kar **ravno** govoriš.

Na tebi je da poskusiš. Na tebi bo da
zmoreš.

Na tebi kakor da, Nisi. Rekel:
„**Oglasil se bom prej.**“ In se ne boš niti oglasil
niti si se **oglasil** v pravilni
in edino možni krog.

In re. Češ da, Nisi. Si bil da boš v
ozkem in majhnem. V ozkem in majhnem
svetu ki bo majhen samo tebi če.
Ne razlikuješ njegovih pravil in svoja. Pravila
če jih ne poznaš.

Božidar B. Bagola

Zelenilo dvoma

Vsi ti ki grejo brezskrbno mimo
so podobni ljudem čeprav kar naprej
odletujejo od avtomatov iščem zmečkano
besedo ravno tisto s katero je obsojeno
preskakovanje vprašajev

nekoč sem imel prijatelje zelo
popustljive v igri z dežniki
zjutraj zman iščem sledi njihovega
bega in nikakor si ne razjasnim
zamrznjenost laskavih hrepenenj

preprasti se pomeni za vedno ostati
majhen opravičevati se pred strganimi
hlačami obupavati zaradi pozlačenega zoba
kljubovati postelji brez slamarice sen
o polsnu drobitve

mi bo sploh kdo privoščil
klofuto ugotovil da sem gluh
mogoče se ne bi bal za mimoidoče
ali pa gre za enostavno poigravanje
noči s smaragdnimi zvezdami
na svinčenih prsih delavke

Na odhodni postaji

hotel sem živeti
na čelo mi niso vtisnili znamenje
zato nimam za kaj dvomiti

odhajajo čič gledajo bolj zeleno
njihov čas se ne vrača v jutri
moral bi vprašati za upanje in srce
v sivini nemega nasmeška

za domovino so nekoč umirali
ideali so kljubovali četudi popljuvani
ne zadošča lajati na rodove
zvestoba ne trpi krvi

hitro odhajajo
izseljenci lastnih grobov
niti mater mi ne psujejo

Džemaludin Alić

Ex nihilo

I.

večer zapušča mesto v zavetju
mrzli orli nad dušami
so okameneli in popolni

ni te nikjer nisi bil
vendar si v otrdelo pest
zapisal:
tukaj sem

II.

vračajo se iz globin
sanjajo dan dan dan
ves večer tako otožno
dan dan dan
imajo črn nasmeh
daljno ljubezen
skoz katero bojo občutili
da je zapihala
smrtna zarja

III.

sončni zahod zapleta vrvi in radost
samota znotraj enega debla
daruje
z roke v roko leti poljub
prišel je neva bljen gost
v torbi ima srhljive sanje

IV.

pogled je dolg kakor njiva
slepec torba
zaman popoldne
dnevnik o samomorih
štrajk propagande

vsemu manjka poraz

V.

jesen se obo tavlja
topi zobje grizejo
nad glavo se osiplje zaspanost
povsod plamti groza

iz kraja v kraj
poteze časa
ki
v ničemer ni

VI.

divji objem gnilo sadje
samota začenja grizti

svetilka nalepem golta prostor
oči močnejšega so zmeraj blizu

spustil se bom v ta skrivališča
pogledal bom kje se skrivam
čutim:
tu sem se rodil

Momčilo Popadić

Teze o Feuerbachu

Tonči P. Maroviću

I.

Pogovor o ljubezni je kot sončni zahod,
ki se spušča na Primestje,
ko se šakali še skrivajo
v borovem gozdličku.

Ne ti ne jaz ne opažava kopna,
na katerem se množijo dogodki,
ne veva, da imava na kolenih
časopis ali roke

ali vejico temarise. Teze o
Feuerbachu so na mizi
notri v hiši. Večer naglo
vstopa skoz dimnik. Glej:

gozd gori. Poslušaj veter!
Pogovor o ljubezni povzroči,
da postaja znanost
pogubna. Sva mar nezadovoljna
z abstraktnim mišljenjem?

II.

Silvija in Marko stopata v morje,
škropita se. Oči se jima smejiyo.
Oblaki se oddaljujejo,
približuje se poldne.

Orgelski zvoki se kakor kačam podobne
megle vzdigujejo skoz krošnjje.
Sol po telesih, kaplje
potu na licih.

Družbeno življenje, pravijo, je v bistvu
praktično. Vonj juhe
in vonj vročega kruha draži
nosnice. Telo postaja težje.

Besede se vračajo. Spremenjene.
Otroci prihajajo. Z morja se kadi.
Lajež in pljuskanje rib
skupaj v krajini.

III.

Vznemirjeni otroci kopna
prihajajo in kličejo:
za njimi, pod njimi,
okrog njih – skalovje.

Ljubimca gresta zvečer mimo
objeta, naslonjena na
hrbet poletja, z modrimi očmi.

Prihajajo sporočila in glasovi
iz daljnih dežel. Zgolj
ravnodušnost jih pričakuje.

Svet je tukaj.

Gre za to, da ga
spremenimo.

Sonja Manojlović

Potovanje

Ne bom prekršil tistega majhnega pravila: samo potovanje, brez odhoda. To je sila močnejša od mene in še ne razume, da ne nasprotujem, da njena navzočnost ni odločujoča, saj gre le za to, da me bo pridobila. Brez sijaja, brez trpljenja na robu, po čigar strmini lahko brez bojzani stopam do dna, kakor se čustvo spušča od stavka do besede, potem do zloga črke in nazadnje do praznine, ki se temu upira.

Brez naslova

Toda nisem videl vsega tistega, česar tišino sem občutil. Mogoče se narava z grozo oglašča z našo mislijo. Od časa do časa brezglasje in vsi mali prostori, ki se v veličastni slogi preseljujejo skozme, me nalepem presenetijo s svojo skrivno zvezo. So igra, slap, bleščava, izgubljam. Misel se raztaplja v vse drugo – neka tekočina, brez melodije – da me preplavlja.

Vaja

Recimo: stvari in vse drugo. Mi nismo zunaj in ne poskušamo vstopiti. V groznem slepečem jadrju smo in si prizadevamo ven, da bi spregledali. Ta skrajna enostavnost besed gotovo prihaja odzunaj skoz drobno stanjšano praznino, ki nas povezuje z zračnim počelom; namreč nemir.

Milorad Stojević

Uživanje grifonov

Vsi vi, prijatelji moji v njej, beli sfingi,
žvečite dlake crknjenih grifonov
– ne vede, da je to laket urbanega maga,
megla grbaste garje v špiritu,

kjer špirit izpira saje s svojega elastičnega očesa,
kjer špirit izpira saje s svojega cilindričnega
spola –

– ki je menzuro presekala na dvoje.

(Ko so laponski bicepsi zbirali materijo
v svoje lase in Arkadijci napisali formulo
elementa škrlatnega pileusa z mumpsom –
na lastne vence betonskih koral.)

V tem akvariju ust in grifonskega mesa,
med alfo in kokco,
je Vergil čudaško pital kače,
ki so se v kanjonu dotikale kosti
redkega bratstva.
(Še bo čas za konjsko fiziko,
favore marittime,
elegie flebile,
rime volgari!)

Očetovstvo Apolona počiva v spektru,
v nekem neuskušenjsko-časnem
katapultu,

tok in nikjer tako – a je bistro –
podobno kot grejo vaši otoki mimo
v sfingnih očeh
in zginejo v olju opičjih čeljusti,
– v Herojski Podobnosti z mladim
hudičem-prascem.

(Kdo nas snema v njem?)

Končno nekdo prikrajšan za Pepelkino Nogo!

To je podobno osvajanju Male Azije
podobno avguru v Avgijeji psici –
v jezdecih pred kobilo-avtoriteto.
(Naj bo kobila Spremljevalka!)

Visoko zgoraj v mesu vse dni trobi na prste
dvanajst Kitajcev (obrnjenih proti arhipelagu):

„Br dan! Grifonski sladokusci! Br dan!”

Ampak kdo sika v arhipelagu?

Kdo pripravlja pecivo na ladji?

Pike se pomikajo in potem obstanejo –
potem ko nevidna roka pritisne na sproživec
genetskega
fotoaparata.

Oko pade pred noge velike soteske
oblite s krvjo.

(Tu so po kosilu poljubljali kobilo.)

In potem? Tovariši!

Poklonite se dlakastemu kemblju, ki nam

na poligonu prihaja nasproti!

Vse drugo zeleni v pečeh? !

Branko Maleš

Glasba

von pazenov je
nov atribut plaže
zvečer se zavleče ves
pesek v polžev popek

—lahek bo
(kot nohtki deklice ki je obrv plitvega vala)
kot palmin lak

črn trp na mrzkem dnu
kot onemogla trpka črna dirka

nov von
zvečer, visoko —
do samega pop polža —
ves!
v hišo s spraskano rožo
od naglic
kot nov oče
kot gield

topa krogla se sanko
po trebuhu
pločevina bobni skoz rogovile ure
(dolga vrsta utrujenih valov)

kot krdelo kamnin
kot onemogli trpki črni trak

prav takšna nenavadna podoba
" tako " "
takšna trakasta tercina:

Prevod s terakote

e. piaf
kot korak dežja
krak vode
ki hodi!

kaplja dela — tak
kot vitka biljardna šiba!
kaplja krogle — kot
tak

peklenske plenice helene
razrešijo nalepem
trojansko pokanje
po zgodovini:

po zgod po zgod — paff!

(piaf — žejni znak dežja)

podatki o avtorjih

Darko Kolibaš (roj. Zagreb 1946): **Rez** (1969), **Hoc igitur, corpus** (1970)
Jakša Fiamengo (roj. Komiža na Visu 1946): **Stepenište** (skupaj z M. Popadićem — 1966), **More koje jesi** (1968), **Vjetar oko kuće** (1975)
Zvonko Maković (roj. Budrovci pri Osijeku 1947):

tak na magn. traku!
črke so vojščaki —
ali užitki
kot nagonska polinezijska leksika?

kot datlji.
polzi dež
ali
kot izrezan premočen
detajl
čigar ustnice so kos vode

Ljubomir Stefanović

•
non piscis nobilis
pač pa riba ravno
ujeta
pač riba majhna
priljubljena
Fischpastete
netto teža: 75 g
ingredints: fish 50 %
fattines 30 %
other offals skimmed milk
Jugoslawisches Erzeugnis
rok trajanja neomejen
We love fish paste
ye ye

•
Vodja sardel
govori o prototipu
o medsardelnih zvezah
o bitju in žitju
navadne sardele
o sardelizmu
ki vliva pogum
ko se bije boj z mrežami
vrača vero
v pravo pot
skozi šir na obzorja
selitev
v globoka morja

sardele vzhičeno
zburkajo morje
sesavci na levutih
vržejo mreže

Društveno življenje, pravno, je v bistvu
praktično. Vojni juha
in v prvi vrsti kruha
U žilama će ljepota teći (1968), **Prostor voštanice** (1969), **Karta svijeta** (1971), **Oko u akciji** (likovne kritike — 1972)
Božidar B. Bagola (roj. Vrbišnica v hrvaškem Zagorju 1947): **Bjegunac svete uspomene** (1971), **Samoobsodba** (1974)

Džemaludin Alić (roj. Zenica 1947): **Razbijanje površine** (1969): **Tamni kristal** (1969), **Sezona lova** (1973)

Momčilo Popadić (roj. Blato na Korčuli 1947): **Stepenište** (skupaj s J. Fiamengom – 1966), **Igračke mutnog uma** (1969)

Sonja Manojlović (roj. Zagreb 1948): **Tako prolazi tijelo** (1965), **Davnog stranca ljubeći** (1968), **Sarabanda** (1969)

Milorad Stojević (roj. Bribir pri Novem Vinodolskem 1948): **Iza štita** (1971), **Litvanski erotski srp** (1974), **Ličce** (1974)

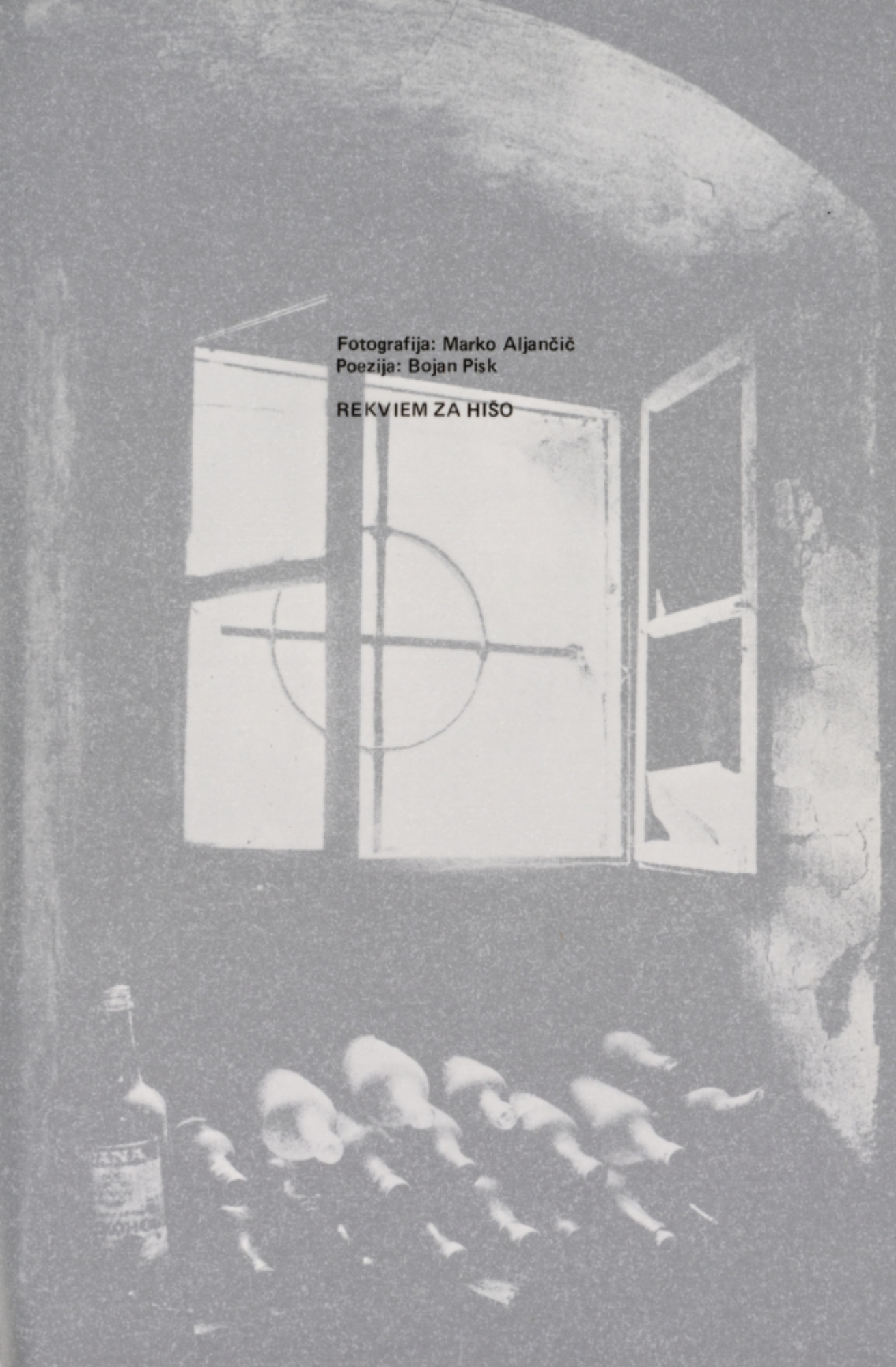
Branko Melaš (roj. Zagreb 1949) je sodeloval v **Zborniku mladih hrvatskih pjesnika** (1973)

Ljubomir Stefanović (roj. Beograd 1950): **Pene ali kaštigi** (1975)

Izbral in prevedel Franci Zagorčnik

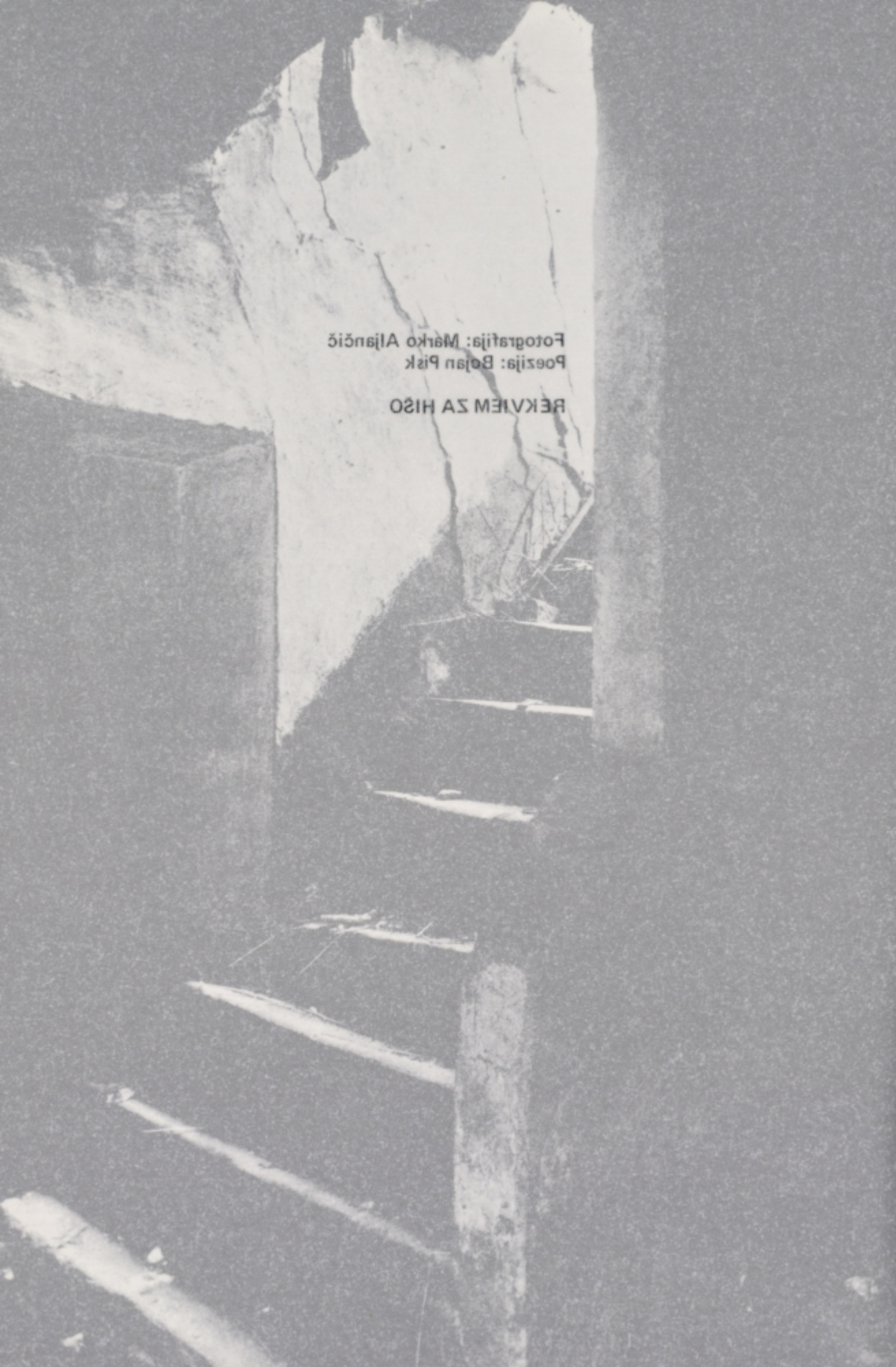

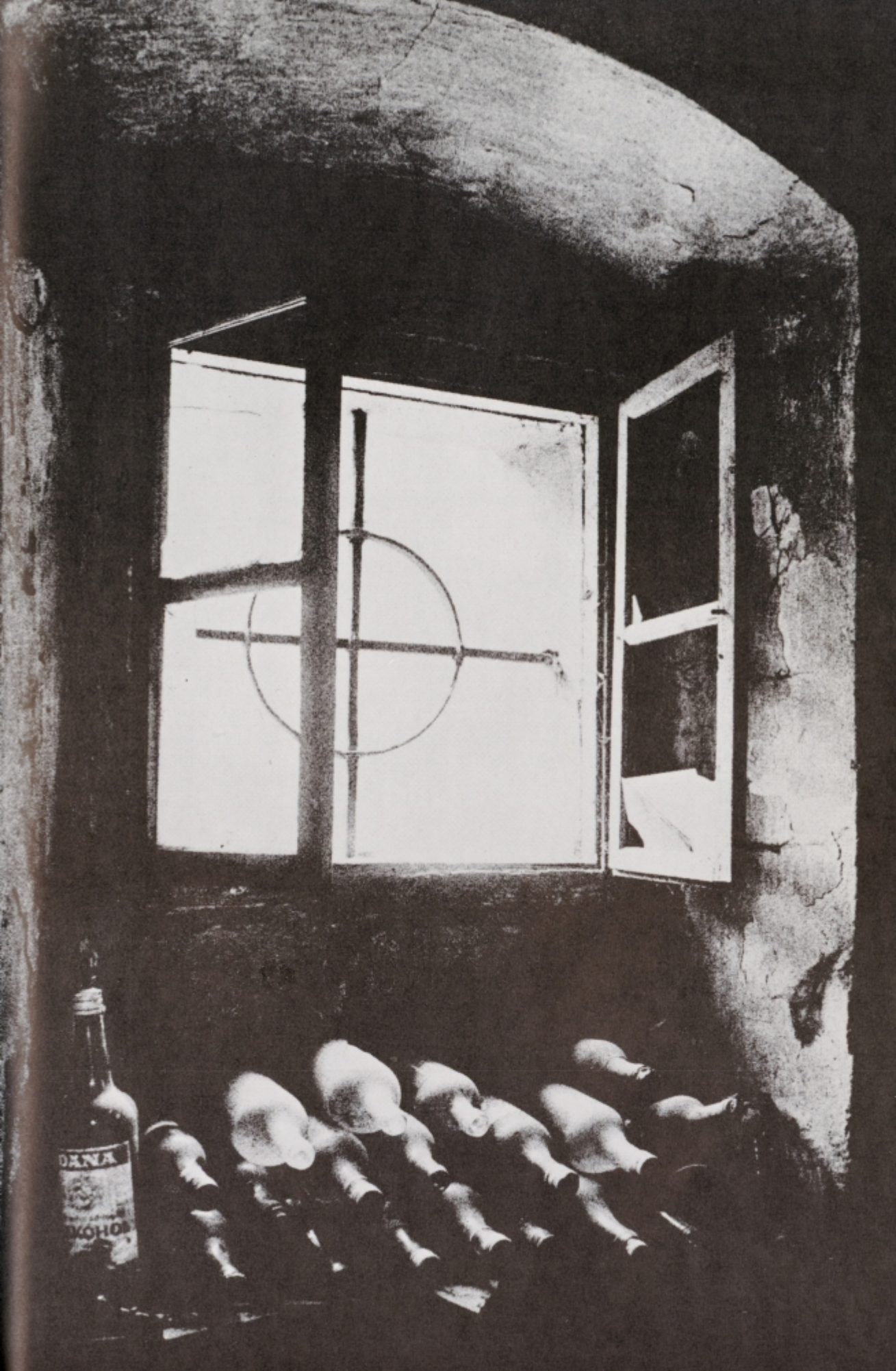
Fotografija: Marko Aljančič
Poezija: Bojan Pisk

REKVIEM ZA HIŠO

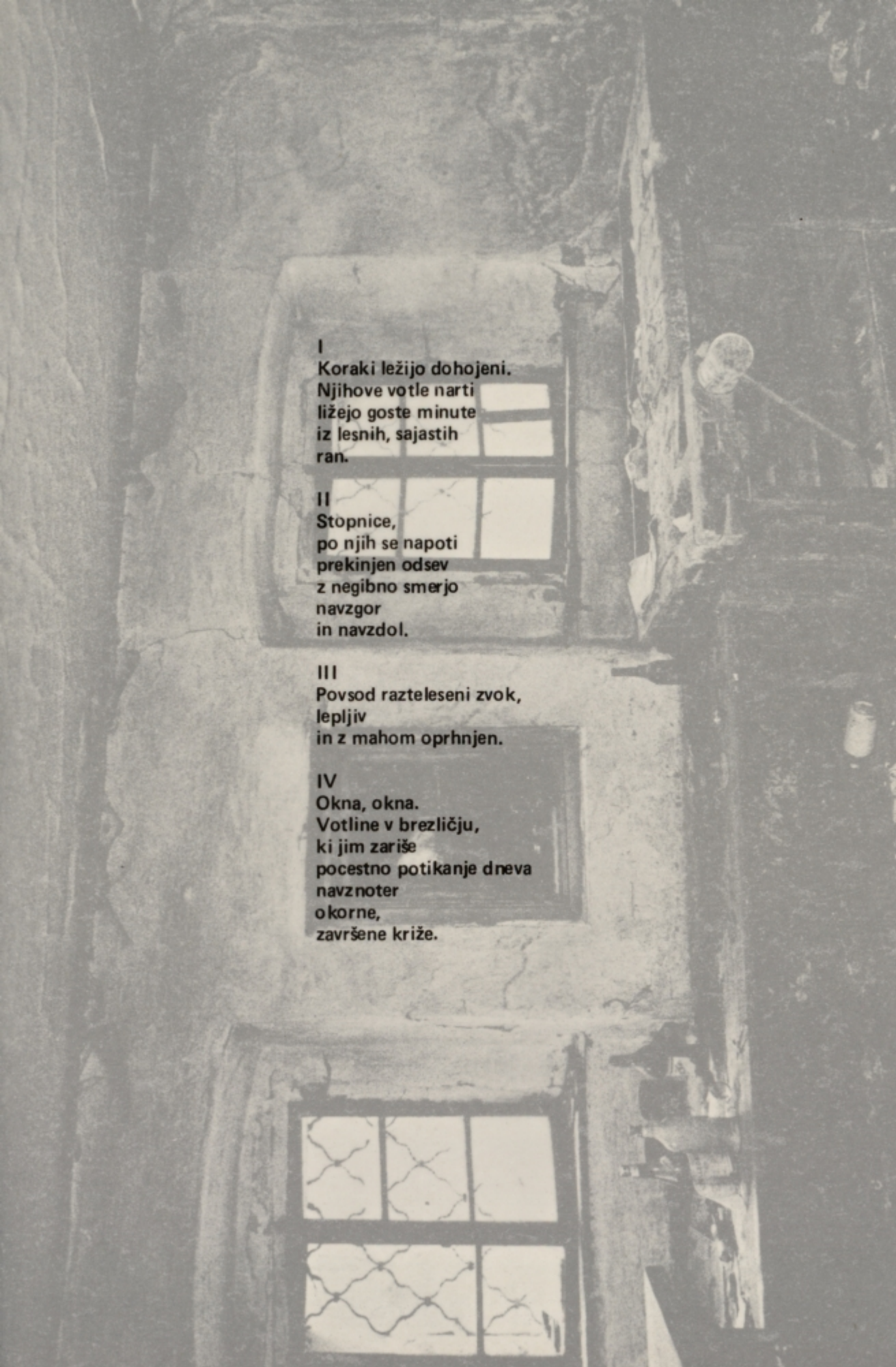

Fotografija: Merko Aljančič
Poezija: Bojan Pisk

REKVIEM ZA HIŠO

I
Koraki ležijo dohogeni.
Njihove votle narti
ližejo goste minute
iz lesnih, sajastih
ran.

II
Stopnice,
po njih se napoti
prekinjen odsev
z negibno smerjo
navzgor
in navzdol.

III
Povsod razteleseni zvok,
lepljiv
in z mahom oprhnjen.

IV
Okna, okna.
Votline v brezličju,
ki jim zariše
pocestno potikanje dneva
navznoter
o korne,
završene križe.

I
Koraki ležijo dohojeni,
Njihove votle narti
ližejo goste minute
iz lesnih, sajstih
tan.

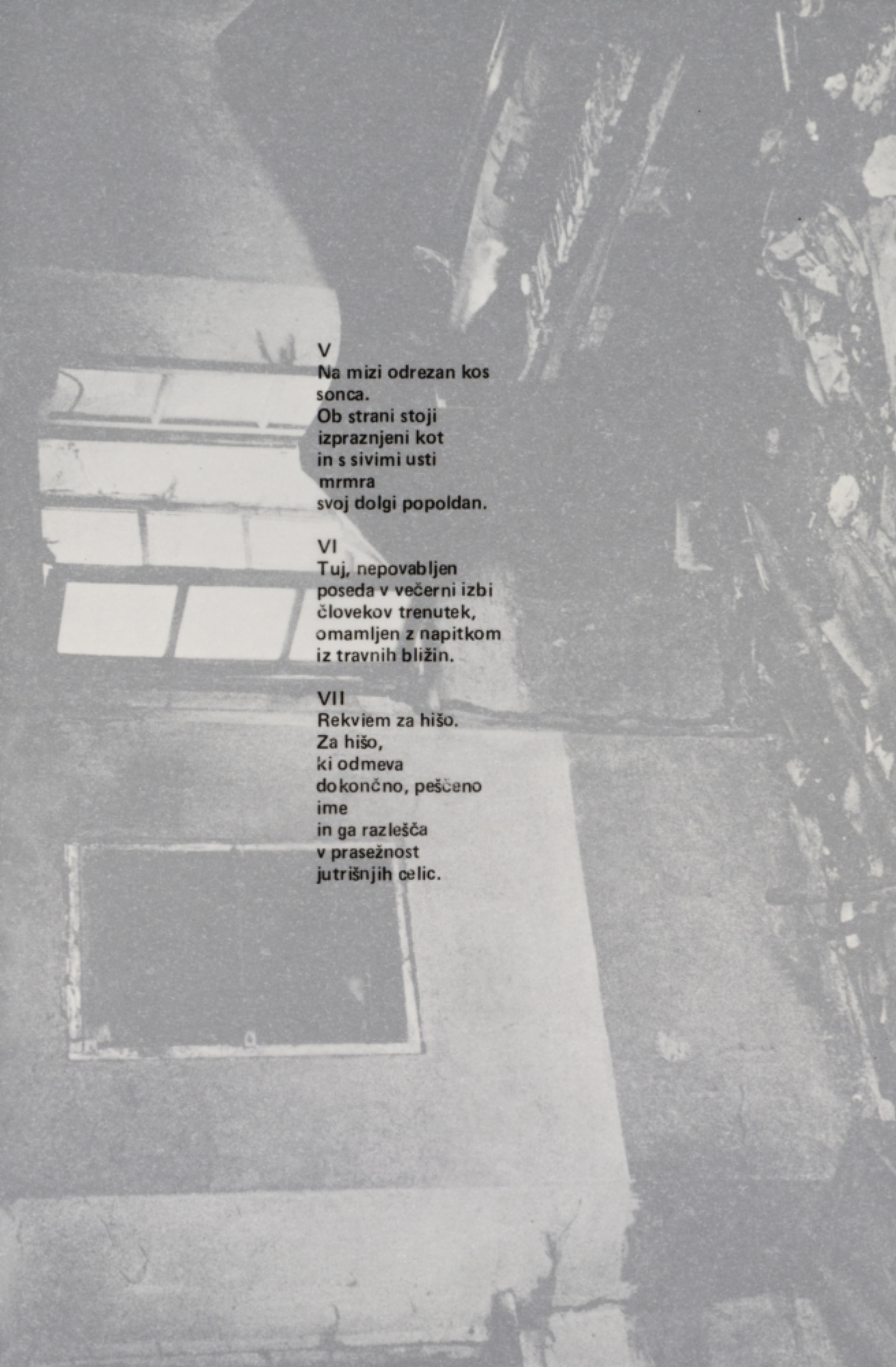
II
Stopnice,
po njih se naboti
prekinjen odsev
z negidno smerjo
navzdor
in navzdol.

III
Posod raztelesen zvok,
lepjiv
in z mahom oprnjen.

IV
Okna, okna,
Votline v prezliju,
ki jim zarša
pocestno potikanje dneva
navznoter
o korne,
završene križe.

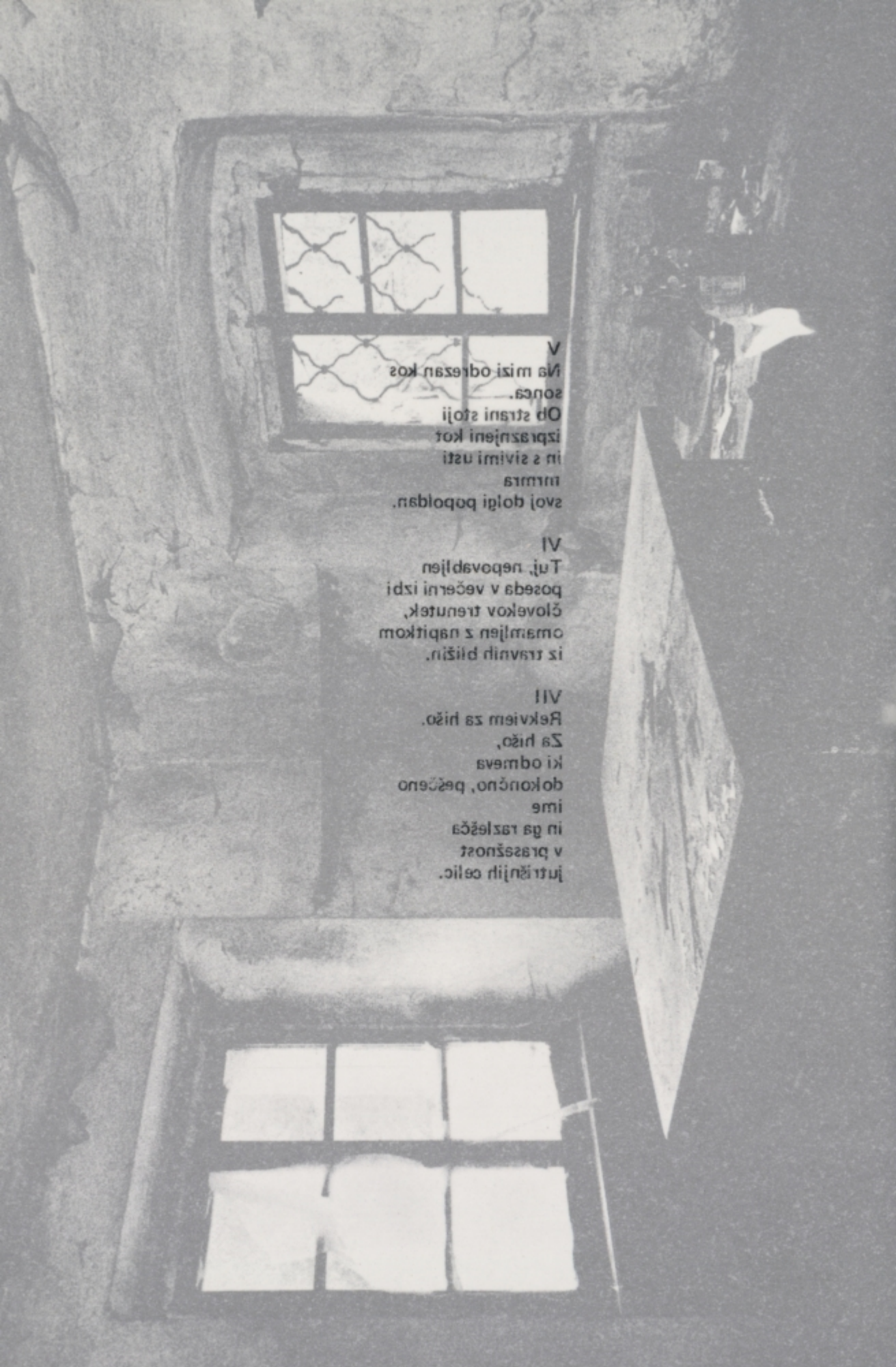

A black and white photograph of a dilapidated building. The image shows a window with a dark frame and a view of a street or courtyard. The building's facade is weathered, with peeling paint and visible structural damage. Debris, including what looks like crumpled paper or fabric, is scattered on the ground in the foreground. The overall mood is one of decay and neglect.

V
Na mizi odrezan kos
sonca.
Ob strani stoji
izpraznjeni kot
in s sivimi usti
mrmra
svoj dolgi popoldan.

VI
Tuj, nepovabljen
poseda v večerni izbi
človekov trenutke,
omamljen z napitkom
iz travnih bližin.

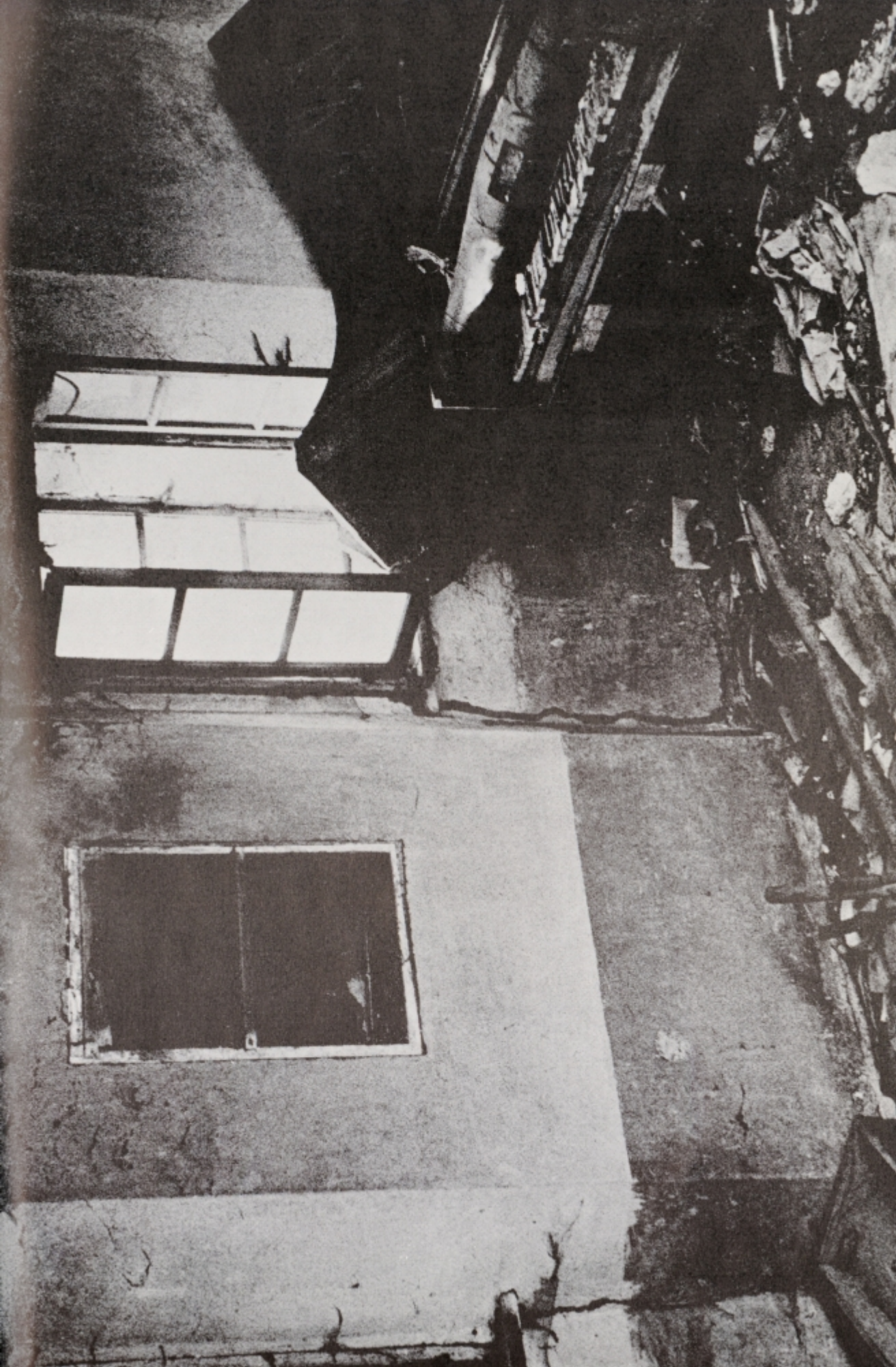
VII
Rekviem za hišo.
Za hišo,
ki odmeva
dokončno, peščeno
ime
in ga razlešča
v prasežnost
jutrišnjih celic.

V
Na mizi odrezan kos
sonca.
Op strani stojijo
izpraznjeni kot
in s sivimi usti
mrtva
svoj dolgi popoldan.

VI
Tuj, nepovabljen
poseba v večerni izbi
človekov trenutek,
omamljen z napitkom
iz travnih bližin.

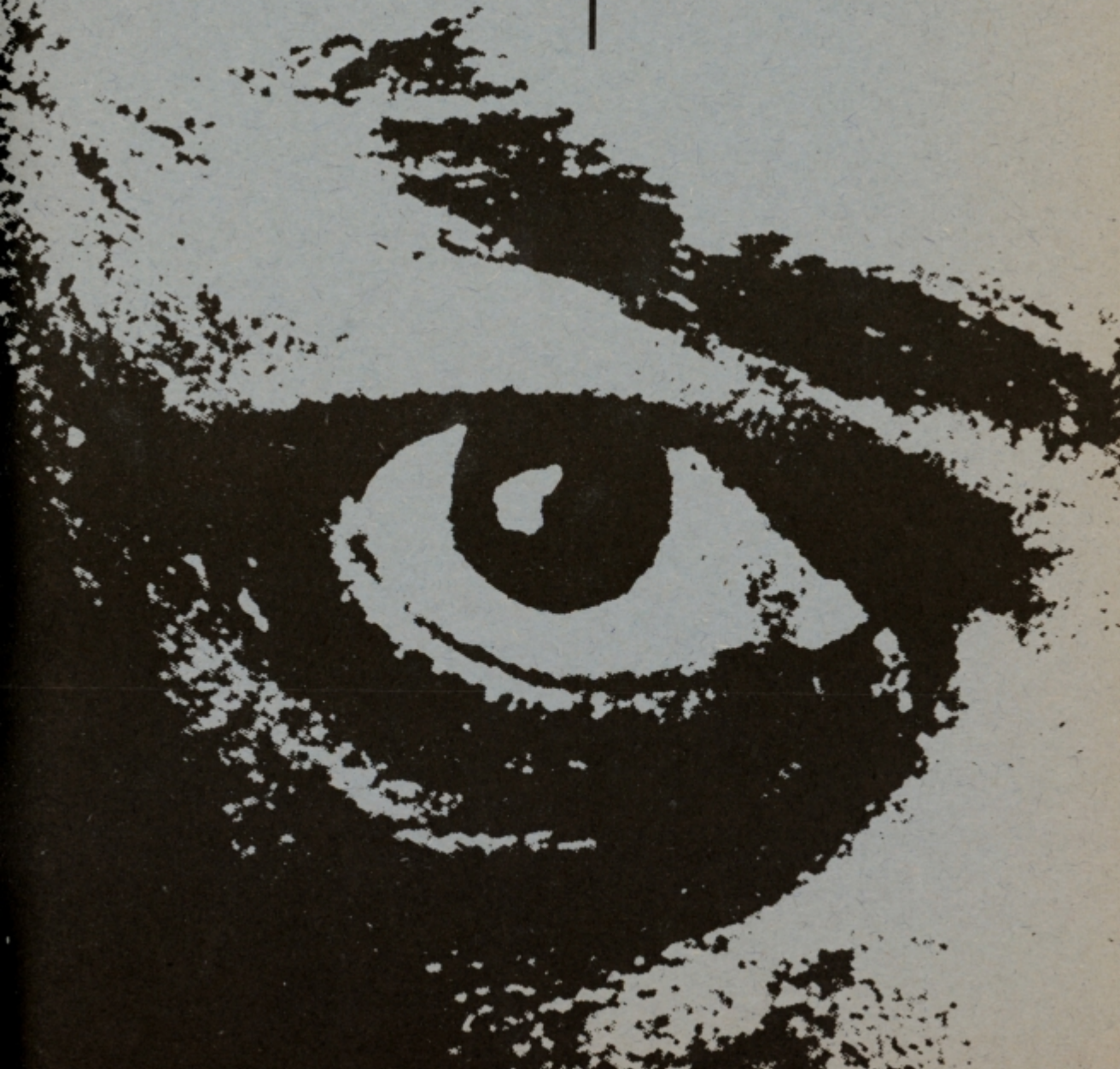
VII
Rekviem za hišo.
Za hišo,
ki odmeva
dokončno, pešeno
ime
in ga razlešča
v praznino
jutršnjih celic.

PROBLEMI

kritika & esejistika

Denis Poniž

EROS IN REVOLUCIJA

Die Grenzen meiner Sprache bedeuten
die Grenzen meiner Welt

L. Wittgenstein

I. K besedam

Motto tega zapisa o novi knjigi poezije Iva Svetine *Vaša partijska ljubezen, očetje! Herojska smrt življenja . . .* (samozaložba 1976) je vzeta iz Wittgensteinovega spisa *Tractatus Logico-Philosophicus* in je dovolj provokativen, večpomenski in sporen, da ga je moč postaviti ob poezijo avantgardnega tipa, ob njeno postavljenost v svet. Posebej še, ker za to poezijo velja tudi neka druga misel, prav tako vzeta iz omenjenega Wittgensteinovega spisa, ki se glasi: „Česar si ne moremo misliti, tega ne moremo misliti, prav tako ne moremo reči nekaj, česar si ne moremo misliti.“ Poezija je izrekanje sveta, toda izrekanje in svet sta najprej v misli. Misel določa meje izrekanja in meje sveta. Poetična misel pa je nenavadno ekspanzivna, nevsakdanja, nepodrejšajoča se znanim in uporabljenim modelom. Zato je tudi svet, ki ga izreka, in izrekanje samo, ekspanzivno, inovatorsko, presenetljivo, neznano, pretresujoče in pretresljivo, morda celo odbijajoče, neprijetno, srhljivo. A bodi še tako sporna, Wittgensteinova misel ustreza poetičnemu diskurzu vsaj na eni ravnini: predstavljaljivost poetičnega sveta je tesno povezana s predstavljaljivostjo poetične besede, med njima je težko, če že ne nesmiselno, potegniti mejo. Wittgensteinova misel in delo na področju filozofije in logike jezika sta ena izmed osnov sodobne semiologije, v marsičem se povezujeata tudi z drugimi sodobnimi tokovi na področju literarne znanosti. Knjigo poezije, ki je pred nami, bomo poskušali predstaviti luči takšnega razumevanja poetičnih zakonitosti, ki ne postavlja v prvi plan vrednotenje kot določila lepega in nelepega, marveč poetični jezik kot čutno-nazorno predstavitev imaginarnega sveta, ne glede na apriorne estetske modele. In sam razvoj avantgardne poezije se izmika takšnemu prilikovanju, medtem ko je še mogoče natančno opisati ekspresionistični estetski poetični model v vseh njegovih variantah od Kocbekove, obeh bratov Vodnikov, Voduškove, do Jarčeve, Lovrenčičeve, Majcnove in Oničeve, nikakor ni mogoče tako precizno določiti meja estskega poetičnega modela vseh tistih rodov, ki so se v slovenski poeziji uveljavili po drugi svetovni vojni. Najteže je estsko-formalno modeliranje avantgardne poezije, čeprav sta dovolj natančno opisani obe sočasni smeri: tista, ki se obrača k besedi in ona, ki se obrača k stvarjem. Svetinova poezija je ves čas obrnjena k besedam in prav je, da jo poskušamo analizirati v skladu s tem prvim, a vsekakor tudi najpomembnejšim določilom. Čeprav ni namen tega zapisa podrobnejša razvojno-oblikovna predstavitev zbirke, pa je potrebno izreči nekaj zunanjih podatkov o njenem mestu med štirimi pesniškimi zbirkami Iva Svetine. Čeprav je po letu izdaje (1976) najnovejša, se po letu nastanka (1972) uvršča pred *Botticellija* (1975) in tik ob *Heliksa in Tibijo* (1973) in sodi, kot smo zapisali v pregledu tekoče pesniške produkcije *Poezije in kritike v Naših razgledih*: „ . . . v času kulminacije njegove „čiste“ erotične faze.“ V uvodu v zbirki je avtor sam podrobneje razložil nastajanje zbirke in njeno pot od rokopisa do knjižne izdaje. K temu poročilu ni kaj dodati, v svoji lakoničnosti in informativnosti je zanimivo predvsem za tisti del literarne znanosti, ki ga poimenujemo *sociologija literature* ali *literarnih pojavov*. Seveda pa je to poročilo dragoceno tudi zato, ker nam sporoča mnogo dragocenih podatkov o samem nastajanju rokopisa, o njegovi tesni povezavi z erotiko *Heliksa in Tibije*, ki se nadaljuje v *Botticelliju* in v *Joniju* (1976, v tisku). Svet erotike, ki z obsegom in intenziteto že pričinja formirati poseben izraz (o katerem bo v nadaljevanju še govor), je v zbirki *Vaša partijska ljubezen, očetje!* dopolnjen ali presvetljen z elementi, ki imajo v drugih zbirkah samo sekundarno vlogo (zgodovina, domovina, estetika, etika, filozofija, logika, politika, retorika) in ki nenedoma zaživijo ob erotiki z enako veljavo in enako izpovedno močjo. Nenedoma se znajdemo ob dveh nasprotujočih si in navidez nezdržljivih območjih jezika: erotično izrekanje pripada po našem splošnem in izkustveno potrjenem prepričanju intimni, zasebni, dualni sferi jezika, politično, ideološko, svet obvladujoče izrekanje pa je vedno ekstrovertirano, namenjeno množici, akciji, spreminjanju, novemu, neznanemu. Erotika mora „uporabljati“ drugačen jezik kot politika in njuno sopostavljanje lahko povzroči samo disonantne estetske učinke. Tudi diahroni razvoj erotičnega in političnega jezika pripadata dvem različnim modelom: prvi je v diahroni osi le malenkostno variiral (erotična poetična izpoved antične poezije ni nič „boljša“ od sodobne erotične poezije), drugi je variriral v skladu z vsemi zgodovinskimi, socialnimi in političnimi spremembami od antičnega do sodobnega sveta. Če uporabimo Wittgensteinovo uvodno misel, potem lahko zapišemo, da je jezik erotike ves čas vzdrževal iste meje, politični

(1) Tisti, ki bo pisal strukturalno zgodovino slovenske poezije, v poglavju o erotični poeziji ne bo smel prezreti povezanosti med erotiko in seksualnostjo in dvojino v jeziku.

pa jih je spreminjal, razširjal, popravil. Zbirka, o kateri razmišljamo, pa je združila oba jezika in jima namenil v poetični strukturi enako pomembno mesto. To seveda vzbuja pri bralcih dvome ali pa kar odkrito in nedvoumno ogorčenje. Razmisliti je treba vse tiste vzore, ki jih sodobna slovenska poezija že pozna na tem področju. Mislim da je obdobje, ko sta erotika in politika prvič harmonično združeni v poetično celoto obdobje pesništva v NOB, predvsem pri najznačilnejšem in estetsko najpomembnejšem pesniku tega obdobja, Karlu Destovniku-Kajuhu. Tu ne mislimo samo na posamezne pesmi, marveč na pesniški opus v celoti, kot ga poznamo. V spisu **Karel Destovnik-Kajuh in naš čas**² smo poskušali ob znanih in raziskanih snovnih in idejnih področjih v Kajuhovi liriki opozoriti tudi na posebnosti metaforične in semantične plasti revolucijske lirike v njenih intimnejših, erotičnih ali meditativnih območjih. In izrekanje je, kot smo uvodoma videli tesno, ne- ločljivo in usodno povezano z mišljenjem, mislijo in idejo. Revolucijska lirika Kajuhovega tipa nikakor ni samo idejno, dialektično osveščanje, je tudi zapis iz-rekanja intimne, dualne sfere jezika. Lirika Iva Svetine iz zbirke **Vaša partijska ljubezen, očetje!** sicer ni nastajala v razklanem svetu, ki je moral, če je hotel ohraniti svojo humanistično identiteto, vztrajati v združevanju erotičnih in političnih motivov in je v to sintezo ne le ohranjal, marveč tudi razširjal, vsebinsko, oblikovno in idejno izpopolnjeval in estetiziral. Današnji svet svoje razklanost prikrieva, o tem nam govori vrsta socioloških spisov, reproduktivni principi revolucijskih gibanj so enako močni, čeprav so prisotni v drugačni obliki. Zato Svetinova poezija ni nikakršna posebnost, je samo logično sprejemanje sveta v njegovi današnji podobi, seveda pa preseneča, še toliko bolj, ker so znani dogodki, ki so slovensko poezijo (in književnost) skozi preskus socialnega realizma v njegovi administrativno-apoetični fazi odvrnili v intimnost, zasebnost, ki sta povzročili v končnih posledicah, nekomunikativnost in zanimanje samo za eksperiment (skupina OHO). To je tudi obdobje, ko je veljala formula, da je politično v poeziji lahko samo sinonim za grobo aktivistično, da je ideologija v poeziji lahko samo premišljena in planirana administrativna izbira vzpodbudnih besed. Zanimanje za svet političnega, sodobnega se znova pojavi s poezijo Tomaža Šalamuna in Andreja Brvarja, pozneje tudi z Milanom Jesihom, Matjažem Kocbekom. Seveda je to politično, aktivistično povezano z drugačnim razumevanje celote sveta, približuje se Wittgensteinovim mislim o logiki jezika in sveta.

Da se ne bi po nepotrebnem zadrževali samo pri splošnih določilih sveta in poezije, ki ji pripada tudi Svetinovo pesnjenje, se moramo vprašati, ali je avtor v svoji zbirki poskušal odgovoriti tudi na vprašanja, ki se nam kar sama od sebe postavljajo. Kaj je z erotiko, politiko, aktivizmom, intimizmom, kaj je z besedami? Odgovorov najdemo v zbirki celo več. Osrednjega pomena sta dve pesmi, **Sončne ure mojega čudežnega življenja** s podnaslovom **Poetika in Historično poročilo o histeriji, imenovani poezija**. Prvo pesem zaključuje citat Gorkega o novi literaturi, ki ne bo niti literatura izbranih konstruiranih, nevsakdanjih, papirnatih junakov, niti ne bo literatura, namenjena izbrancem. In **poetika** Iva Svetine, če jo seveda smemo tako imenovati, se pričinja z neko drugo mislijo, ki razume poezijo v skladu z Wittgensteinovimi določili: **Pisanje je luč, v kateri se umiva POEZIJA, luč sveta**.³ Misel, ki je samopresvetlitev poezije, ne samo tiste iz **Vaše partijske ljubezni, očetje!**, marveč se obrača k celoti Svetinovih poetičnih besedil, prav tako izpostavlja iz-rekanje misli o svetu, ki ga ta misel lahko obseže. Pisanje (poezija) je luč, razkritost, izpostavljenost, odgrnjenost sveta. Poezija pa ima še eno razsežnost in o njej govori konec druge pesmi: Poezija je odločitev med ignoriranjem družbe in njeno ignoranco.⁴ Nenadoma se znajdemo pred dvema tipoma razumevanja poezije, pred dvema soodnosoma: enkrat je poetično ustvarjanje tisto, ki se ne meni za realni svet, njegovo družbo, njegovo dogajanje, spreminjanje, drugič je v tem položaju družba, ki noče ali ne zna razumeti poezije, njenega spreminjanja, este tskega dopolnjevanja in besednega razraščanja. Harmonije ni in je ne more biti. A zdi se, da je vseeno produktivnejša tista možnost, ko se družba ne meni za poezijo, poezija pa nastaja in se razvija po lastnih, notranjih zakonitostih. Taka je, z redkimi in nepomembnimi izjemami, vsa revolucijska lirika, ki ustvarja nov svet in novo poezijo, ali še bolje novo poezijo novega sveta. To novo pa obsega vse plasti pesnjenja, še posebej pa jezikovno plast. Ni treba posebej poudarjati, da je vsaka avantgardna poezija spreminjala tudi svoj odnos do jezika, jezik sam in da je iskala takšne možnosti, ki jih ta jezik do tedaj še ni izrekel.

Vendar pa v Svetinovi poeziji lahko opazimo neko posebnost, o kateri je treba spregovoriti nekaj besed. Tisti elementi v poeziji iz zbirke **Vaša partijska ljubezen, očetje!**, ki pripadajo političnemu, idejnemu svetu, niso izvorno pesnikovi, marveč jih, kot nas sam seznanja v uvodnem spisu **Zakaj samozaložba**, sestavlja dokumentarno gradivo – „Leninove izjave o Oktobrski revoluciji, umetnosti oziroma literaturi ter spominjanja njegove žene Nadežde Krupske in Maksima Gorkega na velikega voditelja prve proletarske revolucije.“ **Dokumentarno gradivo** pomeni toliko kot gradivo, ki je že doživelo svojo zgodovinsko in socialno verifikacijo, ki ne biva samo kot nekakšna aktualistična, prehodna in minljiva sporočilnost, marveč se zadira globlje v zavest, vse do korenin revolucionarnega v svetu in umetnosti. Zato bi opisane elemente težko imenovali samo politične, saj vidimo, da imajo v sklopu poetičnih besedil ne le politično, marveč tudi zgodovinsko, retorično, logično, etično in filozofsko vrednost. Dokumenti izvirajo iz prelomnega časa, ko sta nastajali nova družba in nova socialna literatura. V temelje teh besedil je položena revolucionarna ideja, bodisi v Leninovi teoretično-filozofski varianti, bodisi v umetniško-estetski varianti Maksima Gorkega. Besede teh citatov dobivajo posebno veljavo tudi v luči znanega in v umetnostni problematiki mnogokrat analiziranega razmerja med ideologijo in poetiko. Citati, o katerih je govor in ki jih moramo brati in razumeti v organski zlitosti s Svetinovo poezijo, bi namreč lahko bili

(2) Oddaja Kultura danes, maj 1975

(3) *Vaša partijska ljubezen* . . . , str. 62

(4) *Vaša partijska ljubezen* . . . , str. 79

v drugem prostoru razumljeni samo ideološko: kot navodilo, kot izhodišče za premislek, kot fragment estetskega diskurza o socialni literaturi, kot ilustracija sociološko razprave o brezrazredni družbi in njeni umetnosti. Citati nimajo in ne morejo imeti primarne umetniške in estetske kontemplacije, vendar pa lahko v stiku s poetičnostjo neke povsem drugačne poetike dobijo nov in spremenjen (pravzaprav dopolnjen) pomen. Namesto pragmatičnega aspekta, ki je ta besedila obvladoval v času njihovega nastajanja ali neposredno po njem, prevladuje v njihovi poetični postavitvi, če smemo vključitev citatov v Svetinovo poezijo tako imenovati, semantični aspekt, pomen je nedvoumno in logično izpostavljen. Namen te izpostavitve je lahko samo samopreverjanje Svetinovih poetičnih besedil, ki se ne sprašujejo samo po svetu, v katerem so nastala, marveč tudi **po besedah, v katerih nastajajo**. Samospraševanje poezije je lahko samo spraševanje po koreninah jezikovnega, pomenskega. Tudi v temelj v poetične tekste vključenih izjav je položena besednost, izrekanje, spreminjanje, določanje novega socialnega sveta se je najprej dogajalo v besedah. Od tod tudi magična moč, ki jo mora v besedah začutiti vsak pesnik, vsak besedni ustvarjalec, ki sta jo začutila tudi Lenin in Gorki. Besede napovedujejo, prerokujejo, kličejo iz niča ali vračajo iz pozabe, teme, skritosti, nejasnosti. V pesniškem jeziku je misel zapisal Svetina v že omenjenem citatu **Poezija je luč**. In prav ta moč, da besede postavljajo pred nas pozabljene, izgubljene ali nove in še nikdar videne stvari, je eden izmed osrednjih sporočilnih elementov Svetinove zbirke **Vaša partijska ljubezen, očetje!** V besedah je skrita dvojnost: če jih skušamo brati kot del zgodovinskega, socialnega sveta, kot del programske filozofske celote, potem tako branje ne more biti poetično, evokativno branje, izrekanje ubesedenega sveta podob. Če pa jih beremo na poetičen način, v skladu z vedenjem o estetiki pesniških besedil in o Svetinovi poetiki, potem je njihov pragmatični nivo skorajda popolnoma zabrisan. Besede Svetinove poezije zahtevajo od bralca določen napor in določeno zbranost, morda celo strogost: poetično branje je produktivno in estetska informacija ni izgubljena, če zavestno ostajamo znotraj risa, ki ga to poetično branje vzpostavlja s prisotnostjo svojih besed, njihovih pomenov, njihovih zvokov, barv, sintaktičnih posebnosti, metaforičnih preskokov in leksikalnih variant. Vsako izstopanje iz poetičnega risa in vsako spraševanje po zgodovinskih biografskih ali psiholoških faktorjih, ki so sodelovali pri njihovem nastajanju pa mora nujno zaprisati in zamegliti njihovo poetično vrednost in jo nadomestiti s pragmatizmom faktografskega ali celo kakšnega drugega nivoja.

II. K pesmim

Naše razmišljanje se je ves čas gibalo v območju, ki ga je določila navidezna različnost erotičnih in političnih elementov v zbirki **Vaša partijska ljubezen, očetje!** V prvem delu tega zapisa smo ugotovili, da sinteza opisanih elementov ni postopek, ki ga slovenska poezija ne bi poznala in ki ga ne bi estetsko in idejno uveljavila v umetniško visoko vrednih besedilih revolucijske lirike. Obenem pa smo tudi ugotovili, da je treba elemente, vzete iz temeljev nastajanja novega socialnega sveta, razumeti in tudi brati na poseben način, ki zavestno ostaja znotraj risa poetičnega. Ničesar pa še nismo povedali o pesmih, o njihovi formalni postavitvi, vsebinsko-estetskih elementih in ne nazadnje tudi o razsežnosti pojma erotika, kot je prisoten v Svetinovi liriki. In če smo poskušali določiti medsebojno razmerje med temelji sodobnega sveta in njihovo ubeseditvijo, potem moramo to storiti tudi za pojem erotike. Ni namreč mogoče pritrčiti tistim kritikom, ki razumejo Svetinovo erotiko samo kot nenavadno intenzivno, baročno bohotno in renesančno živopisno ter radoživo deskripcijo, ki variira vse od intimističnih in spiritualističnih tonov impresionizma in neosimbolizma do provokativnih in šokantnih izpovedi in pripovedi sodobnih literarnih tokov. Razlogov za to je več. Svetinova lirika ne temelji na odslikavah sveta, marveč na stavkih, ki so neposredna transformacija misli in občutij. Zaradi tega prihaja večkrat do nihanja intenzitet, do zamenjave pomenov, do združevanja navidez nezdržljivih kvalitiet:

Bojim se sončne votline, ko božam tvoje medene
stene, stoglava zvezda, in gol hodim po opojnem
dreku. Kaj boš storila z mojo bolešno ljubeznijo?
Po alkoholu diši, v njem gori nočna ptica, pevka
živega srebra iz tvoje kože, ki je prijezdila
tiho na beli kači čez marmor. V rdečih sobicah
tvojega mesa sem videl skico fetusa, mladega psa,
sinu tvojih poljubov, ki so ti razcveteli grlo
maternice, visoke blazine, v katere senco privežem
svoje paranoično jedro. Tvoja glava sanja ob mojem
penisu in moj jezik črkuje slovar tvojega telesa.

In nova hrana in sveža kri . . .

Iz levjih las si se spustila name, polna barva
škrlatne vagine, negovana z dišečim sluzom, v solzah
zardevajoča žareča koža, bela krizantema v ogrlici
prstkov; čebela ljubezni iz purpurnih panjev je tiho
brenčala v prozorni razpoki med stegni in grenkost
je padala v odprta usta najine mlade in šumeče vode.

Zlate pike mojih klasičnih stavkov

Iz središča zamorske albe je pritekla ta razkošno šepetajoča barva, ta zakleti hispanski lazur, bleščeč in žgoč skorajda črnem van Dyckovem srcu, srcu z zlatimi venami, utripajočimi v kristalnih metuljastih možganih; iz mehkih ženskih naročij, zagrnjenih z vročim šifonom, iz razplamtenega judovskega srca so te kaplje pomarančne krvi. Barva En sam zvok temperature.

Tihe slike temnega razkošja

Arabeske in šarade sem slikal s penisom po tvojem hribčku, da si rojevala vonje iz segretega mraku, polakiranega maka nožnice, rožnate, v ustju gladke kot klavir, sladko maslo ljubezni, karminaste kapljice, dež iz vrtnic, divjeopojnih. Odpirala si se moji dolžini, topla ozka ustnica, zlata situla. Kot iz sanj v sanje sem se zaril še globlje. Bila si moja otroška koža in jaz tvoje kakavne oči, arabeske in šarade.

Arabeske in šarade

V temelj Svetinove erotične poezije je položeno sinestetično občutje, prevladuje barvni in svetlobni in čutni učinek. Toda barve so izbrane, prevladujejo bela, rdeča, zlata, črna, mnogo manj pomembne so modra, zelena, srebrna, le malo je vijoličaste, rumene, oranžne, ni rjave, sive. Pesmi so zgrajene na svetlobnih učinkih, od popolne teme do slepeče svetlobe. Barvne metafore, kjer prevladujejo, kot smo omenili **rdeča z vsemi odtenki in kvalitetami** (purpurna ruska noč, škrlatna internacionala, rdečkasta prst, rožnat, karminaste kapljice rdečina, rožnate ritke, rozasti vonji, rde prve češnje), barva krvi, ljubezni, revolucije, upora, **zlata, prav tako z odtenki** (pozlačene ograje, zlatorjavina, zlatasti okvirji, toplo zlato, zlato, cvetoče zlato, zlatikasti oblaki), barva razkošja, bogastva, predavanja, obvladovanja, moči svetosti, **bela barva kot najpogostejša barva metafora** (največkrat v pridevniško-samostalniški zvezi bela posteljna, bela krizantema, beli prsti, bela kača itd, le v nekaj primerih v drugačnih zvezah cinkovobeli valovi, bela od mleka, težke bele noge, beli kot sneg, belina), barva čistosti, sterilnosti, dopolnjena s **črno, kot četrto najpogostejšo barvo metaforo** (razen dveh primerov, črnica in skoraj črno van Dyckovo srce, vedno kot zveza pridevnika in samostalnika). Največje bogastvo različic pozna Svetina pri **modri barvi** (plavi pulover, kar modri, modrikaste kite, modra fajansa, sinja zavesa, plavikaste grlice, sinjina, temnosinje vode, slivnatomodra blazina), prav tako pri **zeleni** (smaragdne glasilke, zeleni kruh, olivno-zelene uniforme, žlahtno zelen). Barvna skala, kot smo jo popisali v zvezi s predmeti, kjer ima poseben pomen eksotičen svet živali, rastlin, ptic, okrasnih predmetov, svet religij, azijskih in južnoameriških, svet predmetov (posod, vrčev, steklenine, porcelana), svet tkanin (brokat, šifon, svila) svet usnja, dišav, medu, psov in konjev, ima svoj poseben pomen v zvezi s svetom spolnosti in spolovil. Spolovilo (moško) je vedno upesnjeno kot belina, svetlost, žensko spolovilo je vedno temno, mračno, globoko, sluzasto, mokro, vlažno. Svet erotike je vedno svet nasprotij. Črna in bela barva producirata zlato in rdečo. Svet spolnosti ni nič pregrešnega, je nesluteno in neopisljivo razkošje, je vrec moči, upora, vladanja in obvladovanja, svetosti in odtrganosti od tal. Erotika ni nič skrivnega, nič pregrešnega, nič sakralnega, je združitev dveh principov, moškega in ženskega, konja in cveta, svetlega in temnega, belega in škrlatnega, sinjega in črnega. Spolni akt je vonj, je barva, je svetloba, je občutek, otip, je sladkost, grenkost, Erotika in revolucija, evolucija in poezija so združeni v vrhovnem principu človekovega delovanja, obvladovanja, a tudi uživanja in trpljenja. Koitus je nekaj prastarega, ritualnega, svečanega, od tod vzvišene rdeča, bela, črna in zlata barva, ki obvladujejo te pesmi, je tudi nekaj vedno novega, neslutene, nedoumljivega, umetnost in umetelnost:

Jem sonce, njegov egipčanski beton jem na plavi mizi
mladega morja, skritega v veke piramide. Polastila
se me je svetloba in izginili so prosojni liki
zgodovine. Samo jaz sem in moje veliko ljubeče telo,
mlečne srage na smrt obsojenih mehiških rož.

Mentolna puščava

Erotika kot spreminjanje, dopolnjevanje, preseganje človeške čutnosti in čustvenosti je tako, kot revolucionarna dejavnost, zavestno spreminjanje sveta, vedno misel in delovanje, roka in glava, zapisana črka in zvok te črke. Erotika ni samo podoživljanje starih in nepoznanih ritualov, iz džungelskih temin in asirskih zidanih mest, je tudi življenje nacionalne zgodovine, nacionalne usojenosti in usodnosti, narodove duše in njegovega srca:

Da ugledam svoje pesnenje, kako živi na Bledu,
sredi pijane ruske zime in sladkih otrok Dunaja;

pesnjenje omotično avstrijske bližine, skrivnosti karantanske zgodovine. Med počesanimi rožami predsednika republike in Živino vežo.

Glanc večernih dežel

Erotika, revolucija, narodovo bistvo, trije osnovni in prepletajoči se elementi Svetinove poezije. Vsak od njih je, če ga izpostavimo, racionalno in zavestno provokacija in šok:

V teh stihih je veliko neke naivne nabreklosti, vendar se v njih le čuti piš revolucije

Historično poročilo o hysteriji, imenovani poezija

So ti verzi spoznanje, da je lastno pesnjenje povzročilo preutrujenost besed, ki niso več splošni, enopomenski pojmi, marveč vedno bivajo po določenih svojih kvalitetah, barv, vonjev, toplote, trdnosti in mehкости, svetlobe in senc? Je to samokritika, spoznanje nemoči in nemožnosti upesnjenja erotike po njenih najglobljih, najbolj skritih določenih? Je to spoznanje, da je zavestna, intelektualna dejavnost, pa naj bo po svoji misli še tako privržena revolucionarni dejavnosti, vedno na njenem zunanem obodu, vedno izvržena in odmaknjena od luči, ognja? Pesniški jezik vedno govori sam o sebi, sam sebi postavlja meje, sam meri „daljo in nebeško stran“.

Biti kot beseda pesmi in biti kot pesem, je to lahko kvalitativno nadomestilo za biti v revoluciji ali biti v ljubezni? Je poezija samo poročilo, je tudi navodilo ali napotilo? Na začetku sveta so bile besede in so bila dejanja, na koncu ostanejo vprašanja. In vprašati se moramo, potem ko smo brali v besedah o ljubezni, o erosu in seksusu, poročila iz sanjskih, a tako bližnjih pokrajin vonjev in toplote in kože in mesa in temin, in ko smo brali v besedah o rdečem Oktobru in rdečih zvezdah in rdečih zastavah in novi umetnosti in o ljudeh, nič več lačnih kruha in iger, je poezija postavljanje vprašanj ali prinašanje odgovorov na poslednje skrivnosti sveta in ljudi?

Vaša partijska ljubezen, očetje! Herojska smrt življanja . . . je zbirka poezije, ki je nacionalno in socialno zgodovino sodobnega sveta izpovedala skozi erotizem boccaccijskega in millerjevskega sunzualističnega, uživaškega ljubimca. Prisotna sta oba pola erotizma: svetli, lahkotni, renesančno kristalni erotizem popolnega zlitja telesa in duše ter temni, problematični, trpljivi, pohotni, nasladni, spolitizirani eros našega časa, eros, prvič ubeseden pri Henryju Millerju. Sperma kot podoba delujočega, gibljivega se sveta, sveta akcije, spremenljivosti, dialektičnosti. Svetinova erotika iz zbirke **Vaša partijska ljubezen, očetje!**, ni deskripcija, ni popis, zaradi ohranjanja podob in vtisov, je neprenehno vdiranje, prodiranje, zadiranje v svet:

Ves sem poraščen z znano bolečino, ki me kuje v imenu življenja. Kličeš me, Nastja Ivanovna, ničesar ne rečeš. Z zasneženimi lasmi tiho sediš v lisičjem ogrinjalu, piješ vodko in božaš moj penis, da rase med tvojimi tatarskimi stegni. O, mati naša!

Zlatniki in rožmarin

Svetinove pesmi, tudi iz drugih zbirk, še posebej iz **Botticellija**, imajo mnogokrat notranjo zgradbo, ki sledi loku koitusa. Še večkrat pa je ta idealni, nedosegljivi, popolni lok pretrgan, vanj so vtakani drugi vtisi, drugačne slike, izpovedani drugačni svetovi, skrivnostnejši, pretresljivejši, razkošnejši. Središče Svetinovega pesniškega sveta je ležišče, obredno, žrtveno, nasladno, erotično, prazno, skrivnostna pokrajina, kjer se srečujejo praznina erosa in seksusa:

. . . S svetimi božjimi predmeti, s fliperji in srpi sva poslikala najino posteljo, ki jo varuje trutamora; peterokraka zvezda, odganjajoča mora, ki otrokom pije kri, da so zjutraj beli kot sneg.

Divji duši

V globino erosa, v vseh njegovih brezštevilnih variantah in postavitvah, od najbolj živalskih, hotljivih, s krvjo pošpricanih, do vzvišenih, skorajda breztelesnih in brezčasnih stapljanjih čutov, dotikov nežnih kož in ustnic, je položena misel o svetu, ki se spreminja, dopolnjuje: **Je Veliki Oktober, rdeči oktober, ljubezni čas . . .** (Mati domovina). Eros je revolucija in revolucija je eros. To so Svetinove besede, njegove pesmi, meje njegovega sveta.

Denis Poniž

David B. Vodušek IVO SVETINA ALI PORNOGRAFSKI BAROK

**Ob izidu knjige: Ivo Svetina
VAŠA PARTIJSKA LJUBEZEN, OČETJE! HEROJSKA
SMRT ŽIVLJENJA ... 1972
Samozaložba 1976**

A gentlemen is one who never hurts
anyone's feelings unintentionally.
Oscar Wilde

Na Slovenskem imamo nekaj ljudi, ki znajo narediti lepo godljo iz tiskane bešede — da ji niti od daleč ne moreš reči npr. esej(čič), ampak kvečjemu literarni irish stew á là trije može v čolnu. Svetovljanska inačica (včasih sumljiva?) je Džejdzej (Jože Javoršek), dražljivo hudobna (le včasih predolge sape) Jolka Milič; čisto drugačne baže je na videz Ivo Svetina, (ki sicer ne zapušča zlatih palač poezije), a če pogledamo, kaj vse stlači v svojo pesniško malho (brokatno, z biseri posuto, dišečo po mošusu), ga bomo lahko imenovali velikega kombinatorja. Mednje se s tem sestavkom iz veselja do igre vključujem še jaz.

Joie da vivre izkazuje tudi Ivo Svetina; poleg tega mu moramo priznati tudi pomanjkanje brezdanje dolgočasnosti, ki preveva velik del naše (srednje do mlade) literature. Žal se po nekaj straneh njegovega pesništva izkaže, da se vsega človek preobje. Zajema vedno iz istega curka, ki ga Svetina le malce variira; hodi mu pač le eno po glavi ... in to mu prihaja izpod peresa ... Pero verjetno ni najbolj primeren terminus technicus, saj avtor pravi:

To pesem pišem s penisom, (IZ JONIJA, PROBLEMI—KOLEDAR, 8/9, 1975). In ker so si vse podobne, mu rad verjamem, da jim je bil oče prav ta. To v taki meri pade v oči, da mi je sama od sebe prišla puščica (še pred soočenjem z najnovejšo zbirko) ...

Ivo Svetina
ojstri si klina
za pesem, novi porno-show
ki ga prireja zgoraj omenjeni njegov.

Ob knjigi VAŠA PARTIJSKA LJUBEZEN itd. lahko dodam samo še sliko isker, ki lete pri tem ojtrenju in brušenju:

Kajti Alice pravilno ugotavlja: „What is the use of a book without pictures and conversations?”

Če takoj povem, da je tudi v novi Svetinovi knjigi zbran ves fantastično raznoličen svet njegovih spolovil in izločkov, ženskih teles oziroma njegovih delov, postelj, in sicer vse to v atmosferi templjev, antilop iz safiana, škrlatnih škržatov, zlahtnozelenih salamandrov, Cankarja, Dalijevih oči, Kidričevega spomenika, Prešernu (v pesmi – Čas rabelj hudi in še druge), Rima, Tel Aviva, Kristusa, čeb ule, ananasa . . . Tu ne morem zaobseči vseh majhnih dragocenosti in velikih bedarij, ki jih zvleče skupaj in pomeša z obilo barvitosti (oko slikarja ali morda kričeče barvna risanka):

„Zajahala si moj polni in trdi penis, med belim vezenjem asparagusa si ovlažila potemnelo Venerino sedlo, razmikajoče se čokoladne sramne ustnice, narasle valove smaragdne tekočine,” (str. 16)

Ta svet je sicer po besedah navidez vseobsežen, a v resnici izredno omejena galerija Freudove ali morda psevdofrojdijske simbolike obenem z direktnim verbaliziranjem spolnosti, pravi Svetina (str.28):

„Težka sla prihaja od daleč, iz globin, od križa prihaja skoz votle palače večno zatemnjenih svetov mojega telesa.”

Lepa METAFORA. Ni da bi iskali posebno „posrečenih odlomkov”, kajti knjiga jih je polna, kot dosedanja Svetinova produkcija. Novo razsežnost na videz dobiva knjiga z revolucijo. Leninom, čigar citati (ali citat o njem) so natreseni med prej opisano vsebino. Svetinov odnos do Lenina lahko osvetlimo s citatom, ki nam ne bo mnogo pojasnil (ali pač?):

Ti si pesem kraljica mojih pesmi.
Ti si rajska ptica nad kraji
neskončne omame pisanja.
Tiho sito možganov.
Lenin.

Ti si moja mati in zlato maslo,
ki ga v jutru Velikega oktobra
mažem na premraženo rezino sanjskega kruha.
Oče.
(str.86)

V tej isti pesmi pravi v citatu:

„Umetnost pripada ljudstvu. S svojimi najgoljimi koreninami mora prodreti prav v stržen širokih delovnih množic. Te množice jo morajo razumeti in ljubiti.”

Da kaj takega ni nikakor Svetinov primer, nam kaže z delom v celoti in s kratkimi odlomki:

„Med razmaknjenimi molekulami zraka prihajajo nage apsare

Z arabeskami, šaradami in ambrozijo in nektarjem ne bo mogel opiti in osvojiti delovnih množic. Posebno če jih bo omenjal v tekstu:

Ti cesarski tulipani so pognali na livadah
pekočega dreka.
In delavci izvrše to titansko delo, kajti
vanje so položene velike dremajoče sile
revolucije.

Te množice se bodo kvečjemu strinjale z mnjenjem „o hysteriji, imenovani poezija” (iz naslova str.79) in le s prvim delom zaključka pesmi na str. 50:

V teh stihih je veliko neke naivne nabreklosti,
vendar se v njih le čuti piš revolucije.

Če še tako gledam, ga ne čutim, piša, kljub obilni revolucijski besedni navlaki. Morda asociacija z Majakovskega predrevolucijskim verzom „Rad gledam otroke umirati” na str.31, ko z britvijo reže po deklici
„Z ostro britvijo, vse globlje in globlje, medtem ko spiš, mala deklica . . .”

Denis Poniž

KIBERNETIKA V ZNANOSTI O LITERATURI

Že iz naslova našega razmišljanja je mogoče zaključiti, da stojimo na stališču, ki omogoča pozitivna razmerja med kibernetiko in sodobno literarno znanostjo. Pri tem ni treba posebej poudarjati, da je razmerje med kibernetiko in literarno znanostjo danes danost, o kateri nihče ne dvomi; različni so samo pogledi na vsebino tega razmerja, ki ni samo preprosta, recimo ji tehnična konstrukcija, marveč zadeva v celoti usodo sodobne literature, pravzaprav vseh pisanih besedil, vsakega pisanega sporočanja. Preden se bomo lotili posebnih vprašanj, ki se ponujajo kot posledica razmerja med kibernetiko in literarno znanostjo, moramo spregovoriti nekaj besed o temeljnem razmerju, iz katerega izhaja tudi naše razmišljanje. Vrsta razprav, ki je dostopna tudi našemu bralcu (1) obravnava kibernetiko v najširšem pomenjanju te besede, ki izvira iz polatinjene oblike grškega kybernetea, kybernao, ki je postal v latinščini gubernare, gubernator in ki nas vodi proti širokemu področju upravljanja, ne samo na ekonomskem, marveč tudi na socialnem in političnem področju. Zdi se, da je primernejše, če ostanemo v „tehničnem“ dosegu besede **kibernetika**, ali kot je pojem v intervjuju za Pitanje 43/72 definirala prof. Rajko Tomović: „Za nas se razmišljanje formira na naslednji način: na kakšen način so metode upravljanja tehničnih sistemov relevantne za druga področja. Pod izrazom metode razumem predvsem matematično opisovanje nalog, odločanje, ki temelji na matematičnih modelih ali nastaja s pomočjo računalnikov.“ (str. 2111). „Tehnično“ področje besede kibernetika ima torej določeno, rekli bi lahko matematizirano podlago, ki vzpostavlja relacije med kibernetizacijo kot načinom upravljanja s sistemi in drugimi področji človekove dejavnosti (tu so mišljene tudi t. im. humanistične znanosti) na način preverjanja validnosti matematičnih modelov za ta področja. V temelju kibernetike, kot se prikazuje (tudi) področju literarne znanosti je torej skrita matematizacija, tako da je fundamentalno delo s tega področja, **Matematična poetika** Solomona Marcusa (2), samo celovito razkritje te prisotnosti in sočasna potrditev matematične podlage vsakega kibernetičnega pristopa k literaturi.

Da bi razumeli Marcusovo sintezo ne le kot enega izmed mogočih načinov eksistiranja sodobne literarne znanosti, marveč kot njegov temeljni, principalni način, moramo razmisliti obe področji, sodobno kibernetiko in sodobno literarno znanost, v tistih pove-

zavah, ki so za obe področji bistvenega pomena in po katerih lahko od „splošne“ kibernetike razločujemo „literarno“ kibernetiko.

Ne samo izraz **kibernetika**, **kibernetizacija**, tudi povezava literature s področjem matematike in matematične logike povzroča v zavesti nekritičnega publicističnega mišljenja določene kratke stike, ki se navzven kažejo kot popolno zanikanje zvez med kibernetiko, literaturo in literarno znanostjo. Odveč je poudariti, da takšno zdravorazumarsko zanikanje ni in ne more biti reflektirano ali denimo za razvoj kibernetičnega pristopa k raziskovanju literature nobenega pomena.

Pojem kibernetika se včasih prekriva s pojmom informacije in pojmom sistema. Res je, da se predvsem pojem informacije, ki mu je v večini primerov pridruženo še področje namenjanja nosilcev informacije, znakov, področje, ki nosi naziv **semiotika**, danes ena izmed temeljnih kategorij sodobne literarne znanosti. Pojem informacije pa je tesno povezan tudi s področjem kibernetizacije, saj danes sporazumevanja med človekom in stroji ni mogoče razumeti, če vanj ni vključen tudi prenos informacij, **komunikacija informacij**. Obenem pa tako kibernetika s svojimi sredstvi, kot tudi sodobna literarna znanost, odkrivata v literarnih besedilih principe, ki veljajo za vsak sistem z vhodnimi in izhodnimi rezultati. Zato verjetno ni naključje, če se teorija o informacijah že v svojem začetku zanima za obe področji, za kibernetiko in za sodobno literarno znanost v povezavi z lingvistiko (3), saj je vsako sistemsko upravljanje tesno povezano s semantično in sintaktično ravnino naravnih in umetnih jezikov. Kibernetika je, tako kot tudi literatura in literarna znanost, v svojem temelju povezana z jezikom. Teorija o informacijah, semiotika in lingvistika, slednja predvsem v svoji generativni in matematično-logični podobi, so samo tri medsebojno povezana področja raziskave znakovnega sistema, ki se imenuje naravni jezik. Prisotni so trije nivoji, če razumemo jezik na kibernetični način. **O jezikovnem sistemu lahko govorimo**, jezikovni sistem **govori o sebi** (literarna znanost, lingvistika, delno teorija o informacijah), s sistemom **se sporazumevamo**. Kaj že na tem mestu omenimo, da tudi literarno delo pojmuje kibernetika na **podlagi opisanega** trojnega nivoja. Tudi literarni delo govori o sebi (samorefleksija literarnega dela), o literarnem delu govorimo (metajezikovni nivo literarne kritike, znanosti in lingvistike), z literarnim de-

lom se sporazumevamo (vse mogoče oblike branja in „branja“).

Verjetno ni mogoče pristopiti k podrobnemu razčlenjanju razmerja med kibernetiko, literaturo in literarno znanostjo, če pojma kibernetika, kot je prisoten v sodobni literarni znanosti, ne poskušamo predstaviti v njegovi razviti in sestavljeni obliki. Tomovičeva definicija ožjega, „tehničnega“ področja kibernetike, temelji na spoznanjih Norberta Wienerja, še posebej na spoznanjih iz njegovega dela *The Human Use of Human Beings* (1954), združenih v citatu (4): „Zdi se mi, da je nujno potrebno razlikovati informacije, ki jih sprejemamo brutalno in topo od informacij, zaradi katerih mi, človeška bitja, lahko dejavno ukrepamo ali mutatis mutandis, na podlagi katerih lahko dejavno ukrepajo stroji. Mislim, da osnovna težava izvira iz dejstva, da za delovanje ni pomembna količina poslanih informacij, marveč količina informacij, ki prodro v neki komunikacijski aparat tako globoko, da so lahko vzgib za delovanje.“ Tu se nam v zvezi z razmišljanjem o temeljnem nivoju kibernetike odpira dvojnost, ki jo moramo posebej razmisлити. Tako Wiener kot tudi Tomovič, prvi eksplicite, drugi implicite, razlikujeta dva nivoja informacije, kvalitativni in kvantitativni. V obeh citatih je tudi misel, da je za kibernetiko primerne pomena kvalitativni nivo informacije. Z drugimi besedami to pomeni, da ni važna količina informacije, ampak njena kakovost. Kibernetika je povezana z kvalitativno dimenzijo informacije, torej s kvalitetnim nivojem jezikovnega sistema. Seveda moramo razliko med kvantiteto in kvaliteto informacije, med količino informacije in informacijsko vrednostjo, razumeti v skladu s temelji informacijske znanosti. Jasno je namreč, da je tudi množina informacije element, ki ga ne moremo zanemariti. Množina informacije na znak, določa množino informacije nekega pisanega besedila. Čimdaljšje je to pisano besedilo, večjo množino informacije prinaša oz. vsebuje. To seveda tudi pomeni, da roman vsebuje večjo količino informacije kot lirski pesem ali aforizem. Velika večina nespoznanj nastaja zaradi tega, ker ni definirana razlika med množino informacije in informacijsko vrednostjo, včasih je ta razlika prikrita ali pa celo zabrisana. Ni treba posebnega, „kibernetičnega“ znanja, da bi lahko ugotovili, da množina informacije nima posrednega učinka na informacijsko vrednost. Pod informacijsko vrednostjo razume teorija informacij učinek, ki ga ima informacija na sprejemnika, „količina informacij, ki prodro v neki komunikacijski aparat tako globoko, da se lahko vzgib za delovanje“, če uporabimo Wienerjevo definicijo. „Količina informacij“ je seveda mišljena v kvalitativnem smislu, saj iz vsakdanjega življenja vemo, da je lahko ta „količina informacij“ včasih količinsko zelo skopa, a je pri tem njena informacijska vrednost zelo velika. Spomnimo se samo vzklikov „Požar“, „Človek v morju!“, „Ranjenc!“ „Snežni plaz“, ali pa kratic kot je znani „SOS“. Količina informacije, merjena v bitih, je seveda v vseh naštetih primerih zelo majhna, za tistega, ki je v dogodku posredno ali neposredno udeležen, pa ima takšno sporočilo ogromno, včasih nepredstavljivo veliko informacijsko vrednost. Ta spoznanja veljajo tudi za literaturo.

Znana poslednja verzja Prešernovega *Uvoda h Krstu pri Savici*, Valjahun zastoj tam išče mlado lice / Njega, ki kriv moritve je velike. — //, imata za sprejemnika, in to je vsak aktualni bralec, v kontekstu celotnega sporočila izredno veliko informacijsko vrednost, saj ne sporoča samo dejstva, da je Črtomir preživel spopad in uspel pobegniti (pri tem pa z imenom ni prisoten), marveč še mnogo več. Tu seveda ni nikakršna posebnost Krsta pri Savici, skoraj v vsaki lirski pesmi lahko najdemo odlomke, ki ob majhni količini informacije prinašajo za aktualnega bralca veliko informacijsko vrednost.

Navedena razlika med količino informacije in informacijsko vrednostjo velja tudi za kibernetiko. Tudi v kibernetičnem upravljanju ali analiziranju sistema moramo ločiti količino informacij od informacijske vrednosti. To razliko je precizno definiral Wilhelm Köller, ki v delu *Semiotika in metafora* piše: „Kibernetika . . . se sprašuje zgolj po interdependenci sistemskih zvez in možnostih vplivov, ki obstajajo med njimi in skozi katere kategorije delovanja dobivajo osrednji pomen in so tesno povezane z informacijo.“ (5). Kategorije delovanja ali učinkovanja so tesno povezane z informacijo, sistem je mogoče upravljati ali analizirati le s pomočjo tako zastavljene informacije, ki s svojo posebno informacijsko vrednostjo lahko učinkujejo na sistem, sprožijo procese, ki sistem iz stanja mirovanja prevedejo v stanje gibanja. Sistem torej reagira samo na določeno informacijo, tudi tu je količina odposlane/sprejete informacije drugotnega pomena. Seveda pa moramo tudi tu ločevati med tistimi na sistem učinkujočimi informacijami, ki sprožajo preproste reakcije in takimi, ki povzročijo reakcije višjega reda. Jasno je, da je v večini primerov potrebna večja količina informacij, če le-te rabijo za sproženje reakcij višjega reda. Vloga informacij lahko opišemo tudi s stališča kibernetiziranih sistemov. Nekatero definicije, npr. Klausova, pripisujejo informaciji v kibernetiziranih sistemih celo osrednjo vlogo (6).

Najsodobnejša spoznanja teorije informacij se v marsičem razlikujejo od spoznanj, ki jih je poznala Shannonova teorija. V svoji začetni fazi se je namreč teorija informacij zavestno odrekala kvalitativnemu principu informacije in je raziskovala predvsem kvantitativne razsežnosti informacij (7). To početje je dolgo časa vzbujalo odpor tradicionalistično orientirane lingvistike in literarne znanosti. Vedno pogostejši so bili glasovi, ki so trdili, da je kibernetika kot tehnično-spoznavni princip teorije informacij popolnoma „neuporabna“ za literarno področje, saj zavestno izpušča področje pomenjanja, **semantiko**. Področje raziskovanja literature pa je neločljivo povezano s področjem pomenjanja ali semantike. Še večjo zmedo pa je povzročilo že omenjeno zamenjevanje pojmov kvalitete in kvantitete informacije. Šele razvoj kibernetike in to predvsem „tehnične“ kibernetike je povzročil ponovno razločitev obeh nivojev informacije, predvsem pa so se teoretiki informacij pričeli intenzivneje baviti z informacijsko vrednostjo. Upravljanje kibernetičnih sistemov je namreč postalo nerazdružljivo povezano z vrednostjo informacije, z njenim pomenjanjem, s semantiko. Seveda pa je razvoj „teh-

nične" kibernetike pomenil tudi renesanso zanimanja za **jezikovno informacijo**. Sementični in sintaktični nivo umetnih, „računalniških“ jezikov sta namreč tesno povezana s semantiko in sintakso naravnih jezikov. Sporazumevanje s stroji je torej v celoti odvisno od jezikovne komunikacije. To ima seveda daljnosežne posledice tudi za literarno kibernetiko, še posebej, ker so njen predmet takšni sistemi, ki so, poenostavljeno povedano, splet jezičnih in metajezničnih elementov. V nekem drugem spisu (8) smo poskušali shematično opisati tudi literarni komunikacijski sistem v njegovem prostorskem dogajanju. Podoba (literarne) informacije pa je popolna šele takrat, če vključimo v naše razumevanje poleg specialnega še temporalni vidik. Abraham Moles je v svojem znanem delu **Informacijska teorija in estetska percepcija** (1958) opisal oba komunikacijska kanala: **prostorskega (specialnega)** in **časovnega (temporalnega)**. V prvem kanalu se informacija prenaša čim hitreje z eno točko na drugo, njena težnja je, da proдре čimdlje, k čimvečjemu številu namembnih točk v prostoru. Časovni kanal vodi informacijo čimdlje v bodočnost, skrbi za njeno časovno nespremenljivost. (Obvestilni) govor je primer prostorskega informacijskega kanala, spomin (človeški ali umetni) pa je primer časovnega informacijskega kanala. Za literarno delo (in za večino pisanih besedil) sodimo, da so tako prostorski, kot tudi časovni informacijski kanal.

Sporazumevanje (komunikacija) z literarnim delom je torej prepletanje štirih informacijskih kanalov: dveh prostorskih in dveh časovnih, od katerih pripadata en prostorski in časovni kanal literarnemu delu, drugi prostorski in časovni kanal pa sprejemniku/oddajniku, ki komunicira z literarnim delom.

Vprašati se moramo, kaj lahko stori kibernetika kot del metodologije znanosti o literaturi za sodobnejše razumevanje literarnih procesov in literarnih del. To vprašanje je nedvomno povezano z razvojem literarne znanosti. Če je tradicionalna literarna znanost (tako kot tradicionalna lingvistika) odklanjala samo numerični nivo kibernetičnega pristopa, je bilo to v marsikaterem pogledu upravičeno, posebej v luči vsega, kar smo povedali o dvojnosti informacijske narave, o njeni količini in vrednosti. Značilno je tudi, da so znotraj kibernetičnega mišljenja še vedno pojavlja dvom v to, ali je mogoče določevati (meriti) vrednost informacij. To je vsekakor osnovni problem, od katerega je odvisna literarna kibernetika. Vladimir Štambuk v že omenjeni knjigi **Kibernetika – možnosti in realnost** (1976) piše v poglavju **Teorija informacij**: „Do danes je znanost rešila samo problem merjenja količine informacije, ni pa še našla matematičnih in formaliziranih oblik merjenja informacijske vrednosti.“ (9). Če je to, kar trdi Štambuk res, potem je literarna kibernetika danes znanost brez svojega predmeta. Pokazali smo, kako je količina informacije neodvisna od narave teksta, saj jo merimo tako, da število znakov v nekem besedilu pomnožimo s srednjo informacijsko vrednostjo (izraženo v bitih/znak, ki znaša v slovenščini, ocenjeno 2,1 bita/znak – po: L.Gyergyke, Prispevek k statistični obdelavi slovenskega pisanega besedila, EV 11–12/73, str. 249). Ne glede na to, ali je neko bese-

dilo časopisni članek, strokovna razprava, roman ali lirski pesem, vedno bo, recimo 1000 znakov dolgo besedilo prinašalo 2100 bitov informacije. Količina informacije bo vedno enaka, nespremenljiva, ustrezno krajše ali daljše besedilo pa bi prineslo sorazmerno manjšo ali večjo količino informacije. Če je za literaturo bistvenega pomena vrednost informacije, ki je nekaj drugega kot količina informacije, pomeni to s stališča literarne znanosti, da je med vrednostjo informacije, estetsko vrednostjo in literarnostjo literarnega dela povezava, ki je usodnejša in globlja, kot se zdi na prvi pogled. To seveda tudi pomeni, da je predmet literarne kibernetike literatura v tej dimenziji, v dimenziji informacijske vrednosti. Vprašanje o merjenju, razvrščanju in primerjanju informacijske vrednosti literarnih besedil je tesno povezano z estetsko vrednostjo in literarnostjo literarnih besedil. Obenem je spraševanje kibernetike po informacijski vrednosti v območju matematičnega, kibernetičnega modeliranja. Proces, ki predstavlja osnovno stopnjo v razvoju literarne kibernetike, je opisal Solomon Marcus v **Matematični poetiki**: „Proces logičnega modeliranja v raziskovanju literarnih del mora preiti skozi več stopenj. Znano je, da matematično modeliranje predvideva kvazimatematično modeliranje, strukturalno modeliranje, v katerem razporeditev objektov še ni vključena z zahtevami matematične teorije, vendar pa kvazimatematično modeliranje napoveduje in najavlja matematični model v njegovih svojstvenih obrisih.“ (10). Ni treba posebej poudarjati, da sta proces logičnega, matematičnega ali kibernetičnega modeliranja ter določanje informacijske vrednosti tesno povezana. Literarna kibernetika je torej matematično modeliranje literarnih sistemov, ki izpostavlja za literarno informacijo bistveni element: informacijsko vrednost. Izpolnjene so zahteve, ki si jih postavlja kibernetika: literarna kibernetika modelira takšne literarne modele, da izpostavlja informacijsko vrednost. Na tem mestu je treba premisliti, kaj je s stališča literarne kibernetike informacijska vrednost besedila, ki je, kot smo videli v območju estetske informacije in literarnosti literarnega besedila. Merjenje in določanje informacijske vrednosti je, če sledimo uvodnim poglavjem Marcusove **Matematične poetike**, v svoji uvodni fazi, ki jo Marcus imenuje prehod iz kvazimatematičnega v matematično-logično modeliranje. Kibernetika se torej tudi v območju literarne znanosti pričinja formirati v področju kibernetičnega, matematično-logičnega. Štambukovo misel o tem, da še nimamo matematičnih in formaliziranih oblik merjenja informacijske vrednosti, je treba dopolniti v toliko, da že izdelano teorijo, nimamo pa še praktične metodologije. Tu se seveda vračamo na kibernetično izhodišče, na njen „filozofski“ in „tehnični“ nivo. Če hočemo podrobneje opisati pojem estetske informacije, se moramo vrniti k jeziku s stališča teorije o komunikacijah, kot ga je dopolnila „tehnična“ kibernetika. To seveda tudi pomeni, da se k jeziku (literature) vračamo s stališča komunikacijsko-informacijske teorije v povezavi s semiotiko.

Opri li se bomo na shemo komunikacijsko-informacijske jezikovne mreže, kot jo je razvil Lubomir Do-

ležel na podlagi šestpolne Jacobsonove sheme jezikovnih funkcij (11). Doležel pozna v vsaki jezikovni komunikaciji štiri območja informacije: spoznavno, upravljajočo, estetsko, kontaktno. V prvem območju je jezikovna informacija namenjena razkrivanju prirodne in družbene realnosti, v drugem je jezikovna informacija namenjena upravljanju sistemov od preprostih do zapletenih (ožji kibernetični nivo, ki implicira tu tudi socialno raven informacije), v tretjem območju je jezikovna informacija uporabljena za estetsko upodobitev realnosti, v četrtem območju jezikovne informacije pa se dogaja neprestano bližanje ničelnemu semantičnemu in sintaktičnemu nivoju, jezik se „prazni“ zaradi vse večjega števila konvencionalnih izrazov. Vsako jezikovno sporočilo, vmes sodi tudi množica literarnih del, vsebuje vsa štiri območja informacije. Za literarno kibernetiko sta v literarnih besedilih zanimi verjetno upravljajoča in estetska funkcija informacije. Upravljajoča funkcija literarnega dela je lahko opisana kot „vhod v literarni sistem“, to so tiste točke literarnega besedila, ki omogočajo vzpostavitev komunikacijskega kanala med nekim analitskim kibernetičnim sistemom in literarnim delom. **Estetska informacija** pa je definirana v skladu s teoretičnimi spoznanji literarne kibernetike in informacijske teorije kot „informacije, ki je vsebovana v znaku ali znakih, katerih pomen je znan in določen.“ (12). Frank je razvil tudi matematično vrednost estetske informacije. Pričakovana vrednost estetske informacije znaka je

$$H_B(z) = \sum_{j=1}^n p_j \log_2 1/p_j(j)$$

kjer je $p_j(j)$ verjetnost, da je bilo za opis (uresničitev) pomenjanja pomena B_i potrebno Z_j znakov ali znakovnih kombinacij.

Bralec, ki so mu znane vsaj osnovne zakonitosti teorije informacij, bo lahko iz navedene formule zaključil, da mera estetske informacije nikakor ne meri „lepote“ umetniškega (literarnega) dela, marveč originalnost, s katero je umetnik uspel realizirati neki pomen. Ta originalnost pa je seveda razmerje med verjetnostima znakov z definiranim in nedefiniranim pomenom. Čim bolj ozko je definiran pomen znakov ali znakovnih kombinacij, manjša je mera estetske informacije, saj narašča količina kontaktne jezikovne informacije zaradi vse večje konvencionalizacije jezikovnega izraza. Estetska informacija literarnega dela je torej odvisna od razmerja med vsemi štirimi območji jezikovne informacije, obenem pa je povezana z razmerjem med verjetnostjo pojavljanja znakov ali znakovnih kombinacij z definiranim in nedefiniranim pomenom. Estetska informacija torej implicite tudi pojasnjuje pojem metafore (v najširšem smislu besede). Metafora je tako estska informacija, ki prinaša za razliko od kontaktne jezikovne informacije z znanim in „izrabljenim“ pomenom, nov in nedefiniran pomen znaka ali znakovne kombinacije.

S tem, ko smo v grobih obrisih poskušali pokazati kaj je področje literarne kibernetike in kje se ta metodologija sodobne literarne znanosti danes nahaja, seveda nismo ničesar povedali o nekaterih drugih vprašanjih. Mednje vsekakor sodi razmerje med sodobno kibernetiko in marksistično-dialektično razlago jezikovnih informacijskih procesov. To področje, kot tudi nekatera druga, predvsem vrsta „kibernetičnih“ aspektov semiotike, pa so preobširna, da bi jih lahko vključili v pričujoče razmišljanje. Vendar pa nas vse, kar smo povedali o literarni kibernetiki obvezuje, da v prihodnosti spregovorimo tudi o teh področjih.

Denis Poniž

(1) zbornik Izazov kibernetici, Zagreb 1971, Gluskov, Uvod u kibernetiku, Beograd 1967, Geneza Kibernetike, Beograd 1967, Bober, Stroj, čovek, društvo, Zagreb 1970, Pitanja/72, Zagreb 1972, Jacker, Človek, spomin in stroji, Ljubljana 1966, Štambuk, Kibernetika – mogućnosti i stvarnost, Beograd 1976.

(2) Solomon Marcus, Matematička poetika, Beograd, 1974 glej tudi D.Poniž, Nekaj misli o Matematični poetiki Solomona Marcusa, SR št. 2/75.

(3) Ta povezava je prisotna tudi v temeljnem delu teorije o informacijah, v knjigi C. Shannona in W. Weaverja, The Mathematical Theory of Communication, 1949.

(4) citiramo po izdaji N. Viner, Kibernetika i društvo, Beograd 1973, str. 123

(5) W. Köller, Semiotik und Metapher, 1975, str. 76

(6) G. Klaus, H. Liebscher, Was ist. Was soll Kybernetik, 1971, str. 19: „Kibernetiske sisteme lahko razumemo kot sisteme, ki sprejemajo informacije, jih predelujejo ali shranjujejo. Tako predelane ali začasno shranjene informacije lahko pozneje učinkujejo na okolico.“

(7) Tu lahko iščemo tudi izvor lingvistične in literarne statistike.

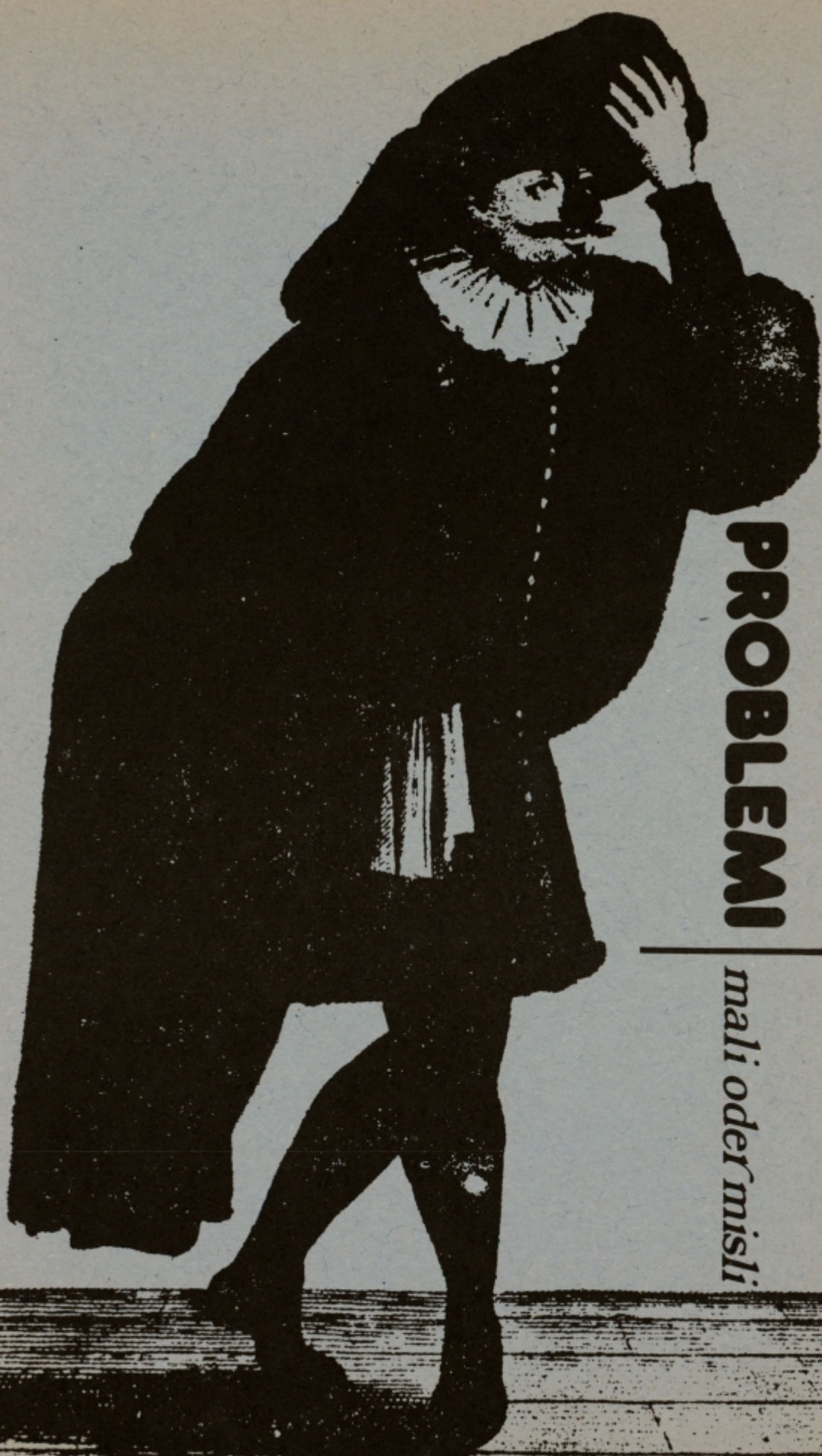
(8) D.Poniž, O tekstualni znanosti, Problemi 1–2/75, str. 75–76

(9) Ibid., str. 33

(10) Ibid., str. 30

(11) Doleželova shema ima svoj izvor že v shemi K. Bühlerja (Sprachtheorie, 1934), ki pozna tri funkcije jezikovne informacije: upodabljaljočo, izražajočo in pozivno. J. Mukačovsky (Kapitoly z české poetiky, I, 1948) je shemo dopolnil še z estetsko funkcijo. Prenovitev je shema doživela z R. Jacobsnom, ki je upošteval Shannonova spoznanja informacijske teorije. V delu Lingvistika in poetika (Linguistics and Poetics, 1960) pozna šest funkcij jezikovne komunikacije: emotivno, konotativno, spoznavno, metajezično, fatično in poetično. Poetična funkcija je podrobno razložena v delu S. Marcusa, 52 Oppositions Between Scientific and Poetic Communication, zbor. Pragmatic Aspects of Human Communication, 1974.

(12) H. Frank, Kybernetika a Estetika, zbor. Kybernetika ve společenských vědách, str. 231, 1965.

PROBLEMI

mali oder misli

Tatjana Pregel

ZABELEŽKE

MALI ODER MISLI

ali

zasebno potovanje po namenih

in smislih sodobnih kulturnih ustvarjalcev

(možganska inventura

od 24. avgusta 22.07 do 25 avgusta 05.20)

Prelog

Razmišljam, da bi napisala tekst posebne vrste.

Najprej zato, ker mi pisanje pomeni resno delo: ne ukvarjam se z intervjuji, ki naj jih klepet slučajno zanaša sem in tja. Priprave na pogovor so zbiranje precejšnje dokumentacije, študija podrobnosti, prejšnjega in občasnega. Vem, kaj naj mi nekdo pove. In tudi koščki iz predpriprav nekaj nosijo s seboj.

Potem zato, ker to ni brezosebno delo: dogaja se, da besede, potem ko so zapisane, tistemu, ki jih je govoril, zvenijo drugače. In ponavadi je malo ljudi pripravljenih na klepet s svojo glavo o samem sebi, laže se je s trdimi prijemi lotiti pisca.

Zapis naj bi torej bil neizklesan portret mnogih stvari: trdega dela, človeško konvencionalnostjo, verbalno uglajenostjo.

Razmišljam tudi o javnem in zasebnem. Kdo naj tu vleče črto? Govorec ali zapisovalec? Koliko ljudi mi je reklo: no, in iz tega, kar sva govorila, napišite nekaj, da bo prav. Komu? Meni, njemu, publikli?

Tekst je tudi zrcalo časovne stiske: nisem uspela zajeti vsega, kar bi rada, kar bi govorila še bolj nazorno.

Drugič?

Aleksander Bassin

Ljubljana, Tomšičeva ulica, 24. avgust 1976

– Oster intervju, oster!

Pa ne vem čisto natančno: je bila to kritika ali hvala?

Polde Bibič

Ljubljana, Restavracija v maximarketu, 5. februar 1974

– Gledališče je stvar posebnega počutja.

– Popolnosti nimam rad, v življenju in umetnosti so zanimive napake. V njih je pravo bistvo.

Zabeležke pogovora z njim hranim s posebno ljubeznijo. Pristal je na novinarski eksperiment s svojimi izjavami, in to celo z navdušenjem. Zame je pomenil vzpodbudo za razvijanje nečesa novega na tem področju.

Oto Bihalji Merin

srečanja v letu 1975 (Muenchen, Ljubljana, Pokljuka, Beograd)

– Naivno slikarstvo, to so sanje o izgubljenem raj, to je otroški pogled na svet. Naivno slikarstvo ne bo nikoli izumrlo, kajti vedno bo hrepenenje in vedno bodo otroci.

– Slovenci nimate naivnih slikarjev.

– Kaj mislim o Miliću od Mačve? To ni veliko slikarstvo. Vem, da vas to prizadeva, ker vi mislite drugače, ampak, draga moja prijateljica, to vaše vprašanje samo dokazuje, da si še niste do konca odgovorili na vprašanje o umetnosti in da vaši kriteriji še niso povsem izčiščeni.

– Z veliko nestrpnostjo sem pričakoval kongres jugoslovanskih pisateljev, na njem sem, kot veste, tudi govoril. Moram vam reči, da sem bil izredno zadovoljen z govorom Staneta Dolanca. Imel je daleč najnaprednejša stališča in v celoti podpiram, kar je rekel. Ne strinjam se skoraj z ničemer, kar je govoril Josip Vidmar.

– Gledate to veliko omaro, v kateri so v vseh jezikih sveta, tudi japonščini, knjige o umetnosti, ki sva jih z Lizo napisala. Beležite si, iz vsakega obiska, srečanja, pogovora, razstave, si na listek zabeležite stavek, impresijo, stališče. V času se bo tega nabralo veliko.

Oto Bihalji Merin je kljub krepkim letom čez sedemdeset utelešena energija. Nenehno ustvarja. Bio – bibliografija, ki je izšla ob razstavi Profil kritika O.B.Merina, in v kateri pravi, da v hiši njegovega ustvarjanja enakopravno stanujejo Marks, Einstein in Picasso, ter mi jo je z ljubeznivim posvetilom poslal, šteje 120 strani spisov člankov, knjig, filmov, . . .

Janez Boljka

Grožnjan, avgust 1975

– Spomenika Ivanu Cankarju ne bom delal in ne mislim več nanj.

Ob tla me pritiska dejstvo, da moram žal biti priča, ko se slovenski narod odreka čudoviti umetnini, ki bi jo že davno moral imeti.

Peter Božič

Ljubljana, pomlad 1974

– Vsakomur, ki si želi resno ukvarjati z literaturo, bi odsvetoval, da se ukvarja še z novinarstvom: slejkoprej bi zmešal področja ali opustil literaturo.

– Nikdar ne bi želel delati v kulturni redakciji, ker imam sam toliko svojih interesov, ki jih potem nekateri kar naprej povezujejo. Iz tega povezovanja izhaja ena mojih najbednejših in najbistvenejših izkušenj: podkupovanje vsemogočih oblik.

Tomaž Brejc

doma, Ljubljana, 17. april 1976

– Premislil sem si, ne dam ti intervjuja za Probleme. Pogovarjal sem se tudi z Močnikom: intervju za Probleme si zamišljam na drugačen način.

Niti ne prizadene me preveč, drugih možnosti in pravih ljudi je dovolj. Razmišljam o strpnosti. „Zgodovinska izkušnja nas mora učiti strpnosti,“ mi je nekoč dejal Jože Ciuha. Nekateri pač strpnosti ne zmorejo ali je nočejo; verjamejo, da je dobro samo tisto in tako, kot sami počno. Seveda dopuščam tudi možnost, da majo oni prav.

Miodrag Bulatović

Ljubljana, križišče pred pošto, Titova cesta, marec 1976

– Nenehno je treba biti povsod prisoten.

– Vedno je treba zmagovati z 1 : 0, brez možnosti za revanšo.

– Pred izidom (Ljudje s štirimi prsti) sem govoril z eno najvišjih naših osebnosti, ki je rekla, da jim je tekst všeč.

– Človek je tiste narodnosti, v katere jeziku šteje.

Jože Ciuha

atelje, Ljubljana, maj 1976

– Pri nas ljudje o drugih zelo veliko vedo, pa jih včasih niti ne poznajo, zato veliko opravljajo, pogovarjajo se pa ne. Slovenci se malo pogovarjamo. Zato lahko pri nas pride do raznih kategorizacij, se pravi do raznih grup, klik, elitizacije . . . Kontakti so prešibki, pa tudi strpni nismo preveč.

– Opravljanje in metanje polen pod noge je več kot običajno. Literatura Kafke je pri nas potencirana: človeku nenehno nekdo sodi, ne da bi to vedel in ne da bi to čutil.

– Ta mali narodek je kljub vsemu ohranil zavest.

Branko Čopić

Šabac, 10. september 1969

— Jaz nisem tak kot tisti predsedniki, ki zaradi prevelikega trebuha bolj poredko zaidejo med svoj narod.

Olga Kacjan

Ljubljana, Unionski vrt, zvečer 13. julija 1976

„Problem je — začeti.

Drugi problem je — kako začeti.

Tretji pa — kako začeto nadaljevati.”

Nežna deklica. Plaha. Dobra igralka. Kako romantično, bi kdo dejal. Ona pa govori o trdem delu, o nenehnem snemanju in igranju, o študiju in zagnanosti. Zaveda se negotovosti svojega poklica in tega, da ji ne daje to, kako je začela in to, koliko igra, še nekakršne zanesljivosti. Zato dela veliko in bi še več, če bi mogla. Kljub trdemu delu od zgodnjih jutranjih ur in često do pozne noči ostaja nežna, kot so nežne poteze na njenem obrazu. Ob koncu najinega nekajurnega pogovora se skoraj nehote vprašam: ji bo igralski poklic te poteze izostril, utrdil? Upam, da ne. Vendar ji tega ne rečem.

Opomba:

Zmenjeni sva za avtorizacijo teksta. Celo s pomočjo njene mame se v redakciji trudimo, da bi Olga dobila v roke že napisan tekst in ga pravočasno vrnila, vendar brez uspeha. Snemanje, snemanje, neusmiljeno snemanje . . .

Ladko Korošec

ideja, 3. junij 1976

Albumov s fotografijami iz mladih let ne jemljemo pogosto v roke. Le od časa do časa jih ljubeče primemo in obrišemo prah s platnic. Tedaj jih nehote odpremo: sedemo in se počasi sprehodimo od fotografije do fotografije. Vsaka nosi svoj čas in svoj spomin: na vesel ali žalosten dogodek, na prijateljstvo ali na prvo ljubezen, na lumparijo ali kak uspeh, na nekaj pač . . . Vsaka teh fotografij nosi svojo zgodbo, ki jo je zapisal in jo pustil nedotaknjeno globoko v nas. Zakaj nekaterih teh zgodb ne bi zapisali? Prvo „Zgodbo iz zaprašenih albumov” mi bo povedal Ladko Korošec.

Lev Kreft

po telefonu, 25. avgusta 1976

„Imaš tekst?”

„Imam ampak . . .”

„Še ni gotov? Vse ostalo je že v tiskarni.”

„Gotov je in ni. Še precej bi se dalo zapisati iz zabeležk. Pa . . .”

„ . . . drugič! Sedaj prinesi takoj tekst, da ga Jure odda v tiskarno.”

Potrpežljiv urednik, ni kaj!

Tone Kuntner

Domžale, 8. julij 1976

— Ne pišem zato, da bi spreminjal svet. Pišem z željo in iluzijo, da bi bil svet drugačen.

— Kdor piše zares ali kdor mora pisati, dela to neoziraje se na odziv bralca, hkrati pa se poskuša bralcu čimbolj približati. Zato zavestno ali podzavestno, prikrito ali neprikrto piše z željo, da govori še komu razen sebi.

— Ustvarjalno gonilo je v tem, da iščeš, odkrivaš in predvsem potrjuješ svet v sebi in sebe v svetu. Vsako ustvarjanje je iskanje. Pravo, smiselno iskanje je iskanje v sebi, okoli sebe.

Svetlana Makarovič
Korpe, 4. 8. julij 1976

Že drugi dan snemamo oddajo o poeziji za televizijo. Po večkratnih dogovorih je ekipa zbrana in delamo skoraj brez odmora. Za konec nam je ostala predstavitev Svetlanine poezije, s katero se uvršča na sam vrh slovenske poezije in zbuja vse spoštovanje.

– A si ti čisto zmešana? Kdo ti je dovolil pripeljati celo ekipo sem? Sem zato zbežala iz Ljubljane sem gor, da še tu ne bo miru? Izginite! Vsi! Takoj!

– Svetlana, saj sva bili za to oddajo dogovorjeni!

– Ja, ampak pred mesecem dni. Če se nekaj zmeša, se drži dogovora.

– Ekipa je bila v zadnjem trenutku odpovedana!

– Kaj boš govorila, trapa, ko vem, da zaradi pamžev nisi mogla. Se bož že morala odločit ali se boš ukvarjala z otroki ali z kulturo.

Tole je najbolj ljubezniv zapis o tem, kako nas je Svetlana sprejela. Ne spomnim se več vseh besed, s katerimi me je označevala, ker se jih ne želim spomniti. Spomnim se, da me je močno prizadelo in da sem se brez besed obrnila in šla. Šel je tudi Tone Kunter, pa režiser Tone Frelj in vsa ekipa. Po slabi gozdni cesti je znova začelo premetavati televizijski kombi in počasi je zamrlo pasje lajanje in ropotanje pisalnega stroja.

Njeno poezijo pa spoštujem. Poje o grozljivih spoznanjih, o srhljivih sanjskih predstavah, o strašljivi neveri v človeka na tako lepo zvoneč narodno melodičen način, da se sprva niti ne zaveš vsebine in se potem z dvakratno težo sprevrže nate ves njen pesimizem, vse njeno videnje človeškega zla.

Adriana Maraž
Breznica, julij, avgust 1976

– Vsak slikar najprej slika zase.

– S sitotiski sem poskusila zaradi nuje, ker bi morala razstavljati na mnogih koncih sveta, pa nimam grafik. Pa mi ne ustrezajo.

– Ogromno časa preteče od ideje do realizacije, med nastajanjem pride tudi do sprememb. Jedkanica je zelo zahtevna in nikoli ne nastane povsem tisto, kar si zamisliš.

Poznavalci jo imajo za eno prvih dam svetovne grafike in s tem ji ne poklanjajo puhle hvale. Njena umetnost je izredna, vendar je zame tudi ona sama izredna. Čustvena. Ženska. Trmasto vztrajna. Občutljiva. In: mar ni prav vsega tega v žametnih barvah njenih grafik?

Ivan Minatti
Ljubljana, 20. 5. 1974

Prosim ga za dolg pogovor o sebi, o pesmih.

„Ne, ne morem,“ mi reče, „živim v drugem svetu, prevajam.“

Je v njegovem zadnjem pesnjenju slutiti življenjsko utrujenost, željo po umiritvi nenehne ostre bolečine? Prišel bo čas, ko bo pripravljen na pogovor o samosvoji in neposnemljivi liriki. Kdaj?

Blaž Ogorevc
Redakcija m, december 1975

Odlomek iz neobjavljenega intervjuja:

– Zakaj misliš o svojem pisanju, da je poezija?

– O tem, ali je moje pisanje poezija ali ne, sploh ne razmišljam, kajti ne zdi se mi problem, ali bi bila to poezija ali morda proza. Samo nekaj delam in to mi popolnoma zadošča, vse nastaja spontano, brez problemov in brez znanja literarne teorije odnosno vnaprejšnjega opredeljevanja preko tovrstne teorije. Tod ima morda klasična literarna teorija precej problemov v smislu opredeljevanja moje literature preko razdeljevanja v posamezne zvrsti (torej precej težko delo) ali pa da tovrstnega dela morda celo nima (ker bi moja poezija ali pa če to ni poezija, izpadla iz njenega področja). Po formalni plati bi bila to skoraj proza, po vsebinski pa morda poezija. Ampak to zame res ni problem. Vse nastaja spontano, brez refleksije, popolnoma intimno. O tem pa se tudi kritiki, ki so se doslej ukvarjali z mojim pisanjem, niso ukvarjali, odnosno so se temu vprašanju izognili (Taras Kermauner: „... ko berem te Blaževe pesmice? prozo? se mi zdi...“). In o tem, koliko časa sploh kanim pisati poezijo sploh ne razmišljam, pišem tisto kar nastaja in ne to, kar bi se že vnaprej odločil, torej se opredelil ali za poezijo ali za prozo.

Maja 1976 je Blaž Ogorevc dobil nagrado jugoslovanskega mladinskega časopisa Mladost – za poezijo.

Karel Pečko

Slovenj Gradec, prireditve Mir, humanost in prijateljstvo 1975

– Še nihče doslej ni tako v celoti dojel bistva vsega tega našega dogajanja v Slovenj Gradcu. Hvala vam za enkratno reportažo.

Še nihče doslej se mi ni tako zahvalil.

Žarko Petan

Bohinj, 10. avgust 1976

– Lahko, da je Idealist sodoben film. Delan pa je na izrazito star način.

Patrick Seale, galerist,

pismo, London, avgust 1976

– To ni nemogoče. Dali je precej ekskluziven in ekscentričen mož. Ponudite mu kaj izrednega, kaj nenavadnega, kaj enkratnega. Obljubite mu, da mu boste poklonili zlat ključ od mestnih vrat ter dodelili častno meščanstvo, pa bo prišel v Ljubljano.

Jože Spacal

Grožnjan, avgust 1976.

Morje je neusmiljeno nesramno: hladno je in neprivačno. Sonca ni in dopust se nam izteka. Včeraj je bila otvoritev Boljkove razstave v piranski galeriji, pa koncert Acija Bertoneclja: precej včerajšnjih obiskovalcev se danes zbira tu v Grožnjanu. Otroci se podijo po uličicah, klepetamo s tistimi, ki so že vstali. Grožnjan je tak kot vsako leto: ob slabem vremenu poln znancev in slučajnih obiskovalcev. Zdi se, kot da letos kljub prav tolikim razstavam umetniško življenje ni tako živo, kot sicer. Kljub temu se je prijetno klatiti od galerije do galerije in se kot navadno ustaviti v Stari kovačiji Jožeta Spacala. Skozi nenehno odprto razstavno galerijo njegovih zadnjih grafik se ustavimo v atriju s kamnito mizo in ob dobrem domačem črnem vinu ne razmišljamo o usodi slovenskih umetnikov niti o usodi umetnosti nasploh. Obiskovalci nemoteno prihajajo in odhajajo, le tu in tam se kdo ustavi in vpraša, kje bi lahko dobil Spacala.

Jože vstane in tudi tokratnemu obiskovalcu odide nasproti.

Obiskovalec se z njim pozdravi in ga predstavi svojim: „Lojze Spacal.“

„Jože Spacal,“ ga mirno popravi Jože.

„Hm,“ se obiskovalec zadregasto odkašlja. „Oprostite, nisem vedel. Veseli me, da sem vas spoznal.“

Spogledamo se, Jože pa mu reče:

„Poznavalci ne zamenjujejo.“

Kar čestitala bi mu, tako mi je odgovor všeč.

Gabrijel Stupica

Ljubljana, 28. 7. 1975.

(Vrt hotela Slon. Večerjamo. Z nami sta Liza in Oto Bihalji-Merin)

– Drama je v praznem prostoru; slika govori s tistim, kar ni narisano.

– Vsi imamo radi, da nam ploskajo.

– Moje slikarstvo? Sem čisto navaden človek, ki je kultiviral neko svojo nagnenje in temu posvetil več časa in energije, kot drugi.

– Ko začutiš, da si „nekaj“ napravil, je to hrbtnica, na katero obesiš tisto malo samozavesti, ki te drži pokonci. V svojem ateljeju sem zelo samozavesten, lahko se smejem nad vsem, kar sem doslej napravil. To ne pomeni, da mi niso ljuba priznanja, ki sem jih dobil; ampak šele to, kar sem slikal, kar delam sedaj in kar morda še bom, tvori blok celotnega dela.

– Picasso je bil nesramno nadarjen.

Ves čas me spreletava misel, „kako resno ta človek jemlje slikarstvo“. Resno na poseben način. Človeštvo ima na voljo toliko pameti, da lahko naredi vse in nič. Umetnost nima več tiste vloge in moči, kot jo je lahko imela v časih manj razvite znanosti. Kam bo šlo človeštvo, kam bo šlo slikarstvo? Znotraj teh strašnih vprašanj slutim odgovor, zakaj je človek, ki je slikal kot Španci, svoj sedanji jezik oklestil do bolečine, do skoraj črno belega. Mož, na videz krhek kot travna bilka, je bruhajoči vulkan, ko govori o slikarski temi, ki jo ima rad in ga prizadeva.

Branko Šomen

Ljubljana, Vrt Figovec, ob izidu knjige 1970

- Rdeči smeh, to je moje življenje z napako.

Mika Špiljak

Beograd, jesen 1969

Takratni predsednik ZIS je dobil nagrado časopisa JEŽ zaradi tolerantnega odnosa do humorja in satire, tudi do vicev na svoj račun.

Sprejel je prošnjo za intervju. Pripravljala sem se nanj, računajoč, da bom naletela na „zadrgnjenega“ politika, ujetega v politične, resne, težke okvire, ki ga bo vprašanje o vicih na njegov račun vrglo iz tira.

„Kaj mislite o šalah na svoj račun?“ vprašam in naelektrena čakam odgovor.

„Tem šalam sem se smejal,“ odgovori mirno Špiljak in se nasmehne in jaz sem nekaj časa ob sapo in ne morem dojeti, da je tako naravno odgovoril.

Potem se pogovarjamo še dve uri.

Ne spoznam se na to področje, da bi rekla, kakšen politik je Špiljak. Ampak tisti intervju mi je povedal, da je izreden človek.

Jože Tisnikar

Slovenj Gradec, 16. septembra 1974

- Tisti ljudje, ki so res žalostni, manj jokajo.
- Nerad prodajam slike, za katere vem, da jih ne bom več ponovil, ali pa tiste, ki so mi pri srcu.
- Ne vidim rad, da moje slike visijo med nepomembnimi slikami.

TedANJI pogovor je zabeležen v dolgem tekstu, teh nekaj besed je še posebej zabeleženih v mojih zapiskih. Zaradi iskrenosti? Vsakokrat znova, kadar stopiš v Tisnikarjev atelje, po vseh stenah razvešene njegove slike butnejo vate s težko zeleno modrino: tako je v tem sedanjem ateljeju, v stolpnici, kjer stanuje, in tako je bilo v prejšnjem ateljeju v bolnišnici, kjer še vedno dela v prosekturi. Zaradi trmaste vztrajnosti? Izpovedana moč in ihta po znanju slikanja mu ne dovolita oddiha, delavnost in samozavest je razvil do viška.

Milovan Vitezović

Beograd, sodna dvorana okrožnega sodišča, september 1969

- Če lahko ena karikatura 10x15 cm resno ogrozi naš sistem, bi se nad njim resno zamislil.

Franci Zagoričnik

Kranj, 29. februar 1976, pismo

Tatjana,
bi rad, da bi bilo to v celoti objavljeno
in da ne bi ničesar popravljali, tudi slovnično ne!

Glede tega intervjuja pa takole: skoraj je težko na majhnem prostoru kaj prida povedat. Saj vem, časopisi rabijo takšne prazne ali pa takšne globokoumne besede, ki jih je lahko po mili volji reproducirati po vsakršni potrebi. Jaz se za vsako stvar ne bi potrudil. Tu sem se odločil na takšen obseg, ki ga ne bi bilo treba prističiti in hraniti za kakšno drugo rabo, saj sicer ne bi vedel, kaj bo upoštevano in kje bom oškodovan. Sem zelo za to, da za eventualno drugo rabo in boljše prostorske možnosti ta svoj pogovor s tabo dopolnim, glede na že postavljena vprašanja pa tudi če bojo kakšna nova.

Ljubljana, 17. maj 1976, neodposlano pismo

Franci,
najbrž bo na objavo treba počakati dlje, pa še to bržkone ne bo izšlo v istem obsegu. Za „Antologijico“ imam vnaprej določen prostor, vendar še ne vem, če bodo v redakciji še kdaj naklonjeni njenemu izhajanju. Zaenkrat niso, žal.

Upoštevala bom, da izide enkrat intervju v celoti. Če ne v „m“ pa kje drugje. Pozdrav

Tatjana

Ciril Zlobec

Ljubljana, januar 1975

– Pa vendar smo Slovenci tako obsedeni z urejanjem stvari tudi tam, kjer to sploh ni potrebno: v poeziji recimo.

– Brezplodno zapravljamo čas, energijo in si ceframo živce z razglabljanjem o tem, kaj je in kaj ni prava poezija, kakšna so njena prava pota in podobno.

– Značilno za naš sedanji pesniški trenutek je najbrž to, da je plodno posejan s pomembnimi pesniškimi imeni in da so ta imena čudovito različna med seboj. Tudi zanikujoča se med seboj. To je največje bogastvo našega časa in sodobna slovenska poezija, kot poezija svojega časa, prav gotovo doslej najbogatejša.

Pred kratkim sem ga vprašala, če smo Slovenci res narod pesnikov. „Smo,“ mi je odgovoril, „največ po tem, kar ni objavljenega.“ Kaj bo odgovarjal avtorjem, ki mu na mizo grmadijo nove kopice pesmi in pesniških zbirk?

Epilog

POEZIJA – LITERATURA – KULTURA – K. L. XIV. SEPT. 1976

Razmišljam, če je prav ali ne.

Ugotovim, da je to prevelika dilema za brskanje po vrsticah, ki se mi nabirajo v bežnih klepetih, hitrih srečanjih, dolgih pogovorih.

Delimo si besede.

V njih so misli in jih ni, v njih smo in nismo.

Iz najmanjših drobcev, ki so se utrinjali in utrinjali, so na morskem dnu nastale gore.

Nekoč se bodo vse te besede, ki sem jih dobila slišala in zbrala, uvrstile na neko svoje mesto. Spregovorile bodo tako kot danes, lahko drugače. V njih je nek čas, govore o nekem prostoru.

Enega zadnjih avgustovskih dni sem trčila v slikarja Janeza Bernika. Nesramno ga je bolet zob. Nekam žalostno je zavzdihnil:

„To poletje se mi je sprevrglo v cel kup detajlov!“

„Vsak detajl nečemu služi,“ si rečem.

In lotim se brskanja po beležki.

Beležim in ustvarjam zapis iz celega kupa detajlov.

Samo čas je držal škarje, ampak držal jih je krepko.

Na papir je šel kupček detajlov, brez načrtov, brez namenov. V beležkah in spominu ostaja velik kup detajlov.

Za drugič?

PROBLEMI—LITERATURA, R.ŠT.: 162, LETNIK XIV, SEPT. 1976

PROBLEMI

TATJANA PREGI, VALTER VALENCIĆ, KALČIĆ, LEV KREFT, DENIS PONIŽ, BORIS A. NOVAK, MILAN JESIH, SAMO SIMČIĆ, IVO SVETINA, STANISLAV SOČAN, JERNEJ KUAN LU, BLAŽ OGOREVC, VLADIMIR KOVAČIĆ, BLAŽ LUKAN, FRANCI ZAGO-RIČNIK, MARKO ALJANČIĆ, BOJAN PIŠK, DAVID B. VODUŠEK TOMAŽ SALAMUN

CENA: 10 DIN